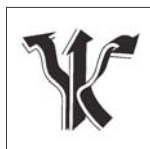

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

В. Ф. Бойко

СУДОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Навчальний посібник

Київ 2004

ББК 67.9(4УКР)71я73
Б77

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом (протокол № 3 від 30.03.04)*

Б77 **Бойко В. Ф.**

Судова реформа в Україні: стан і перспективи: Навч. посіб. — К.:
МАУП, 2004. — 176 с. — Бібліогр.: с. 170–171.

ISBN 966-608-440-6

У пропонованому навчальному посібнику розглядається необхідність, проблеми і напрями реформування судової системи України, важливість утвердження конституційних засад судочинства.

Висвітлюються порядок формування та компетенція судів України, правовий статус професійних суддів, народних засідателів і присяжних, роль органів судової системи України.

Для студентів, аспірантів, викладачів, а також фахівців-практиків, які цікавляться результатами, проблемами й перспективами здійснення судової реформи в Україні.

ББК 67.9(4УКР)71я73

ISBN 966-608-440-6

© В. Ф. Бойко, 2004
© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2004

ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Із прийняттям Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., Акта проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. були визначені основні принципи побудови України як демократичної, правової держави, в якій державна влада має здійснюватися за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову.

Побудова правової держави вимагає насамперед реалізації засад верховенства права, коли діяльність держави, її органів обмежена Конституцією, законами, іншими нормативними актами, а головним напрямом діяльності держави є забезпечення прав і свобод людини.

У правовій державі суттєво змінюється роль суду як органу державної влади. Здійснюючи правосуддя на засадах законності, об'єктивності й неупередженості, він має вирішувати конфлікт в усіх сферах суспільних відносин, включаючи і визначення відповідальності держави, її органів перед громадянином або об'єднанням громадян. Найбільш повна та об'єктивна оцінка ефективності будь-якої судової системи ґрунтується на її можливості надійно захищати права та свободи людини і громадянина, служити ідеалам добра і справедливості, а не певному державному політичному ладу чи ідеології.

За радянських часів, коли функціонувала командно-адміністративна система, суд виступав її складовою. У кримінальному судочинстві суд був органом боротьби із злочинністю, у цивільному —

розглядав майнові та інші спори між громадянами, вирішував обмежене коло трудових та інших спорів у сфері професійної діяльності громадян. Будь-які претензії до державних органів, їх посадових осіб розглядалися виключно в порядку підлеглості, тобто посадовими особами державного органу вищого рівня. Суд практично не мав влади, а влада безконтрольно користувалася судом.

Хоч би які гасла писали на фасадах державних конструкцій, зокрема щодо статусу судових органів на кшталт “судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону”, в умовах командно-адміністративної системи вони були тільки гаслами і не мали практичного значення, бо за ними стояла жорстка диктатура централізованої партії. Характерною в цьому плані є оцінка тоталітарного режиму, яка була дана в доповіді Президента СРСР, Генерального секретаря ЦК КПРС М. С. Горбачова на сесії Верховної Ради СРСР в листопаді 1990 р.: “...раніше всю організацію влади, по суті, можна було виписати одним словом — партія. Вона пронизала собою все — і державні органи, і громадську структуру. Будь-які рішення КПРС, освячені відповідною конституційною нормою, були наказом, який не підлягав обговоренню”.

Необхідність проведення судової реформи диктувалась і диктується принаймні трьома основними причинами. Перша і основна з них — набуття Україною статусу незалежної держави, яка мала сформувати нові органи державної влади на нових демократичних засадах, спроможних діяти достатньо ефективно для досягнення поставлених цілей.

Друга причина стосується ролі суду в суспільному житті, його можливостей реально захистити права та свободи людини і громадянина та забезпечити контроль за діяльністю органів державної влади.

Третя причина — кризовий стан як самої судової системи, так і правової системи України в цілому. Це насамперед стосується умов судової діяльності: нормативного, фінансового, матеріального та кадрового забезпечення, вирішення аналогічних проблем у діяльності правоохоронних органів.

У Концепції судово-правової реформи, яка була затверджена постановою Верховної Ради України від 28 квітня 1992 року, дана оцінка діючій на той час судовій системі, визнано за необхідність

привести її, а також усі галузі права у відповідність до соціально-економічних та політичних змін, що відбулись у суспільстві, та визначені основні принципи та напрями судово-правової реформи.

На перший план було поставлено завдання через ефективне розмежування повноважень гарантувати самостійність і незалежність судових органів від впливу законодавчої і виконавчої влади, а також створити систему законодавства про судоустрій, яка забезпечила б незалежність судової влади.

Перші кроки розбудови України як незалежної правової держави відчутно позначились і на діяльності судової влади, розширенні функцій судів і посиленні незалежності суддів.

Важливе значення мали законодавчі акти, прийняті упродовж 1991–1994 рр., зокрема “Про статус суддів”, “Про арбітражний суд”, “Про прокуратуру”, “Про адвокатуру”, “Про перейменування військових трибуналів України у військові суди України і продовження повноважень їх суддів”, “Про внесення змін до процесуальних кодексів України” та інші.

Особливе значення має Закон України від 15 грудня 1992 року “Про статус суддів”, де вперше було проголошено, що саме суддя є носієм судової влади, який здійснює правосуддя незалежно від представників законодавчої і виконавчої влади. Закон установив гарантії незалежності і недоторканності суддів, їхні обов’язки і відповідальність за неналежне їх виконання, визначив заходи щодо посилення соціального захисту і поліпшення матеріального забезпечення суддів. Практично були закладені правові підвалини реалізації незалежності суду та суддів як об’єктивної передумови надійного захисту законних інтересів, порушених прав та свобод людини і громадянина.

Другий етап судово-правової реформи фактично почався з прийняттям 1996 р. Конституції України. Положення Основного Закону нашої держави є визначальними для розбудови державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову. Конституція України, з одного боку, поширила юрисдикцію судів на всі правовідносини, що виникають у державі, і тим самим практично зняла всі обмеження щодо розгляду конфліктів судовими органами. З другого боку, в Конституції України передбачено створення в Україні єдиної системи судів загальної юрисдикції за принципами територіальності

і спеціалізації, визначені основні засади судочинства та гарантії незалежності й недоторканності суддів, які б максимально забезпечували об'єктивне і неупереджене правосуддя. Вказані та інші положення Конституції України відкрили шлях до подальшого реформування судової системи.

У Перехідних положеннях Конституції України був установлений п'ятирічний термін приведення чинної судової системи у відповідність до вимог Конституції та введення в дію механізму судового захисту конституційних прав і свобод громадян.

У результаті різного підходу практиків, науковців, представників депутатського корпусу Верховної Ради України до створення нової моделі судової системи України, взаємовідносин між судами різних рівнів, їх компетенцій, прийняття нового Закону України “Про судoustрій України”, де мали вирішуватись вказані питання, затримувалось, що створювало небезпеку паралічу судової системи, яка після спливу п'ятирічного терміну не могла діяти у протиріччі з вимогами Конституції України. Саме у зв'язку з цим 21 червня 2001 р. Верховна Рада України прийняла пакет законодавчих актів про внесення змін до дванадцяти чинних законів, які регулюють діяльність судів і визначають їх повноваження, а також повноваження інших державних органів. Зокрема, були внесені суттєві зміни до Законів України “Про судовий устрій України”, “Про арбітражний суд”, “Про статус суддів”, “Про міліцію”, “Про попереднє ув'язнення”, “Про прокуратуру”, а також зміни до чинних процесуальних кодексів та інших законів.

Реалізація змін до пакету законодавчих актів вилілась у так звану малу судову реформу, у ході якої судова система України була приведена у відповідність до конституційних положень, введені в дію основні засади судочинства та реалізовані у повному обсязі вимоги Конституції України щодо судового захисту конституційних прав і свобод громадян.

Інші важливі питання організації судової влади в Україні, компетенції судів різних ланок, формування суддівського корпусу знайшли своє вирішення у Законі України “Про судoustрій України”, який 7 лютого 2002 р. був прийнятий Верховною Радою України. Цей Закон дав можливість перейти до третього етапу судово-правової реформи, сутність якого полягає у розбудові нормативно-право-

вих засад здійснення правосуддя, завершення формування судових органів, визначених Конституцією України та Законом України “Про судоустрій України”, прийняття інших базових законів про органи дізнання і досудового слідства, визначення статусу прокуратури, посилення ролі адвокатури, що, у свою чергу, створить умови для незалежного, об’єктивного і неупередженого правосуддя.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВИМ ЗАХИСТОМ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Конституційні засади функціонування держави, а саме: права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, закріплені у ст. 3 Конституції України. Вони є визначальними для правової держави, яка має забезпечити реалізацію і захист основних природних прав людини: право на життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку, які визнані в Україні найвищою соціальною цінністю. Водночас проголошено загальне положення про відповідальність держави перед людиною за свою діяльність, яка конкретизується в інших конституційних нормах, зокрема про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної особі державою, а також у законодавчих актах, що регулюють різні сфери суспільного життя в державі.

Проголосивши право людини на свободу й особисту недоторканність, Конституція України встановила обмеження цього права на випадок арешту й утримання під вартою, а також щодо проникнення до житла чи іншого володіння особи виключно не інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах і в порядку, встановлених законом. Ці конституційні норми повною мірою відповідають світовим стандартам захисту права на свободу і особисту недоторканність, закріплені в Загальній декларації прав людини (1948),

Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966), Європейській конвенції про захист прав і основних свобод людини (1950) та в інших міжнародних правових документах.

Водночас у Перехідних положеннях Конституції України на п'ять років був збережений існуючий на той час порядок арешту, утримання під вартою і затримання осіб, підозрюваних у скоєнні злочину, а також порядок проведення огляду й обшуку житла чи іншої власності особи, коли зазначені дії санкціонувались прокурором. Те, що запровадження нового порядку захисту прав людини відклали на п'ять років після набуття чинності Конституції України, пов'язано з необхідністю оновити законодавство, яке має регулювати судочинство в цій сфері, а також вирішити необхідні організаційні, кадрові питання в системі органів прокуратури, досудового слідства і судів. Внаслідок внесених змін до процесуального законодавства була надана можливість оскаржити до суду санкцію на арешт, видану прокурором, та інші дії, пов'язані з порушенням права особи на особисту недоторканність і недоторканність житла. Таким чином, був запроваджений судовий контроль за діяльністю правоохоронних органів щодо дотримання ними конституційних прав людини.

Змінами до кримінально-процесуального кодексу України було передбачено застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту виключно за вмотивованою постановою судді чи ухвалою суду (ст. 165 КПК України).

Подання щодо необхідності обрати запобіжний захід у вигляді взяття під варту вносить орган дізнання, слідчий за згодою прокурора. Таке подання має право внести сам прокурор.

Подання має бути розглянуте суддею протягом 72 годин з моменту затримання підозрюваного чи обвинуваченого. Якщо в поданні ставиться питання про взяття особи під варту, яка перебуває на волі, суддя має своєю постановою дати дозвіл на затримання такої особи й доставку її в суд під вартою. Затримання також не може перевищувати 72 годин, а якщо особа перебуває за межами населеного пункту, в якому діє суд, — не більше 48 годин з моменту доставки затриманого в цей населений пункт.

Після вивчення матеріалів справи, допиту особи, відносно якої вирішується питання про її арешт, вислуховування пояснень дізнавача, слідчого, думок прокурора й захисника, якщо останній з'явився, суддя виносить постанову:

- про відмову в обранні запобіжного заходу, якщо для цього немає підстав;
- про обрання підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Суд наділений правом обрати підозрюваному, обвинуваченому запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою.

Якщо для обрання затриманому запобіжного заходу необхідно додатково вивчити дані про особу затриманого чи з'ясувати інші обставини, які мають значення для прийняття рішення з цього питання, то суддя вправі продовжити затримання до десяти діб, про що виноситься постанова.

Закон визначив умови й підстави взяття під варту. Такий запобіжний захід застосовується у справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад три роки. Як виняток цей запобіжний захід може бути застосований у справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше трьох років (ст. 155 КПК України). Крім зазначених умов, запобіжний захід, в тому числі й взяття під варту, застосовується, щоб запобігти спробам ухилитися від дізнання, слідства чи суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі або продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень. Водночас закон (ст. 150 КПК України) зобов'язує при застосуванні запобіжного заходу враховувати тяжкість злочину, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа, її вік, стан здоров'я, сімейний і матеріальний стан, вид діяльності, місце проживання й інші обставини, що її характеризують. Нова редакція закону не містить положення, яке передбачало обрання запобіжного заходу — взяття під варту з мотивів самої тільки небезпечності злочину.

Перебування під вартою протягом досудового розслідування не повинно тривати понад два місяці. Подальше продовження строків утримання під вартою для закінчення розслідування справи, за відсутності підстав для скасування чи заміни міри запобіжного заходу на більш м'який, також здійснюється виключно судом, при цьому строк може бути продовжений:

- до чотирьох місяців — за поданням органів дізнання або досудового слідства, погодженим з прокурором, суддею того суду, який виніс постанову про застосування запобіжного заходу;

- до дев'яти місяців — за поданням, погодженим із заступником Генерального прокурора України, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя та прирівняних до них прокурорів, суддею апеляційного суду;
- до вісімнадцяти місяців — за поданням, погодженим з Генеральним прокурором України, його заступником або самим цим прокурором, суддею Верховного Суду України.

Постанови судді про взяття під варту, про відмову в обранні такого запобіжного заходу, про продовження строків утримання під вартою можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Подача апеляції не зупиняє виконання постанови судді. Постанови суддів апеляційного і Верховного Суду України оскарженню не підлягають, на них не може бути внесено подання прокурора.

Введення в дію правила, за яким конституційне право людини на свободу і особисту недоторканність може бути обмежено не інакше як за вмотивованим рішенням суду, викликало, крім змін до кримінально-процесуального кодексу, також зміни й до інших законодавчих актів.

Зокрема в Законах України “Про міліцію” та “Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі” встановлення певних обмежень щодо певних осіб віднесено до компетенції суду, а права працівників міліції входити безперешкодно у будь-який час доби до житла чи іншого володіння особи, яка перебуває під адміністративним наглядом, можуть бути реалізовані лише для перевірки виконання такою особою обмежень, встановлених судом.

У Законі України “Про попереднє ув'язнення” внесені зміни, які визначили єдину підставу для попереднього ув'язнення — вмотивоване рішення суду про обрання як запобіжного заходу взяття під варту винесене відповідно до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України.

Конституційна гарантія кожному щодо недоторканності житла чи іншого володіння особи і можливості її обмеження не інакше як за вмотивованим рішенням суду, також вимагала законодавчого врегулювання.

Відтак норми чинного кримінально-процесуального кодексу України у цій частині зазнали суттєвих змін. Насамперед ст.14–1 КПК України закріпила правило, за яким ніхто не має права без законної підстави увійти до житла всупереч волі осіб, які проживають у ньо-

му. Особисте життя громадян, таємниця листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень охороняються законом, а прослуховування телефонних та інших переговорів має здійснюватись за рішенням суду. Після внесення змін до ст. 177 КПК України обшук житла чи іншого володіння особи, за винятком невідкладних випадків, здійснюється лише за вмотивованою постановою судді. У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором звертається з поданням до судді за місцем провадження слідства.

Суддя повинен негайно розглянути подання і матеріали справи, за необхідності вислуховує слідчого, прокурора і, якщо є підстави, виносить постанову про проведення обшуку, яка оскарженню не підлягає. На постанову про відмову в проведенні обшуку протягом трьох діб з моменту її винесення прокурор має право подати апеляцію до апеляційного суду. Закон дозволяє провести обшук житла чи іншого володіння особи без постанови судді лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

У таких випадках у протоколі мають бути зазначені причини проникнення до житла чи іншого володіння особи без дозволу суду і протягом доби з моменту проведення цієї дії слідчий зобов'язаний направити копію протоколу обшуку прокуророві. Особа, конституційні права якої порушені, може звернутися до суду з вимогами визнати дії слідчих органів незаконними й відшкодувати матеріальні і моральні збитки.

Аналогічний порядок отримання дозволу суду встановлений за необхідності накладення арешту на кореспонденцію чи зняття інформації з каналів зв'язку. Для запобігання злочину такі дії можуть бути вчинені до порушення кримінальної справи. Розгляд звернень про накладення арешту на кореспонденцію чи зняття інформації з каналів зв'язку покладено на голову апеляційного суду або його заступника за місцем провадження слідства. Постанова за результатами розгляду звернення оскарженню не підлягає, на неї не може бути внесено подання прокурора.

З урахуванням внесених змін чинне законодавство України щодо захисту прав громадян на свободу й особисту недоторканність та недоторканність житла повною мірою відповідає світовим стандартам правового забезпечення прав і свобод людини.

УТВЕРДЖЕННЯ В СУДОЧИНСТВІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОСУДДЯ

Передбачивши функціонування в Україні єдиної системи судів загальної юрисдикції та проголосивши незалежність судів при здійсненні правосуддя, Конституція України визначила й основні засади судочинства, які мають на меті забезпечити надійний судовий захист прав і свобод людини й громадянина.

Основними засадами судочинства, відповідно до положення ст. 129 Конституції України, є:

- 1) законність;
- 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) забезпечення доведеності вини;
- 4) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 5) підтримання державного обвинувачення в суді прокурором;
- 6) забезпечення обвинуваченому права на захист;
- 7) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 8) забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, установлених законом;
- 9) обов'язковість рішень суду.

Конституція України передбачила можливість визначати у законах і інші засади судочинства в окремих судових юрисдикціях. Зокрема, в Законі України “Про судоустрій України” відтворено положення ст. 124 Конституції України про здійснення правосуддя в Україні виключно судами. Це означає, що ніякий інший орган держави, крім суду, створеного згідно із законом, не вправі перебрати на себе функцію здійснення правосуддя. Функції суду не можуть бути делеговані іншому органу або посадовій особі. Важливою засадою здійснення правосуддя в Україні є надання гарантії кожному реалізувати своє право на судовий захист, а будь-які угоди про відмову у зверненні за захистом до суду є недійсними.

Законодавчо закріплено, як одну із засад правосуддя, проведення судочинства державною мовою. Водночас передбачена можливість застосування інших мов у судочинстві у випадках і порядку, визначених законом, закріплено право користуватися рідною мовою та послугами перекладача у судовому процесі.

Визначені засади судочинства, як і завдання суду в цілому, можуть бути реалізовані за умови дотримання конституційних вимог щодо незалежності суддів при здійсненні правосуддя і підпорядкованості їх лише закону.

Самостійність і незалежність судів включає в себе комплекс складових, які дають можливість судам здійснювати правосуддя на засадах верховенства права, пріоритетного захисту гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина.

Самостійність судів означає:

- суди у своїй діяльності нікому не підзвітні і мають для здійснення функцій усі необхідні повноваження, якими наділені законом;
- судові рішення не потребують попередньої згоди чи затвердження будь-якої посадової особи або органу;
- вирок, рішення, ухвала, постанова суду, які набрали законної сили, мають силу закону по конкретній справі і обов’язкові для виконання усіма і на всій території держави;
- діяльність органів дізнання досудового слідства, прокуратури не підміняє діяльності суду, а лише сприяє їй.

При здійсненні правосуддя судді не залежать від органів законодавчої і виконавчої влади, органів державного управління, службових осіб, громадських організацій, партій і рухів, від думки і позицій сторін у цивільних і господарських справах, висновків органів діз-

нання і досудового слідства та прокурора у кримінальних справах, від судів вищих рівнів. Незалежність суддів при розгляді конкретних справ має забезпечуватись і в самому суді. Не повинен бути вплив на суддю для прийняття ним бажаного рішення з боку інших суддів та керівників судів. Ніхто не має права вказувати судді, як слід оцінити ті чи інші обставини справи, примусити його постановити те чи інше рішення. При здійсненні правосуддя судді вирішують усі питання у справі за внутрішнім переконанням і за своєю совістю виходячи при цьому з обставин справи і підкоряючись лише вимогам закону.

Звернення до суду громадян, організацій чи посадових осіб, які відповідно до закону не є учасниками судового процесу, з приводу розгляду конкретних справ судом не розглядаються, якщо інше не передбачено процесуальним законом.

Самостійність судів і незалежність суддів забезпечуються:

- особливим порядком призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення суддів;
- незмінюваністю суддів та їх недоторканістю;
- порядком здійснення судочинства, встановленим процесуальним законом, таємницею постанови судового рішення;
- забороною втручання у здійснення правосуддя;
- відповідальністю за неповагу до суду чи судді, встановленою законом;
- особливим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом;
- належним матеріальним та соціальним забезпеченням суддів;
- функціонуванням органів суддівського самоврядування;
- визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки суддів, їх сімей, майна, а також іншими засобами їх правового захисту.

Для реалізації конституційних вимог щодо незалежності судів насамперед слід було вилучити із законів або змінити їх окремі положення, які впливали на об'єктивність і неупередженість суду, посилити його незалежність від власних процесуальних обов'язків під час розгляду справи, особливо в кримінальному процесі, де суддя був наділений невласливими для нього функціями: самостійно порушувати кримінальну справу, віддавати обвинуваченого до суду, попередньо даючи оцінку кваліфікації злочину та наявності доказів для розгляду справи в судовому засіданні. Суддя оголошував обвину-

вальний висновок, нерідко сам досліджував докази на підтвердження обвинувачення, а керівник суду вищого рівня міг ініціювати скасування вироку, наприклад, через те що суд першої інстанції призначив м'яку міру покарання.

Після внесення змін до чинного Кримінально-процесуального кодексу України стадія віддання до суду (ст. 237–256) замінена на попередній розгляд справи суддею. Причому про день досудового розгляду повідомляється не тільки прокурор (як це було раніше), а й інші учасники процесу, які віднині мають рівні права з прокурором. Суттєво змінена процедура провадження за протокольною формою досудової підготовки матеріалів. Всі дії, які раніше виконував суддя: порушення кримінальної справи, формування обвинувачення й інші, передані прокурору. Скасовані повноваження керівників обласних і прирівняних до них судів, Вищого господарського суду та Верховного Суду України про порушення ними процедури перегляду судових рішень у судах вищого рівня.

Внесені виключно важливі зміни до чинного законодавства, які мають забезпечити принцип рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом.

Рівність громадян перед законом — поняття ширше, оскільки така рівність характеризує правове становище громадян у всіх сферах життя суспільства. Рівність перед судом стосується громадян у сфері правосуддя. Разом з тим рівність перед законом і судом взаємопов'язані, оскільки суд зобов'язаний діяти в рамках процесуального законодавства, яке не створює переваг або обмежень залежно від обставин, що стосуються суб'єктів, наприклад, кримінального процесу.

Насамперед посутньо змінені в судочинстві функції прокурора як представника держави. Він позбавлений переваг, які мав у судочинстві порівняно з адвокатом: давати висновок після виступу сторін у цивільному процесі навіть тоді, коли він виступав як позивач; вносити протести на судові рішення, які набрали законної сили, або й призупиняти їх виконання, давати санкції на арешт громадянина, який звинувачується у скоєнні злочину. Ці функції відійшли виключно до судів, а прокурор як представник держави наділений правом, як і громадянин або його адвокат, звертатися до суду з клопотанням, направляти апеляційну скаргу чи касаційне подання на судові рішення відповідно до апеляційного або касаційного суду.

З метою забезпечення реальності прав громадян у судочинстві зміни до чинного процесуального законодавства передбачили додаткові гарантії особам, які з тих чи інших причин не можуть захистити свої права й інтереси.

Зокрема, закон установлює обов'язкову участь захисника у справах неповнолітніх, німих, глухих, сліпих та інших осіб, які через фізичні або психічні вади не здатні самі здійснювати своє право на захист.

Особам, які не володіють мовою судочинства, надається право користуватися рідною мовою та допомогою перекладача.

Гарантією рівноправності учасників судового розгляду є закріплення в законі положення про те, що обмеження прав позивача, відповідача, підсудного, потерпілого під час судового розгляду справи — значне порушення вимог процесуального закону, яке спричинює скасування судового рішення (ст. 370 КПК, ст. 336 ЦПК України).

Впроваджується в судочинство, як його основна конституційна засада, змагальність сторін і свобода в поданні ними своїх доказів та доведенні перед судом їх переконливості. Для цього внесено зміни в ряд статей кримінально-процесуального кодексу, зокрема до ст. 48 КПК України, що визначає обов'язки й права захисника, до ст. 297, 299 КПК України, які регламентують порядок проведення судового слідства, участь сторін судового розгляду в дослідженні доказів тощо.

Після внесення змін до кримінального судочинства участь прокурора під час розгляду судом кримінальних справ — обов'язкова, крім випадків, коли розглядаються кримінальні справи приватного звинувачення або коли прокурор відмовився підтримати державне обвинувачення.

Участь прокурора в розгляді кримінальних справ судом першої інстанції починається під час попереднього розгляду справи, де він доповідає про можливість призначення справи до судового розгляду, висловлює свою думку щодо клопотань, заявлених іншими учасниками попереднього розгляду.

У судовому засіданні прокурор підтримує державне обвинувачення, сприяє виконанню вимог закону про всебічний, повний і об'єктивний розгляд справи, викладає свої міркування з приводу застосування кримінального закону та міри покарання для підсудного.

На відміну від положення, яке діяло раніше, за новим процесуальним законом, у разі відмови прокурора від обвинувачення суд може

продовжити розгляд справи, якщо цього вимагатиме потерпілий у справі.

Як державний обвинувач прокурор обов'язково бере участь у розгляді справи апеляційним судом, а при незгоді з рішенням апеляційного суду він, як й інші учасники процесу, має право на касаційне подання до касаційного суду, яким є Верховний Суд України.

Конституція України визначила основну засаду судочинства — саме підтримання прокурором державного обвинувачення в суді, тобто поставила під сумнів участь у судочинстві представника громадськості — громадського обвинувача. Через те внаслідок змін, внесених до чинного Кримінально-процесуального кодексу, такий учасник кримінального процесу, як громадський обвинувач, відсутній.

Для забезпечення обвинуваченому права на захист і реалізації вимог ст. 59 і 63 Конституції України у кримінально-процесуальному законодавстві детальніше врегульовані питання, які стосуються прав підозрюваного, обвинуваченого, підсудного й обов'язків досудового слідства та суду, прав і обов'язків захисника у кримінальному процесі.

Участь захисника передбачена також під час розгляду справ в апеляційному або касаційному суді.

Принципове значення для реформації судочинства має впровадження апеляційного та касаційного порядку оскарження рішення суду. Вказана конституційна засада судочинства має забезпечити законність у сфері правосуддя.

До чинних процесуальних кодексів увійшли нові глави, які регулюють порядок перевірки судових рішень в апеляційній і касаційній інстанціях.

Апеляційний перегляд судової справи передбачає, по суті, її новий розгляд судом другої інстанції, у ході якого перевіряються досліджені судом першої інстанції докази, з'ясовуються нові, оцінюються юридичний аспект відповідних відносин сторін у цивільній справі чи юридична оцінка дій засудженого у кримінальній справі та визначена судом кримінальна відповідальність.

Порядок розгляду справи в суді апеляційної інстанції багато в чому збігається з процедурою її розгляду в суді першої інстанції. Зокрема, і в апеляційних судах судочинство здійснюється на засадах змагальності й рівності учасників процесу.

Суд апеляційної інстанції має право залишити рішення суду першої інстанції без зміни, змінити його або постановити нове рішення. За наявності значних порушень процесуального закону апеляційний суд може скасувати рішення і направити справу до суду першої інстанції на повторний розгляд, а кримінальну справу в передбачених законом випадках — на додаткове розслідування.

Касаційне провадження — це стадія судочинства, в ході якої має перевірятися законність судових рішень, які вступили в законну силу, в тому числі й тих, які не були оскаржені в апеляційному порядку. Підставами касаційного оскарження, касаційного подання є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Судами касаційної інстанції є Верховний Суд України та Вищий господарський суд. Останній переглядає в касаційному порядку рішення апеляційних і місцевих господарських судів.

Рішення Вищого господарського суду у випадках, передбачених процесуальним законом, також можуть бути перевірені в порядку повторної касації Верховним Судом України.

Після внесених змін чинне процесуальне законодавство передбачає підстави й процедуру перегляду рішень судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій у зв'язку з нововиявленими обставинами, перелік яких визначений ст. 347–2 ЦПК, ст. 400–4 КПК України (фальсифікація доказів, злочинні дії учасників процесу, інші обставини, які не були відомі суду під час винесення судового рішення і які самі по собі або разом з іншими мають суттєве значення у справі).

Крім того, існує можливість виправити судову помилку завдяки перегляду судових рішень, що набрали законної сили, в порядку виключного провадження та за винятковими обставинами. Розгляд таких справ здійснюється залежно від категорії справи судовою палатою або на спільному засіданні двох судових палат Верховного Суду України.

У процесуальному законодавстві чіткіше регулюється впровадження в судочинство гласності судового процесу та його повного фіксування технічними засобами як однієї із конституційних засад судочинства, що має забезпечити прозорість судової діяльності, суворе дотримання встановленої законом процедури судового засідання, повніший аналіз судом вищої інстанції всіх даних, які досліджувалися судом першої інстанції.

Вимога учасників кримінального процесу щодо необхідності його фіксації технічними засобами обов'язкова для суду, а її ігнорування є підставою для скасування судового рішення у кримінальній справі.

Впровадження в судочинство основних конституційних засад, більш детальне регламентування досудового слідства й судового процесу в нових процесуальних кодексах, прийняття яких є невідкладним завданням з урахуванням потреб суспільства, мають на меті посилити судовий захист прав, свобод і законних інтересів людини, юридичних осіб і держави.

СТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ СУДОВОЇ СИСТЕМИ — РЕАЛІЗАЦІЯ ВИМОГ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Важливим результатом реалізації пакету законодавчих актів про внесення змін до чинного законодавства, прийнятого в червні 2001 року, та Закону України “Про судоустрій України” від 7 лютого 2002 року є створення в Україні єдиної системи судів загальної юрисдикції. Відповідно до вимог ст. 124 Конституції України судочинство має здійснюватися Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Повноваження Конституційного Суду України визначені у ст. 150 Конституції України. Саме він як єдиний орган конституційної юрисдикції вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України й офіційно тлумачить Конституцію України та закони України.

Створений 1996 року Конституційний Суд України став реальним важелем політичної стабільності в суспільстві, надзвичайно важливим інструментом стримувань і противаг у системі здійснення державної влади, надійним гарантом найвищої юридичної сили Конституції України як Основного Закону держави на всій її території, гарантом захисту прав і свобод людини й громадянина.

Поряд з Конституційним Судом в Україні діяла система загальних судів у складі районних (міських), міжрайонних (окружних), військових судів гарнізонів, Верховного суду Автономної Республіки Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських судів,

військових судів регіонів і Верховного Суду України. До їх відання належали:

- розгляд і вирішення в судових засіданнях цивільних справ щодо спорів, які стосуються прав та інтересів громадян, державних підприємств, установ, організацій, їх об'єднань, інших громадських організацій;
- розгляд у судових засіданнях кримінальних справ і застосування встановлених законом мір покарання до осіб, винних у скоєнні злочину, або виправдання невинних.

Суди загальної юрисдикції розглядали справи про адміністративні правопорушення, вирішували питання, пов'язані з виконанням судових рішень, ухвал, постанов і вироків.

Крім судів загальної юрисдикції, в Україні діяла система арбітражних судів у складі обласних арбітражних судів і Вищого арбітражного суду, які здійснювали правосуддя в господарських відносинах, вирішували всі господарські спори, що виникають між юридичними особами, державними та іншими органами.

Реформувавшись із державних арбітражів в арбітражні суди на підставі Закону України “Про арбітражні суди” від 4 червня 1991 року, вони продовжували діяти в режимі арбітрування і на засадах, далеких від тих, які характерні для судового органу. Як складова органів управління система тепер уже арбітражних судів зберегла методи, характерні для командно-адміністративної системи. Вирішальне слово для прийняття рішення в господарському спорі залишалося за керівниками судів. Їм належало право одноособово скасувати або змінити рішення арбітра у справі, поставити питання про перегляд судового рішення президією чи Пленумом Вищого арбітражного суду. Керівники Вищого арбітражного суду, маючи повноваження підбирати і розставляти кадри, права дисциплінарного провадження щодо суддів та здійснюючи фінансове й матеріально-технічне забезпечення діяльності судів нижчого рівня, займали домінуюче становище у системі арбітражних судів.

Важливим результатом реалізації пакету законодавчих актів про внесення змін до чинного законодавства, прийнятого в червні 2001 р. та вимог Закону України від 07.02.2002 року “Про судоустрій України” є створення в Україні єдиної системи судів загальної юрисдикції. Названий Закон, прийнятий відповідно до Конституції України, є базовим правовим актом, в якому визначено систему судів загаль-

ної юрисдикції, види та склад кожної судової ланки, їх повноваження, повноваження суддів, основні вимоги щодо формування корпусу професійних суддів та народних засідателів і присяжних, порядок призначення суддів на адміністративні посади в судах та повноваження керівників судів, засади та порядок здійснення суддівського самоврядування, організаційне забезпечення діяльності судів, інші важливі питання функціонування судової системи.

Водночас закон визначив умови для забезпечення єдності системи судів загальної юрисдикції, а саме:

- єдині засади організації та діяльності судів;
- єдиний статус суддів;
- обов'язковість для всіх судів правил судочинства, визначених законом;
- забезпечення Верховним Судом України однакового застосування законів судами загальної юрисдикції;
- обов'язковість виконання на території України судових рішень;
- єдиний порядок організаційного забезпечення діяльності судів;
- фінансування судів виключно з Державного бюджету України;
- вирішення питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

1. Місцеві суди

В основу побудови системи судів загальної юрисдикції покладені конституційні принципи територіальності і спеціалізації. Принцип територіальності має забезпечити доступність до правосуддя кожної особи, яка потребує судового захисту. Відповідно до закону у кожній адміністративно-територіальній одиниці має діяти свій загальний місцевий суд: районний, районний у місті, міський або міськрайонний суд. До місцевих загальних судів належать і військові суди гарнізонів, які утворюються на території, де розташовані один або кілька гарнізонів. Місцеві загальні суди розглядають, як суди першої інстанції, кримінальні, цивільні справи, справи про адміністративні правопорушення та, до створення адміністративних судів, справи адміністративної юрисдикції. Військові суди здійснюють правосуддя у Збройних силах України та інших військових формуваннях, передбачених законодавством України.

Для вирішення господарських спорів, що виникають між юридичними та фізичними особами, державними та іншими органами, а також для розгляду справ про банкрутство діють місцеві спеціалізо-

вані господарські суди. Вони функціонують лише в столиці Автономної Республіки Крим м. Сімферополі, обласних центрах, містах Києві та Севастополі.

На підставі Закону “Про судоустрій України” протягом трьох років, тобто до 1 червня 2005 р., має бути сформована система адміністративних судів, які розглядатимуть адміністративні справи, пов’язані з правовідносинами у сфері державного управління та місцевого самоврядування (справи адміністративної юрисдикції), крім справ адміністративної юрисдикції у сфері військового управління, розгляд яких здійснюють військові суди.

Місцеві адміністративні суди мають бути утворені в округах відповідно до Указу Президента України.

Місцеві суди складаються із суддів безпосередньо місцевого суду, голови і заступника (заступників) голови суду. Судові справи у місцевому суді розглядаються, як правило, одноособово суддею, який діє від імені суду. Порядок розгляду справ визначається процесуальним законодавством.

2. Апеляційні суди

В системі судів загальної юрисдикції діють загальні та спеціалізовані апеляційні суди. Апеляція (лат. *appellatio* — звернення, скарга) — основний засіб оскарження судових рішень, які не набрали чинності, до суду вищої інстанції (апеляційного суду) з метою перевірки їх законності та обґрунтованості.

Апеляційними судами загальної юрисдикції є: апеляційні суди обласних територій, апеляційні суди міст Києва та Севастополя, апеляційний суд Автономної Республіки Крим, військові апеляційні суди регіонів та апеляційний суд Військово-Морських сил України, а також Апеляційний суд України. Закон передбачив можливість утворення апеляційного загального суду, територіальна юрисдикція якого поширюється на кілька районів області (наприклад, у Дніпропетровській і Донецькій областях функціонують також апеляційні суди відповідно у містах Кривому Розі і Маріуполі).

Апеляційними спеціалізованими судами є апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються в апеляційних округах відповідно до Указу Президента України. Нині утворені і діють апеляційні господарські суди з відповідною територіальною юрисдикцією в містах Києві, Дніпропетровську, Донецьку, Житомирі, Львові, Одесі, Харкові, Севастополі.

До складу апеляційного суду входять судді, як правило, обрані на посаду судді безстроково, голова суду та його заступники.

Апеляційні суди є судами вищого рівня для місцевих судів і мають однакову компетенцію та рівні права щодо розгляду кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справ. Справи в суді апеляційної інстанції розглядаються за правилами, встановленими для розгляду справ у суді першої інстанції, за окремими винятками відповідно до закону. Апеляційний суд має право в межах доводів апеляційної скарги перевіряти докази, які були досліджені в суді першої інстанції, досліджувати нові і за результатами розгляду справи може скасувати рішення і направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції, змінити судові рішення, постановити нове судові рішення або відхилити апеляційну скаргу, апеляційне подання прокурора.

До компетенції загальних апеляційних судів законом віднесено розгляд по першій інстанції кримінальних та цивільних справ. Зокрема, загальні апеляційні суди розглядають, як суди першої інстанції, кримінальні справи про злочини проти основ національної безпеки України, про злочини, за вчинення яких кримінальним кодексом України передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі; цивільні справи, в яких однією із сторін є місцевий суд. Апеляційні скарги на їх рішення, як суду першої інстанції, має розглядати новостворений Апеляційний суд України, який буде діяти у складі судової палати у цивільних справах, судової палати у кримінальних справах і військової судової палати.

Апеляційні господарські суди справ по першій інстанції не розглядають.

Компетенція апеляційних адміністративних судів буде визначена адміністративним процесуальним кодексом.

Розгляд справ в апеляційному порядку здійснюється судом колегіально у складі не менше трьох суддів.

У загальних апеляційних судах (крім Апеляційного суду України) для розгляду справ, визначених процесуальним законом, мають діяти суди присяжних.

На апеляційні суди покладені обов'язки вести та аналізувати судову статистику, вивчати і узагальнювати судову практику, використовувати отримані матеріали при наданні методичної допомоги у застосуванні законодавства місцевим судам.

Законом України від 7 лютого 2002 року “Про судоустрій України” було передбачено створення Касаційного суду України, який мав завдання розглядати в касаційному порядку кримінальні та цивільні справи, рішення по яких були прийняті загальними місцевими та апеляційними судами. У зв’язку з рішенням Конституційного Суду України від 11 грудня 2003 року щодо неконституційності утворення в системі судів загальної юрисдикції Касаційного суду ст. 32–37 вказаного Закону, які стосуються Касаційного суду України, втратили силу.

3. Вищі спеціалізовані суди

У системі судів загальної юрисдикції визначені вищі судові органи спеціалізованих судів: Вищий господарський суд і Вищий адміністративний суд. Можуть бути утворені й інші вищі спеціалізовані суди за наявності законодавчого акта про створення нової системи спеціалізованих судів (наприклад, фінансових, сімейних, трудових тощо).

Склад вищих спеціалізованих судів формується із суддів, які обрані безстроково. У вищому спеціалізованому суді можуть утворюватись судові палати для розгляду окремих категорій справ у межах відповідної спеціалізації судової юрисдикції.

Вищий спеціалізований суд розглядає в касаційному порядку справи відповідної судової юрисдикції, а також може розглядати інші справи у випадках, визначених процесуальним законом. Так, якщо Вищий господарський суд є судом тільки касаційної інстанції, то Вищий адміністративний суд може бути наділений повноваженнями розглядати окремі справи як суд першої інстанції. В проекті Адміністративного процесуального кодексу України пропонується передати на його розгляд, по суті, окремі конфлікти, які виникають між суб’єктами виборчого процесу і Центральною виборчою комісією при проведенні виборів народних депутатів, Президента України, скарги на заборону діяльності громадської організації тощо.

Розгляд справ у вищому спеціалізованому суді здійснюється колегіально.

Вищі спеціалізовані суди, як вищі судові органи спеціалізованих судів, мають впливати своєю діяльністю на якість здійснення правосуддя судами відповідної юрисдикції. Саме для цього вони наділені повноваженнями аналізувати судову статистику і узагальнювати судову практику, надавати методичну допомогу судам нижчого рівня

з метою однакового застосування норм Конституції та законів України, інших правових актів у практичній діяльності. Особливо важливе значення мають рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції, які мають право надавати спеціалізованим судам нижчого рівня Пленум вищого спеціалізованого суду. До складу Пленуму входять всі судді вищого спеціалізованого суду та голови апеляційних спеціалізованих судів. При розгляді питання щодо надання роз'яснень про застосування законодавства в роботі Пленуму беруть участь Генеральний прокурор України та Міністр юстиції України.

Для вирішення організаційних питань діяльності вищого спеціалізованого суду діє президія суду у складі голови суду, його заступників, а також суддів цього суду, які обираються до складу президії загальними зборами суддів цього суду шляхом таємного голосування.

4. Верховний Суд України

Суттєві зміни сталися в структурі та повноваженнях Верховного Суду України, який є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції і має завдання здійснювати правосуддя та своєю діяльністю забезпечувати однакове застосування законодавства усіма судами загальної юрисдикції. Зокрема, Верховний Суд України перевіряє у касаційному порядку рішення загальних судів у справах, віднесених до його підсудності процесуальним законом, переглядає всі інші справи у порядку повторної касації, які були розглянуті у касаційному порядку вищими спеціалізованими судами України. У випадках, передбачених законом, розглядає інші справи, пов'язані з виключними обставинами (виявлення після касаційного розгляду справи неоднозначного застосування судами загальної юрисдикції одного і того ж положення закону, або його застосовано всупереч нормам Конституції України, або якщо у зв'язку з цим рішенням міжнародна судова установа, юрисдикція якої визнана Україною, встановила факт порушення Україною міжнародних зобов'язань).

Верховний Суд України є остаточною судовою інстанцією в усіх справах, віднесених до компетенції судів загальної юрисдикції.

Відповідно до Конституції України Верховний Суд України має такі виключні повноваження, як надання висновку щодо наявності чи відсутності в діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину та надання письмового

подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я.

Верховний Суд України має право звертатись до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України, а також у випадках виникнення у судів загальної юрисдикції при здійсненні ними правосуддя сумнівів щодо конституційності законів, інших правових актів — про відповідність їх Конституції України.

Верховний Суд України виступає і як суд першої інстанції по окремих категоріях справ, розгляд яких віднесено до юрисдикції найвищого судового органу держави. Зокрема, Верховний Суд України розглядає справи за скаргами на рішення, дії та бездіяльність Центральної виборчої комісії, а також заяви Центральної виборчої комісії про скасування реєстрації відповідної особи як кандидата у Президенти України, скарги на рішення державного органу України у справах релігії, прийняті щодо релігійних організацій та деякі інші. До складу Верховного Суду входять судді, які обираються Верховною Радою України безстроково.

Замість судових колегій у Верховному Суді України сформовані судові палати: у цивільних справах, у кримінальних справах, у господарських справах та військова судова колегія. Передбачено також формування судової палати в адміністративних справах. Розгляд справ у касаційному порядку здійснюється у Верховному Суді України судовими палатами або військовою колегією у складі не менше трьох суддів.

Діяльність Верховного Суду України організовує його голова, який розподіляє обов'язки між своїми заступниками, організовує роботу президії та Пленуму, здійснює керівництво організаційним забезпеченням діяльності Верховного Суду України, представляє систему судів загальної юрисдикції у зносинах з іншими органами державної влади України, органами місцевого самоврядування, здійснює інші передбачені законом повноваження.

Внутрішні організаційні питання вирішує президія Верховного Суду України, яка діє у складі голови, його заступників, голів судових палат та суддів Верховного Суду України, які обираються Пленумом Верховного Суду України.

У Верховному Суді України діє Пленум у складі усіх суддів Верховного Суду. До складу Пленуму входять голови вищих спеціалі-

зованих судів, їх перші заступники та голова Апеляційного суду України.

Специфіка повноважень нинішнього складу Пленуму полягає в тому, що він не розглядає судових справ. Він вирішує питання, які визначені Конституцією України:

- схвалює висновок щодо наявності чи відсутності в діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину та ухвалює подання до Верховної Ради України про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;
- звертається до Конституційного Суду України з питань конституційності законів та інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Крім того, він має право давати роз'яснення судам загальної юрисдикції з питань застосування законодавства, у разі необхідності визнавати нечинними відповідні роз'яснення вищих спеціалізованих судів, якщо вони містять у собі протиріччя чинному законодавству або ж не узгоджуються з роз'ясненнями Пленуму Верховного Суду України. Пленум наділений повноваженнями обирати суддів Верховного Суду України на адміністративні посади у Верховному Суді (голови, його заступників, голів судових палат та їх заступників, секретаря Пленуму), виконувати інші повноваження, які передбачені законом.

У роботі Пленуму Верховного Суду України беруть участь Голова Вищої ради юстиції, Генеральний прокурор України, Міністр юстиції України.

Пленум затверджує Регламент, який регулює порядок організації його роботи.

При Верховному Суді України на громадських засадах діє науково-консультативна рада, яка утворюється з числа висококваліфікованих фахівців у галузі права: вчених, суддів та інших працівників, які за характером діяльності пов'язані із застосуванням законодавства. Основне завдання ради — сприяти зміцненню законності при здійсненні правосуддя. Вона, зокрема, вивчає питання, що виникають у судовій діяльності і на підставі вимог закону та наукового аналізу судової практики розробляє і подає Верховному Суду України рекомендації по проектах роз'яснень Пленуму Верховного Суду України; по проектах конституційних подань, які мають бути направ-

лені Верховним Судом України, по проектах інструкцій, методичних листів, які розробляються Верховним Судом України, надає свої рекомендації по вирішенню питань правового характеру, які виникають у судовій практиці.

Верховний Суд України має офіційний друкований орган “Вісник Верховного Суду України” та публікує збірники “Рішення Верховного Суду України”, “Постанови Пленуму Верховного Суду України” і видає книжкову серію “Бібліотека судді”, яка охоплює добірки законодавства і судової практики, інші методичні матеріали для використання у практичній роботі судді.

5. Порядок утворення судів.

Призначення суддів на адміністративні посади

Закон України “Про судоустрій України” визначив порядок утворення судів. Місцеві, апеляційні, вищі спеціалізовані та всі інші суди вказаного рівня, які визначені законом, утворюються і ліквідуються Президентом України за поданням Міністерства юстиції, погодженого з Головою Верховного Суду, а відносно спеціалізованих судів — за погодженням з головою відповідного вищого спеціалізованого суду.

Підставами для утворення чи ліквідації суду може бути зміна адміністративно-територіального устрою держави, області, міста (наприклад, зміна територіального поділу м. Києва, що призвело до ліквідації чотирьох районних судів). Для військових судів підставою для утворення (ліквідації) окремих з них є передислокація військ або реорганізація Збройних сил України, зміна їх штатної чисельності.

Кількість суддів у кожному суді, враховуючи і Верховний Суд України, визначає Президент України за поданням Голови Державної судової адміністрації, погодженим із Головою Верховного Суду України чи головою відповідного вищого спеціалізованого суду (щодо Верховного Суду — за поданням його Голови, узгодженим з Радою суддів України).

Законом визначена процедура призначення на посади голови суду, його заступника та звільнення їх з посад.

Голова місцевого, апеляційного, вищого спеціалізованого суду, заступники голови суду призначаються на посаду строком на п’ять років з числа суддів та звільняються з посади Президентом України за поданням Голови Верховного Суду (щодо спеціалізованих судів — голови відповідного вищого спеціалізованого суду) на підставі реко-

мендації Ради суддів України (ради суддів спеціалізованих судів). Вища рада юстиції також має право ініціювати звільнення судді з адміністративної посади (за винятком подання про звільнення з адміністративних посад у Верховному Суді) у такому ж порядку, як це визначено законом.

Звільнення судді з адміністративної посади не припиняє його повноважень судді.

При припиненні повноважень судді припиняється і здійснення його повноважень, які він мав на адміністративній посаді в суді.

Голова суду здійснює організаційне керівництво діяльністю суду, приймає на роботу і звільняє працівників апарату суду, присвоює їм ранги державного службовця, застосовує до них заохочення та накладає стягнення, організовує роботу по підвищенню кваліфікації працівників судів, організовує ведення судової статистики, здійснює інші передбачені законом повноваження залежно від рівня судового органу, в якому вони працюють. Зокрема, голова апеляційного суду вносить пропозиції Голові Верховного Суду (голові вищого спеціалізованого суду) щодо кандидатур для призначення на посаду голів місцевих судів та їх заступників, має право витребувати із відповідного суду справи, судові рішення в яких набрали законної сили. Голова вищого спеціалізованого суду головує на засіданнях президії, Пленуму вищого спеціалізованого суду, вносить подання про призначення та обрання безстроково суддів, про призначення суддів на адміністративні посади у відповідних судах та здійснює інші повноваження відповідно до закону.

СУБ'ЄКТИ СУДОЧИНСТВА: ПРОФЕСІЙНІ СУДДІ, НАРОДНІ ЗАСІДАТЕЛІ І ПРИСЯЖНІ

1. Професійні судді

Статус професійних суддів визначений Конституцією України, Законом України від 15 грудня 1992 року “Про статус суддів” і Законом України від 7 лютого 2002 року “Про судоустрій України”.

Відповідно до ст. 124 Конституції України суд є єдиним органом, уповноваженим здійснювати правосуддя як особливу функцію держави. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі і суспільстві. Суд діє від імені держави і судові рішення ухвалює іменем України. Суддя є посадовою особою, носієм судової влади в державі і, розглядаючи справи, діє від імені суду.

Професійними суддями є громадяни, які, відповідно до Конституції України, призначені Президентом України строком на п'ять років або обрані безстроково Верховною Радою України і обіймають штатну суддівську посаду в одному із судів України відповідного рівня і спеціалізації (місцевого, апеляційного, вищого спеціалізованого чи Верховного Суду України).

Умови для призначення професійним суддею визначені у ст. 127 Конституції України, в Законах України “Про статус суддів” і “Про судоустрій України”.

Насамперед претендент на посаду судді в суді будь-якого рівня повинен пройти конкурсний відбір і бути рекомендований до приз-

начення або обрання суддею відповідного суду кваліфікаційною комісією суддів. Зокрема, суддею місцевого суду може бути рекомендована особа, яка є громадянином України, не молодша 25 років, має вищу юридичну освіту та стаж роботи в галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як 10 років і володіє державною мовою.

Суддею спеціалізованих судів можуть бути також особи, які мають фахову підготовку з юрисдикції цих судів. Для них установленний вік не менший 30 років, а також наявність вищої освіти у галузі знань, що охоплює межі юрисдикції відповідного спеціалізованого суду та стаж роботи за спеціальністю не менше 5 років. Ці судді відправляють правосуддя лише у складі колегій суддів.

Суддею апеляційного суду може бути, як правило, суддя, який вже обраний безстроково, на день обрання досяг 30 років і має стаж роботи в галузі права не менш як п'ять років, в тому числі не менш як три роки суддею.

Підвищені вимоги встановлені для кандидатів на посади суддів вищих спеціалізованих судів та Верховного Суду України. Передусім це мають бути працюючі судді, які вже обрані безстроково, для вищих спеціалізованих судів кандидат має бути не молодший 30 років, мати стаж роботи в галузі права не менш як 7 років, в тому числі не менш як 5 років на посаді судді. Кандидат на посаду судді Верховного Суду України має бути не молодшим 35 років, мати стаж роботи у галузі права не менш як 10 років, в тому числі не менш як 5 років на посаді судді.

Кандидат на посаду судді військового суду має перебувати на військовій службі і мати військове звання офіцерського складу.

Необхідною умовою для зайняття посади судді будь-якого суду є складання кваліфікаційного екзамену і наявність рекомендації кваліфікаційної комісії суддів.

Законом визначені обставини, за яких громадяни не можуть бути рекомендовані на посаду професійного судді, а саме:

- 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
- 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді;
- 3) щодо яких провадиться дізнання, досудове слідство чи судовий розгляд кримінальної справи або які мають незняту чи непогашену судимість.

Авторитет суду, довіра до нього з боку громадян, висока якість і ефективність правосуддя залежить від особистості судді, його світогляду, правосвідомості, юридичної підготовки, професійності, морально-етичних якостей тощо. Ще мудрий Сократ відзначав, що суддя повинен мати чотири якості: поштиво слухати, мудро відповідати, тверезо міркувати і неупереджено вирішувати.

Як зазначається у Кодексі професійної етики судді, затвердженому V з'їздом суддів України 24 жовтня 2002 р., суддя має бути прикладом законослухняності, неухильно додержувати присяги, завжди поводитись так, щоб зміцнювати віру громадян у чесність, незалежність, неупередженість і справедливість суду.

Кожен, хто відповідає встановленим вимогам до кандидата в судді, має право звернутися до відповідної кваліфікаційної комісії суддів із заявою про рекомендацію його для призначення чи обрання професійним суддею.

Облік кандидатів у професійні судді, які отримали позитивні рекомендації кваліфікаційної комісії суддів, покладений на Державну судову адміністрацію, яка готує матеріали щодо призначення чи обрання суддів.

Перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років здійснює Президент України за поданням Вищої ради юстиції. Усі інші судді обираються безстроково Верховною Радою України за наявності рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів за поданням Голови Верховного Суду України (голови відповідного вищого спеціалізованого суду).

Суддя може бути переведений за його письмовою заявою до іншого суду того самого рівня і спеціалізації за поданням Голови Верховного Суду України (голови відповідного вищого спеціалізованого суду) на підставі Указу Президента України. Усі інші переведення судді з одного суду до іншого здійснюється у порядку призначення чи обрання судді, встановленому законом.

Професійні судді, а також народні засідателі і присяжні мають посвідчення, зразки яких затверджуються Головою Верховного Суду України за погодженням з Радою суддів України.

Посвідчення суддів, призначених на посаду вперше та обраних безстроково підписує Голова Верховного Суду України (голова вищого спеціалізованого суду), а посвідчення голів судів (заступників), які призначені на посаду Президентом України, підписує Президент України.

2. Народні засідателі і присяжні

Відповідно до ст. 124 Конституції України народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

У радянській системі судочинства в судах будь-якого рівня всі кримінальні та цивільні справи по першій інстанції розглядалися судом у складі одного професійного судді і двох народних засідателів. В результаті змін до чинного законодавства було передбачено участь народних засідателів лише у розгляді кримінальних справ (два професійні судді і три народні засідателі), по яких пред'явлено обвинувачення у вчиненні особливо тяжкого злочину, за який може бути призначене покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Всі інші кримінальні, цивільні, адміністративні, господарські справи розглядаються по першій інстанції, як правило, професійним суддею одноособово, або у визначених законом випадках колегією у складі трьох професійних суддів.

Закон України “Про судоустрій України” визначив порядок формування корпусу народних засідателів та присяжних, умови набуття їх статусу, права народних засідателів і присяжних та гарантії їх захисту.

Народні засідателі і присяжні є громадяни України, які у випадках і в порядку, визначеному процесуальним законом, беруть участь у здійсненні правосуддя. На цей час народні засідателі і присяжні є носіями судової влади в Україні і користуються всіма правами судді.

Заходи щодо забезпечення формування складу народних засідателів здійснюються головою місцевого суду, який формує список народних засідателів з громадян, що постійно проживають на території юрисдикції місцевого суду, мають вік не менший 25 років та які дали згоду бути народним засідателем.

Не підлягають включенню до списків народних засідателів громадяни:

- 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
- 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків народного засідателя;
- 3) щодо яких провадиться дізнання, досудове слідство чи судовий розгляд кримінальної справи або які мають незняту чи непогашену судимість;

4) депутати усіх рівнів, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, державні службовці апарату судів, працівники органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, адвокати, нотаріуси.

Список народних засідателів затверджується строком на чотири роки відповідною місцевою радою.

Список народних засідателів місцевого військового суду з числа військовослужбовців гарнізону затверджується начальником відповідного гарнізону на той самий строк.

Списки публікуються в друкованих засобах масової інформації відповідної місцевої ради.

За необхідності складені списки народних засідателів мають переглядатися, але не рідше ніж через два роки.

Голова суду своїм розпорядженням може звільнити від виконання обов'язків народного засідателя у конкретній справі на його прохання, в тому числі громадян, які старші 65 років; керівників чи заступників керівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; осіб, які не володіють державною мовою; інших осіб, якщо голова суду визнає поважними причини, на які вони посилаються.

Список присяжних за поданням голови апеляційного суду формується на підставі списків виборців комісією, склад якої затверджується відповідно Головою Верховної Ради Автономної Республіки Крим, головою обласної ради, Київським і Севастопольським міськими головами.

До складу комісії повинні входити уповноважені представники суду, органів юстиції та відповідної ради. До списків присяжних включаються громадяни, які постійно проживають на території відповідної області та досягли тридцятирічного віку. Законом встановлені такі самі обмеження на включення до списків присяжних, як і до списків народних засідателів.

Список присяжних затверджується рішенням відповідної ради, надсилається до суду і публікується в друкованих засобах масової інформації відповідної місцевої ради.

Список присяжних апеляційних військових судів за поданням голів цих судів формується з числа військовослужбовців, рекомендованих зборами військових частин та військових установ військових гарнізонів, розташованих на території, на яку поширюється юрис-

дикція апеляційного суду. Список затверджується рішенням відповідної місцевої ради.

На час виконання народними засідателями і присяжними своїх обов'язків по здійсненню правосуддя на них поширюються гарантії незалежності і недоторканності професійних суддів: при здійсненні правосуддя вони незалежні від будь-якого впливу, нікому не підзвітні і підкоряються тільки закону. Втручання будь-кого у здійснення правосуддя, вплив на народних засідателів, присяжних, як і на професійного суддю, неповага до них, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою завдати шкоди їх авторитету чи вплинути на неупередженість суду забороняється і тягне передбачену законом відповідальність. Постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2002 року № 1506 затверджений Порядок виплати винагороди та відшкодування витрат на проїзд і наймання житла, виплати добових народним засідателям і присяжним за час виконання обов'язків у суді. Їм за рахунок коштів державного бюджету виплачується винагорода, виходячи з розміру їх місячного заробітку чи пенсії, але не меншого, ніж посадовий оклад судді відповідного суду, та відшкодовуються витрати на проїзд і наймання житла, виплачуються добові у розмірах, установлених Кабінетом Міністрів України для відряджень у межах України.

Посвідчення народних засідателів і посвідчення присяжних підписує голова суду, в якому здійснюють правосуддя народний засідатель або присяжний.

Категорії справ, які мають розглядатися судом з участю народних засідателів і присяжних, будуть визначені у процесуальному законодавстві.

ПРАВОВИЙ СТАТУС КВАЛІФІКАЦІЙНИХ КОМІСІЙ СУДДІВ

У системі судів загальної юрисдикції сформовані і діють кваліфікаційні комісії суддів, повноваження яких визначені Конституцією України та Законом України “Про судоустрій України”. З дня набрання останнім чинності (з 1 червня 2002 року) діючий раніше Закон України “Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів судів України” від 02 лютого 1994 року втратив силу.

В Законі України “Про судоустрій України” визначені:

- система кваліфікаційних комісій;
- порядок формування та повноваження кваліфікаційних комісій;
- порядок проведення кваліфікаційної атестації суддів;
- повноваження кваліфікаційних комісій щодо дисциплінарної відповідальності суддів.

Необхідність створення кваліфікаційних комісій, які є постійно діючими органами в системі судоустрою, насамперед викликана особливим статусом судді, як носія судової влади, наділеного повноваженнями шляхом здійснення правосуддя забезпечувати захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. Для виконання завдань правосуддя суддя має бути незалежним від будь-якого впливу, в тому числі і на етапі

добору на посаду судді та в процесі його професійного росту в судовій системі. Отже, першочергове значення має формування високо-професійного судового корпусу, який здатний кваліфіковано, сумлінно і неупереджено здійснювати правосуддя.

Саме такі завдання мають кваліфікаційні комісії суддів на етапі відбору і рекомендування осіб для зайняття посади професійного судді; визначення рівня фахової підготовленості професійного судді в період його роботи; при вирішенні питання про дисциплінарну відповідальність суддів та надання висновку про можливість звільнення судді з посади.

В системі судоустрою сформовані та діють:

- кваліфікаційні комісії суддів загальних судів;
- кваліфікаційна комісія суддів військових судів;
- кваліфікаційні комісії суддів відповідних спеціалізованих судів;
- Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

Кваліфікаційні комісії суддів загальних судів утворені в центрах апеляційних округів для господарських судів: в Дніпропетровську, Донецьку, Житомирі, Запоріжжі, Києві, Львові, Сімферополі, Одесі та Харкові. Створення кваліфікаційних комісій суддів в окремих регіонах (раніше вони діяли в кожній області) має на меті посилити їх об'єктивність при оцінці професійного рівня суддів і, особливо, при розгляді дисциплінарних проступків суддів. Разом з тим така організаційна структура кваліфікаційних комісій, як показують результати їх практичної діяльності, суттєво ускладнила роботу комісій, особливо при перевірці рівня фахової підготовки професійних суддів та при організації розгляду скарг на порушення судьями своїх обов'язків при здійсненні правосуддя. Уже сьогодні вносяться пропозиції повернутись до системи кваліфікаційних комісій, яка діяла раніше і виправдала себе часом.

Кваліфікаційні комісії суддів діють у складі 11 членів, які мають вищу юридичну освіту. Вища кваліфікаційна комісія діє у складі 13 членів, які мають вищу юридичну освіту.

До складу кваліфікаційної комісії входять 6 суддів, які обираються конференціями суддів відповідних судів, дві особи призначаються наказом Міністра юстиції України, дві особи призначаються відповідною обласною, міською радою за місцем розташування кваліфікаційної комісії, одна особа призначається Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

До Вищої кваліфікаційної комісії суддів від суддівського корпусу з'їздом суддів обирається 7 суддів, дві особи, які не є народними депутатами, призначає Верховна Рада України, дві особи призначає Президент України, по одній особі призначають Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та Міністр юстиції України.

Строк повноважень кваліфікаційної комісії — три роки з дня її утворення. До складу кваліфікаційної комісії суддів не можуть бути обрані Голова Верховного Суду України, голови вищих спеціалізованих судів, апеляційних судів та їх заступники, а також члени Вищої ради юстиції.

Робота в кваліфікаційних комісіях здійснюється на громадських засадах, тобто добровільно і без отримання винагороди. На час роботи в комісії члени комісії звільняються від виконання своїх службових обов'язків із збереженням середнього заробітку.

Члени кваліфікаційної комісії суддів зі свого складу обирають голову комісії, його заступника та секретаря. На основі Типового Регламенту роботи кваліфікаційної комісії суддів, який затверджується Головою Верховного Суду України за погодженням з Радою суддів України і Міністерством юстиції України, кожна кваліфікаційна комісія суддів приймає свій регламент, який встановлює порядок розгляду питань на засіданні кваліфікаційної комісії суддів.

Кваліфікаційні комісії суддів:

1) перевіряють відповідність кандидатів у судді вимогам, встановленим законом, проводять їх кваліфікаційне атестування і надають висновок про підготовленість до судової роботи кожного кандидата, який пропонується на посаду судді; надають висновок про звільнення з посади судді;

2) проводять кваліфікаційну атестацію суддів відповідних судів і присвоюють суддям кваліфікаційні класи (не вище другого);

3) розглядають звернення та подання про дисциплінарну відповідальність суддів місцевих судів, проводять пов'язані з цим службові перевірки, за наявності підстав порушують дисциплінарне провадження і вирішують питання про дисциплінарну відповідальність судді;

4) припиняють перебування у відставці суддів місцевих судів;

5) здійснюють інші повноваження, передбачені законом.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України:

1) дає висновок про можливість обрання суддів Верховного Суду України, суддів вищих спеціалізованих судів та суддів Апеляційного суду України, а також про звільнення зазначених суддів з посад;

2) перевіряє додержання кандидатами на посади суддів, зазначених у пункті першому, а також суддями вказаних судів вимог Конституції України та законів щодо їх статусу;

3) відповідно до закону проводить атестацію суддів вказаних судів і присвоює їм відповідні кваліфікаційні класи;

4) розглядає звернення про дисциплінарну відповідальність суддів апеляційних судів, проводить пов'язані з цим службові перевірки, за наявності підстав порушує дисциплінарні провадження та вирішує справи про дисциплінарну відповідальність суддів вказаних судів;

5) дає висновок про можливість обрання суддею безстроково;

6) розглядає скарги на рішення (висновки) кваліфікаційних комісій суддів;

7) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Кваліфікаційні комісії проводять кваліфікаційну атестацію суддів, яка має на меті перевірити професійний рівень професійного судді (кандидата на посаду судді). За результатами атестації комісія приймає рішення щодо присвоєння судді відповідного кваліфікаційного класу, про рекомендацію на посаду судді, в тому числі у суді вищого рівня.

Залежно від рівня професійних знань, посади, стажу та досвіду роботи встановлено шість кваліфікаційних класів судді: вищий, перший, другий, третій, четвертий та п'ятий класи. Строк перебування судді у кваліфікаційному класі встановлений від двох до п'яти років. Допускається дострокове присвоєння вищого кваліфікаційного класу. Пониження кваліфікаційного класу є одним із видів дисциплінарного стягнення, яке може бути застосоване до судді. Суддям, які мають кваліфікаційні класи, встановлені доплати до посадових окладів у розмірах, передбачених законодавством України.

Кваліфікаційні класи присвоюються: суддям Верховного Суду України — вищий і перший кваліфікаційні класи; суддям вищих спеціалізованих судів — вищий, перший і другий кваліфікаційні класи; суддям апеляційних судів — перший — третій кваліфікаційні класи; суддям місцевих судів — другий — п'ятий кваліфікаційні класи.

Атестування особи, яка виявила бажання бути рекомендованою на посаду судді вперше, проводиться у формі кваліфікаційного іспиту.

Кандидат спочатку виконує письмове завдання на одну з тем правового характеру, після чого на засіданні кваліфікаційної комісії проводиться співбесіда з кандидатом по виконаній ним письмовій роботі та ставляться запитання в усній формі для перевірки його знань у різних галузях права і правил судочинства. Крім того, кваліфікаційна комісія повинна вивчати та враховувати особисті та моральні якості кандидата на посаду судді.

Залежно від результатів кваліфікаційного іспиту кваліфікаційна комісія приймає рішення про підготовленість кандидата до судової роботи і про рекомендацію його для призначення на посаду судді або про відмову в такій рекомендації. Хід складання кваліфікаційного іспиту протоколюється, а всі матеріали зберігаються в архіві як офіційні документи. Результати складеного кваліфікаційного іспиту дійсні протягом трьох років.

Атестація професійного судді проводиться у формі усної кваліфікаційної співбесіди і стосується основних галузей права, наявності професійних знань у судді, необхідних для здійснення правосуддя і виконання ним посадових обов'язків. Водночас досліджуються матеріали, які стосуються фактичного здійснення суддею правосуддя. За результатами атестації кваліфікаційна комісія суддів приймає рішення про присвоєння судді відповідного кваліфікаційного класу або залишення судді у раніше присвоєному класі; про рекомендацію кандидата на посаду судді у відповідному суді або про відмову в такій рекомендації. Комісія вправі відкласти атестацію (у разі недостатнього рівня професійних знань судді) на строк не більше шести місяців. Якщо після закінчення наданого строку комісія визнає недостатнім рівень професійних знань судді, вона дає висновок про звільнення його з посади. Своє рішення комісія направляє Вищій раді юстиції, яка наділена повноваженнями вносити подання Президенту України або Верховній Раді України про звільнення судді з посади.

Рішення кваліфікаційної комісії суддів з питань атестації може бути оскаржене до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, рішення якої по суті атестації є остаточним. До суду воно може бути

оскаржене лише у разі порушення встановленого законом порядку розгляду питання.

Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження за порушення законодавства при розгляді судових справ; за порушення вимог щодо несумісності (суддя не може належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої) та обов'язків судді, визначених у ст. 6 Закону України від 15 грудня 1992 року “Про статус суддів”. Згідно з названим Законом судді зобов'язані:

- при здійсненні правосуддя дотримуватися Конституції та законів України, забезпечувати повний, всебічний та об'єктивний розгляд судових справ з дотриманням встановлених законом строків;
- додержувати вимог, передбачених ст. 5 Закону України “Про статус суддів”, службової дисципліни та розпорядку роботи суду;
- не розголошувати відомості, що становлять державну, військову, службову, комерційну та банківську таємницю, таємницю нарадчої кімнати, відомості про особисте життя громадян та інші відомості, про які вони дізналися під час розгляду справи в судовому засіданні, для забезпечення нерозголошення яких було прийнято рішення про закрите судове засідання;
- не допускати вчинків та будь-яких дій, що порочать звання судді і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності.

Право ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність судді належить: народним депутатам України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові Верховного Суду України (голові вищого спеціалізованого суду — щодо судді відповідного спеціалізованого суду), Міністру юстиції України, голові відповідної ради суддів, членам Ради суддів України.

Дисциплінарне провадження, тобто процедуру розгляду офіційного звернення, в якому містяться відомості про порушення суддею вимог щодо його статусу, посадових обов'язків чи присяги судді, здійснюють кваліфікаційні комісії суддів щодо суддів місцевих судів; Вища кваліфікаційна комісія суддів України щодо суддів апеляцій-

них судів і Вища рада юстиції щодо суддів вищих спеціалізованих судів та суддів Верховного Суду України.

Дисциплінарне провадження передбачає здійснення перевірки даних про наявність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, відкриття дисциплінарної справи, її розгляд та прийняття рішення відповідною комісією чи Вищою радою юстиції.

Порядок здійснення дисциплінарного провадження у Вищій раді юстиції визначений у Законі України від 15 січня 1998 року “Про Вищу раду юстиції”.

Рішення у дисциплінарній справі судді приймається більшістю голосів членів кваліфікаційної комісії суддів, присутніх на засіданні.

При накладенні на суддю дисциплінарного стягнення враховуються характер проступку, його наслідки, особа судді, ступінь його вини, обставини, що впливають на обрання міри дисциплінарної відповідальності.

До суддів застосовуються такі дисциплінарні стягнення:

- догана;
- пониження кваліфікаційного класу.

За наслідками дисциплінарного провадження відповідна кваліфікаційна комісія суддів може прийняти рішення про направлення рекомендації до Вищої ради юстиції для вирішення питання про внесення подання про звільнення судді з посади.

Рішення кваліфікаційної комісії суддів про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності може бути оскаржене протягом одного місяця до Вищої ради юстиції.

ПРАВОВІ ОСНОВИ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Згідно з Основними принципами Організації Об'єднаних Націй щодо незалежності суддівства, які були затверджені Загальною Асамблеєю ООН у листопаді 1985 р., судді, як і інші громадяни, користуються свободою слова, віросповідання, асоціацій і зборів, але, користуючись цими правами, вони повинні поводити себе таким чином, щоб забезпечити повагу до своєї посади, зберегти безсторонність і незалежність судових органів.

Судді повинні бути вільними, об'єднуватися в асоціації, які самі або разом з іншими органами мають завдання стояти на охороні їх незалежності та захищати їх інтереси. Цей принцип незалежності судочинства знайшов своє відображення в рекомендаціях “Про незалежність, ефективність і роль судів”, прийнятих 13 жовтня 1994 року Комітетом Міністрів Ради Європи.

В Україні вперше було передбачено формування органів суддівського самоврядування: обласні конференції суддів та з'їзд суддів України в Концепції судово-правової реформи в Україні, яка була затверджена постановою Верховної Ради України від 28 квітня 1994 року.

Подальше визначення організаційних форм органів суддівського самоврядування, їх завдання та порядок формування було закріплене в Законі України від 02.02.1994 року “Про органи суддівського само-

врядування” (цей Закон після прийняття Закону України 07.02.2002 року “Про судоустрій України” втратив силу).

Конституція України (ст. 130) віднесла до компетенції суддівського самоврядування питання внутрішньої діяльності судів. Як зазначено в Законі України “Про судоустрій України”, до питань внутрішньої діяльності судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов’язані із здійсненням правосуддя.

Вони включають в себе створення належних умов для нормальної роботи судів загальної юрисдикції, своєчасне і належне фінансове, матеріально-технічне та кадрове забезпечення, організація роботи по підвищенню професійного рівня суддів і працівників судів, організація ефективного діловодства, впровадження комп’ютерної техніки, здійснення контролю за виконанням організаційних функцій у судах, які виконуються суддями на адміністративних посадах, дотримання суддями норм професійної етики, забезпечення виконання гарантій, встановлених Конституцією, законами та іншими нормативними актами України щодо матеріального забезпечення працюючих суддів, суддів у відставці, страхування їх життя та майна, забезпечення їх недоторканності та інші.

Завдання органів суддівського самоврядування включають в себе:

1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади; зміцнення незалежності судів, захист від втручання в їх діяльність;

2) участь у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів і контроль за додержанням установлених нормативів вказаного забезпечення;

3) погодження призначення суддів на адміністративні посади в судах загальної юрисдикції, призначення суддів Конституційного Суду України та суддів до складу Вищої ради юстиції і обрання суддів до кваліфікаційних комісій;

4) заохочення суддів та працівників апарату судів;

5) здійснення контролю за організацією діяльності судів та інших структур у системі судової влади.

Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти, з одного боку, створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати не-

залежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в судову діяльність. З другого боку, діяльність органів суддівського самоврядування має на меті підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів, їх професійність та сприяти дотриманню присяги суддями і держслужбовцями апарату судів.

Організаційними формами суддівського самоврядування є збори суддів відповідного суду, конференції суддів загальних місцевих та апеляційних судів, конференції суддів військових судів, конференції суддів спеціалізованих судів, з'їзд суддів України.

Збори суддів — це зібрання суддів відповідного суду, на якому обговорюють питання, що стосуються діяльності суду чи роботи конкретних суддів або працівників апарату, заслуховують звіти суддів, які займають адміністративні посади в даному суді, та керівників структурних підрозділів апарату суду. На зборах суддів обираються делегати на відповідні конференції суддів, а збори суддів Апеляційного суду України та Верховного Суду України обирають делегатів на з'їзд суддів України.

Виконання рішень зборів суддів місцевого суду покладається на голову відповідного суду, а у судах, в яких діє президія суду, покладається на ці президії.

Конференції суддів — це зібрання представників суддів (делегатів) відповідних місцевих та апеляційних судів (місцевих, апеляційних та вищого суду спеціалізованих судів), на яких вони обговорюють питання діяльності цих судів та приймають колективне рішення з обговорюваних питань. Зокрема, конференції обговорюють питання, які стосуються фінансування та організаційного забезпечення діяльності відповідних судів, заслуховують з цих питань інформації відповідних управлінь державної судової адміністрації, звіти виконавчих органів конференції; звертаються з пропозиціями щодо вирішення питань забезпечення діяльності судів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Крім того, конференція суддів обирає членів кваліфікаційної комісії суддів, раду суддів та делегатів на з'їзд суддів.

Рада суддів є виконавчим органом конференції суддів, яка організовує виконання та контролює виконання іншими органами рішень конференції. Вона має право заслуховувати інформацію голів судів про їх діяльність, звіти членів кваліфікаційних комісій про їх роботу у складі комісії, не менш як один раз на рік заслуховує інфор-

мацію управління державної судової адміністрації про забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, розглядає пропозиції щодо рекомендації суддів для призначення їх на адміністративні посади в судах, приймає рішення з інших питань, віднесених до її компетенції.

Найвищим органом суддівського самоврядування є з'їзд суддів України, який через делегатів, обраних конференціями суддів, зборами суддів Апеляційного суду, Верховного Суду, Конституційного Суду України, представляє всіх суддів України.

З'їзд суддів України скликається Радою суддів України один раз у три роки. Позачерговий з'їзд суддів може бути скликаний на вимогу не менш як одної третини конференцій суддів загальних судів, або на вимогу конференції суддів спеціалізованих судів, або на вимогу зборів суддів Верховного Суду України.

З'їзд суддів України призначає та звільняє суддів Конституційного Суду України, призначає членів Вищої ради юстиції, обирає членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, обирає Раду суддів України. Крім вирішення питань формування вказаних органів, з'їзд заслуховує звіт Ради суддів України про виконання завдань органів суддівського самоврядування щодо забезпечення незалежності судів і суддів, стан фінансування та організаційної діяльності судів, інформацію голови Державної судової адміністрації про її діяльність та за результатами обговорення може висловити йому недовіру.

Рішення з'їзду суддів України є обов'язковим для всіх професійних суддів України та органів суддівського самоврядування.

У період між з'їздами суддів України вищим органом суддівського самоврядування є Рада суддів України, до складу якої обираються представники місцевих та апеляційних судів не менш як по одному представнику від суддів Апеляційного суду України, військових судів, спеціалізованих судів, суддів Верховного та Конституційного Судів України. Рада суддів розробляє та організовує виконання заходів щодо забезпечення незалежності судів і суддів, поліпшення стану організаційного забезпечення діяльності судів; розглядає питання правового захисту суддів та їх сімей; здійснює контроль за організаційною діяльністю судів та діяльністю Державної судової адміністрації; заслуховує інформації керівників судів і посадових осіб Державної судової адміністрації про їх діяльність, дає рекомендації щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах та приймає інші рішення з питань, віднесених до її компетенції.

П'ятий з'їзд суддів України, який відбувся 24.10.2002 р., обрав Раду суддів України у складі 64 суддів, а також затвердив Положення про Раду суддів України, в якому конкретизував повноваження та організацію її роботи, порядок підготовки та прийняття рішень. Для оперативного вирішення питань, віднесених до відання Ради суддів України, з числа її членів утворюються президія та комітети, яким Рада суддів може делегувати свої окремі повноваження.

Забезпечення діяльності органів суддівського самоврядування здійснюється державною судовою адміністрацією за рахунок коштів Державного бюджету України.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ

Радянський досвід організаційного забезпечення судової діяльності через Міністерство юстиції України та його органи на місцях свідчив про наявність у них ефективних важелів впливу на правосуддя через фінансові, кадрові, організаційні питання, питання матеріально-технічного забезпечення судів і вимагав кардинальних змін у взаємовідносинах між судами і органами юстиції. Усунення органів юстиції від забезпечення судової діяльності вимагало і та обставина, що за роки незалежності України Міністерство юстиції, як центральний орган виконавчої влади, є представником держави в судах та виступає як відповідач з окремих категорій справ: при оскарженні дій державної виконавчої служби, пов'язаних з неналежним виконанням судових рішень, оскарженні рішень органів юстиції при реєстрації об'єднань громадян і здійснення контролю за їх діяльністю та інші. Наявність повноважень органів юстиції по забезпеченню судової діяльності породжувало небезпідставні сумніви щодо можливості здійснення об'єктивного і неупередженого правосуддя, особливо по справах, де відповідачем є юридичне відомство.

Реалізацією конституційних засад поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову та з метою забезпечення здійснення правосуддя на засадах рівності сторін, незалежності та неупередженості судів стало створення Державної судової адміністрації, яка є

центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом. Основним завданням Державної судової адміністрації є організаційне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи, крім Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів, організаційне забезпечення діяльності яких покладено на апарати цих судів.

Державна судова адміністрація і її територіальні управління (в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі) створені відповідно до закону Указом Президента України від 29 серпня 2002 р. Положення про Державну судову адміністрацію затверджено Указом Президента України від 3 березня 2003 р.

До повноважень Державної судової адміністрації віднесено:

1) забезпечення належних умов діяльності судів загальної юрисдикції, кваліфікаційних комісій суддів, органів суддівського самоврядування, Академії суддів України;

2) вивчення практики організації діяльності судів, розроблення і внесення у встановленому порядку пропозицій щодо її вдосконалення;

3) вивчення кадрових питань апарату судів, прогнозування необхідної потреби у спеціалістах, здійснення через Міністерство юстиції України та інші органи замовлення на підготовку відповідних спеціалістів;

4) ведення статистичного і персонального обліку даних про кадри судів, підготовка матеріалів для призначення, обрання та звільнення суддів, участь у формуванні резерву на посади суддів, голів і заступників голів судів;

5) забезпечення необхідних умов для підвищення кваліфікації суддів і працівників апарату судів, створення системи підвищення кваліфікації;

6) організація проходження навчальної практики в судових установах і розроблення відповідних програм;

7) підготовка матеріалів для формування пропозицій щодо бюджету судів та здійснення заходів щодо їх фінансування;

8) здійснення матеріального і соціального забезпечення суддів, у тому числі суддів у відставці, а також апарату судів;

9) забезпечення у взаємодії з органами суддівського самоврядування, судами та іншими правоохоронними органами незалежності, недоторканності і безпеки суддів;

10) організація і фінансування будівництва і ремонту будинків та приміщень судів, а також забезпечення їх технічного оснащення;

11) здійснення інших повноважень, визначених законом.

Державна судова адміністрація здійснює свої повноваження відповідно до Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших нормативно-правових актів, рішень з'їзду суддів та Ради суддів України.

Державну судову адміністрацію очолює Голова, який призначається та звільняється з посади Президентом України за поданням прем'єр-міністра України, погодженим з Радою суддів України. Він може бути звільнений з посади за рекомендацією з'їзду суддів України.

Залучення до вирішення кадрових питань у центральному органі виконавчої влади вищих органів суддівського самоврядування з одного боку є компромісним варіантом вирішення проблеми поділу і самостійності влад, з другого — це додаткова гарантія керівника Державної судової адміністрації, на якого покладене повне фінансове забезпечення і створення належних умов для функціонування органів судової влади, при можливому конфлікті з інтересами органів виконавчої влади, до системи яких віднесено державну судову адміністрацію.

Голова Державної судової адміністрації керує діяльністю свого відомства, несе персональну відповідальність за виконання покладених на неї завдань, вирішує кадрові питання щодо працівників Державної судової адміністрації відповідно до закону, встановлює їм посадові оклади, присвоює ранги державним службовцям, застосовує заохочення та накладає дисциплінарні стягнення відповідно до законодавства.

Про діяльність Державної судової адміністрації її голова інформує Раду суддів України.

В Державній судовій адміністрації утворюється колегія у складі голови, його заступників, інших керівних працівників, представників наукових установ та інших організацій. Члени колегії затверджуються та увільняються від обов'язків Кабінетом Міністрів України за поданням голови Державної судової адміністрації.

Державна судова адміністрація здійснює свої повноваження безпосередньо та через свої територіальні органи — територіальні управління державної судової адміністрації в Автономній Республіці

Крим, областях, містах Києві і Севастополі. У структурі Державної судової адміністрації утворюється структурний підрозділ по управлінню організаційним забезпеченням військових судів.

З урахуванням спеціального статусу начальника територіального управління Державної судової адміністрації він призначається на посаду і звільняється з посади головою Державної судової адміністрації за погодженням з Радою суддів України. Територіальні управління підконтрольні, окрім Державної судової адміністрації, відповідним конференціям суддів та радам суддів. Органи суддівського самоврядування не менш як раз на рік заслуховують інформацію про роботу управління державної судової адміністрації щодо стану забезпечення діяльності судів.

При державній судовій адміністрації функціонує Академія суддів України, яка є державним вищим навчальним закладом, що здійснює підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації суддів і працівників апарату судів. Статус Академії суддів України затверджується головою Державної судової адміністрації та Головою Верховного Суду України за погодженням з Радою суддів України.

Безпосередньо організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат, який очолює керівник апарату (завідуючий секретаріатом). Працівники апарату суду мають статус державних службовців. Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. до першої категорії посад державних службовців віднесені посади керівника апарату Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів; до другої — посади радників, помічників керівників Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів, начальників вказаних судових установ управлінь та інших самостійних структурних підрозділів; до третьої — посади помічників суддів, головних консультантів, старших консультантів та деякі інші посади у Верховному Суді України, у вищому спеціалізованому та апеляційному суді України; до четвертої, п'ятої та шостої — посади консультантів, спеціалістів, секретарів судової палати, секретарів судового засідання, судових розпорядників та інші посади у Верховному Суді України, вищих спеціалізованих, апеляційних та місцевих судах згідно з переліком, який наведений у вказаному Розпорядженні Уряду України. За умовами оплати праці, матеріально-побутового, медичного, санаторно-курортного та транспортного забезпечення праців-

ники апарату суду прирівнюються до відповідних категорій службовців апарату вищого, центральних або місцевих органів виконавчої влади.

Законодавством про судоустрій передбачено створення в судах служби судових розпорядників. Вони мають забезпечувати додержання особами, які перебувають в судах, встановлених правил та виконання ними розпоряджень головуючого в судовому засіданні.

Виконання функцій щодо державного захисту суддів, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу покладено на судову міліцію, повноваження якої мають визначатися законом.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОЇ СУДОВО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

Пакет законодавчих актів, прийнятих Верховною Радою України 21 червня 2001 року, і Закон України “Про судоустрій України” від 7 лютого 2002 року дав змогу розпочати третій етап реформування судової системи України відповідно до вимог Конституції України на принципах територіальності й спеціалізації, впровадити в судочинство конституційні засади здійснення правосуддя, законодавчо забезпечити вирішення ряду інших важливих питань щодо посилення судового захисту прав і свобод громадян.

Разом з тим окремі конституційні вимоги щодо реформування судочинства, посилення незалежності судів залишилися нереалізованими.

Насамперед необхідно вирішити питання законодавчого забезпечення конституційної вимоги щодо участі представників народу в здійсненні правосуддя судами України. Форми такої участі визначені в ст. 124 Конституції України, яка проголошує: народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

За чинним законодавством кримінальні справи про злочини, за які можливо призначити кримінальне покарання у вигляді довічного позбавлення волі, розглядаються апеляційними судами по першій інстанції колегією суддів у складі двох професійних суддів і трьох народних засідателів. Всі інші судові справи розглядаються в першій

інстанції, як правило, суддею одноособово. Кримінальні справи залежно від тяжкості складу злочину можуть розглядатися у складі трьох професійних суддів.

В апеляційній та касаційній судових інстанціях судові справи розглядаються у складі не менше трьох професійних суддів.

Досвід залучення до судочинства народних засідателів у нас є — до 1992 р. в Україні всі справи по першій інстанції розглядалися судами у складі одного судді та двох народних засідателів.

Повне скасування законодавства, яке передбачало участь представників народу в розгляді цивільних справ, не можна вважати виправданим. Окремі категорії цивільних справ стосуються інтересів суспільства або ж пов'язані із позбавленням громадян важливих повноважень.

Так, наприклад, було б доцільно залучити представників народу до розгляду таких цивільних справ, як надання судом дозволу на усиновлення (удочеріння) дітей — громадян України іноземними громадянами, визнання громадян недієздатними або обмежено дієздатними, позбавлення батьківських прав та деякі інші категорії справ.

Аналіз положень Закону України “Про судоустрій України” від 07.02. 2002 року свідчить про те, що народні засідателі мають залучатися до здійснення правосуддя місцевими загальними судами (до них належать і військові суди). Участь народних засідателів у роботі спеціалізованих судів (господарських та адміністративних) законом не передбачено. Порядок залучення народних засідателів до здійснення правосуддя та категорії судових справ, які мають розглядатися з участю представників народу, має бути визначено у процесуальному законодавстві.

Щодо суду присяжних, то Україна має прийняти важливе рішення щодо вибору форми діяльності такого суду.

Світовий досвід країн, де функціонує суд присяжних, знає дві його форми у кримінальному судочинстві: перша, так звана англо-американська, коли присяжні засідателі окремо від професійного судді після дослідження доказів, заслуховування представників обвинувачення і захисту виносять свій вердикт щодо доведеності пред'явленого обвинувачення у скоєнні злочину (винен чи не винен), а професійний суддя на підставі позитивного висновку суду присяжних признає міру кримінального покарання. Саме таку форму організації

суду присяжних успадкувала від Російської імперії і судова система Російської Федерації.

Судові системи континентальної Європи використовують іншу форму діяльності суду присяжних: представники народу у складі двох-п'яти присяжних разом з професійним суддею беруть участь у дослідженні доказів, разом приймають рішення щодо доведеності пред'явленого обвинувачення й призначають винним відповідне кримінальне покарання.

Аналіз роботи суду присяжних за англо-американським типом, нинішня інформованість членів суспільства, їх взаємовідносини і можливі попередні суб'єктивні оцінки обставин справи, складність організації роботи при такій формі роботи суду присяжних, а також непомірні витрати на його утримання викликає схвальнішу оцінку та вибір суду присяжних за прикладом судочинства країн континентальної Європи.

Законодавство України про судоустрій визначило діяльність суду присяжних на рівні загальних апеляційних судів для розгляду кримінальних справ по першій інстанції. Порядок здійснення правосуддя з участю присяжних, категорію кримінальних справ, які підлягають розгляду судом присяжних, має бути визначено у процесуальному законодавстві.

Практика роботи судової системи України на нових засадах судочинства показала очевидну необхідність продовження реформування як судової системи, так і судочинства в напрямках, визначених Конституцією України.

Передусім учасникам судового процесу з усіх кримінальних справ необхідно забезпечити рівність перед законом і судом, а також право на апеляційне й касаційне оскарження рішення суду. Чинне кримінально-процесуальне законодавство передбачає розгляд апеляційними судами по першій інстанції кримінальних і цивільних справ, визначених законом категорій. Учасники судового процесу в таких справах позбавлені права на апеляційне оскарження рішення, вироку, ухвали суду. Їх скарги розглядає безпосередньо Верховний Суд України, який є касаційною інстанцією. Отже, для перевірки судових рішень, винесених апеляційним судом по першій інстанції, необхідно реалізувати вимоги законодавства України про судоустрій щодо створення Апеляційного суду України, унормувати його діяль-

ність та створити відповідні умови для його роботи по здійсненню правосуддя.

Законом України від 07.02.2002 року “Про судоустрій України” передбачено створення Касаційного суду України, який був наділений спеціальною компетенцією у судовій системі по перевірці у касаційному порядку розглянутих загальними місцевими та апеляційними судами цивільних і кримінальних справ. Указом Президента України від 1 жовтня 2002 р. в системі судів загальної юрисдикції такий суд утворений з місцезнаходженням його в місті Києві. Про необхідність функціонування касаційної інстанції в системі судів загальної юрисдикції свідчать і результати півторарічної роботи Верховного Суду України (з 01.06. 2002 р. після набрання чинності Закону України “Про судоустрій України”) про значне перевантаження судових палат, які перевіряють судові рішення судів України в касаційному порядку. За результатами роботи у 2003 р. до Верховного Суду України надійшло понад двадцять тисяч цивільних, кримінальних і господарських справ для їх розгляду в касаційному порядку, що створило проблему своєчасного їх розгляду. Цього слід було очікувати після ліквідації багатьох наглядових інстанцій на рівні областей і держави, які раніше у спрощеному варіанті (в порядку нагляду) перевіряли судові рішення на предмет дотримання законності за скаргами учасників судового процесу та інших громадян.

Вихід зі становища, що склалося, бачився у реалізації вимог законодавства про судоустрій щодо функціонування Касаційного суду України, який би займався перевіркою судових рішень, прийнятих апеляційними та місцевими судами України, на предмет правильного застосування ними матеріального та процесуального законодавства. Верховний Суд України як найвищий судовий орган держави перевіряв би в порядку повторної касації рішення вищих спеціалізованих судів і Касаційного суду України на відповідність їх Конституції та законам України, забезпечував би однакове застосування законодавства різних судових юрисдикцій.

Проте рішенням Конституційного Суду України від 11 грудня 2003 р. положення Закону України “Про судоустрій України” щодо утворення в системі судів загальної юрисдикції Касаційного суду України та його повноваження визнані неконституційними і втратили силу з дня ухвалення конституційного рішення. Принципове значення для подальшої розбудови системи судів загальної юрисдикції є

визнання Конституційним Судом України того, що система судів загальної юрисдикції безпосередньо визначена в ст. 125 Конституції України: Верховний Суд України, вищі спеціалізовані, апеляційні та місцеві суди. Цей висновок практично унеможливило створення будь-яких нових судів, крім названих, для забезпечення у повному обсязі основних засад судочинства, визначених в ст.129 Конституції України, зокрема апеляційного та касаційного оскарження рішення суду.

Пошук варіантів впровадження основних засад судочинства може йти в напрямі створення вищих цивільного і кримінального судів як касаційних інстанцій або ж наділення повноваженнями розглядати справи в касаційному порядку окремими судовими палатами апеляційних судів. Без вирішення цих питань неможливо розробити процесуальні норми, які б регулювали проходження справ у касаційній інстанції, а отже і прийняття нових процесуальних кодексів.

На підставі нового закону про судоустрій створена та функціонує Державна судова адміністрація під контролем органів суддівського самоврядування, що сповна відповідає вимогам Конституції України, законам України по забезпеченню умов для здійснення незалежного й неупередженого правосуддя. Разом з тим розширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі, реформа судової системи й судочинства на засадах, визначених Конституцією України, вимагає інших підходів для забезпечення судової діяльності судів України, більшість яких не має придатних для правосуддя приміщень, необхідної матеріально-технічної бази та видатків, які бодай у мінімальних розмірах задовольняли б потреби судів, враховуючи і компенсаційні виплати громадянам, без яких судочинство здійснюватися не може (адвокати, свідки, потерпілі, оплата експертиз тощо).

Збільшення штатної чисельності суддів майже на 2000 посад на ділі реалізувати виявилось проблематичним для більшості судів, оскільки робочих місць для суддів у судах немає.

Згідно із законодавством України про судовий устрій упродовж трьох років передбачено створення мережі спеціалізованих адміністративних судів на чолі з Вищим адміністративним судом. Указом Президента України від 1 жовтня 2003 р. утворено Вищий адміністративний суд, у грудні 2003 р. Верховна Рада України обрала суд-

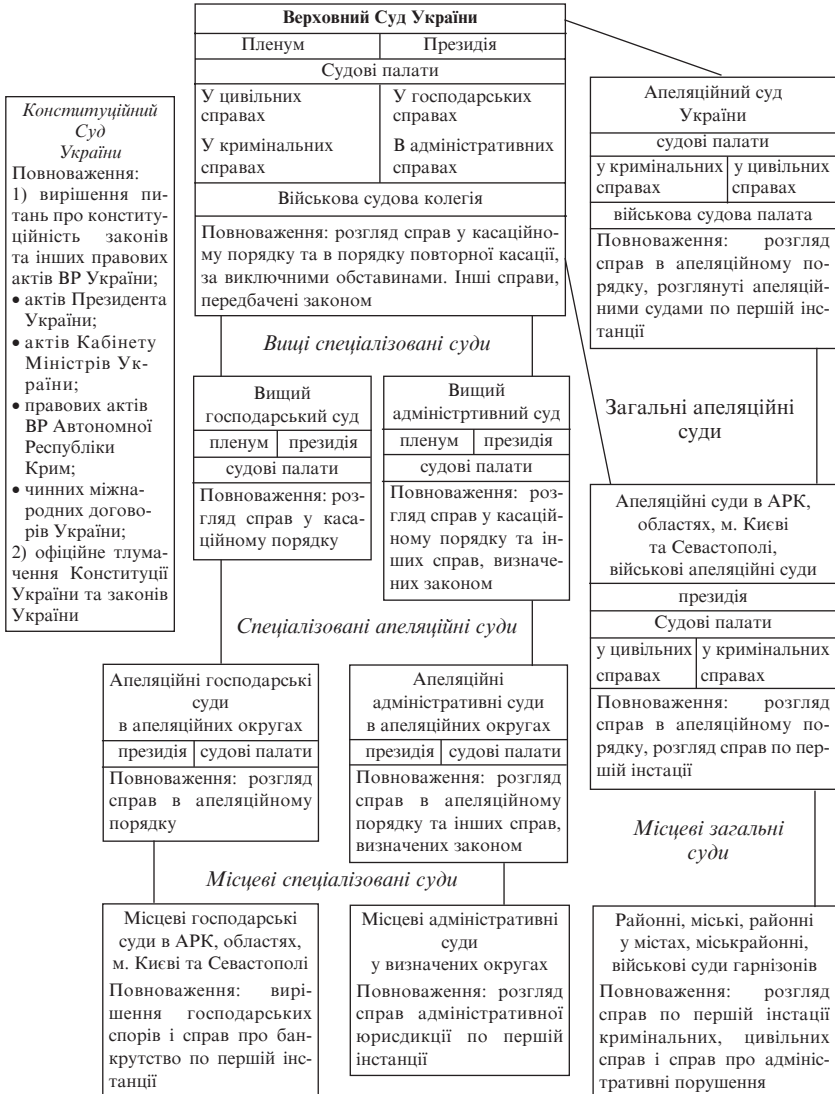
дів Вищого адміністративного суду. Щоб започаткувати роботу системи адміністративних судів, слід вирішити серйозні проблеми щодо їх розміщення, кадрового забезпечення, нормативно врегулювати їх діяльність шляхом прийняття та введення в дію Адміністративного процесуального кодексу.

В Україні започаткована система підготовки юристів для роботи на посаді судді, а також система перепідготовки працюючих суддів, підвищення їх кваліфікації, зокрема у новоствореній Академії суддів, які потребують суттєвого покращення організації та якості роботи. Про необхідність перепідготовки суддів і працівників судів, підвищення їх кваліфікації свідчить не тільки рівень якості правосуддя в державі, а насамперед темпи оновлення чинного законодавства в Україні (тільки за останні роки прийняті Кримінальний, Цивільний, Господарський, Земельний, Сімейний кодекси та інші не менш важливі кодифіковані законодавчі акти).

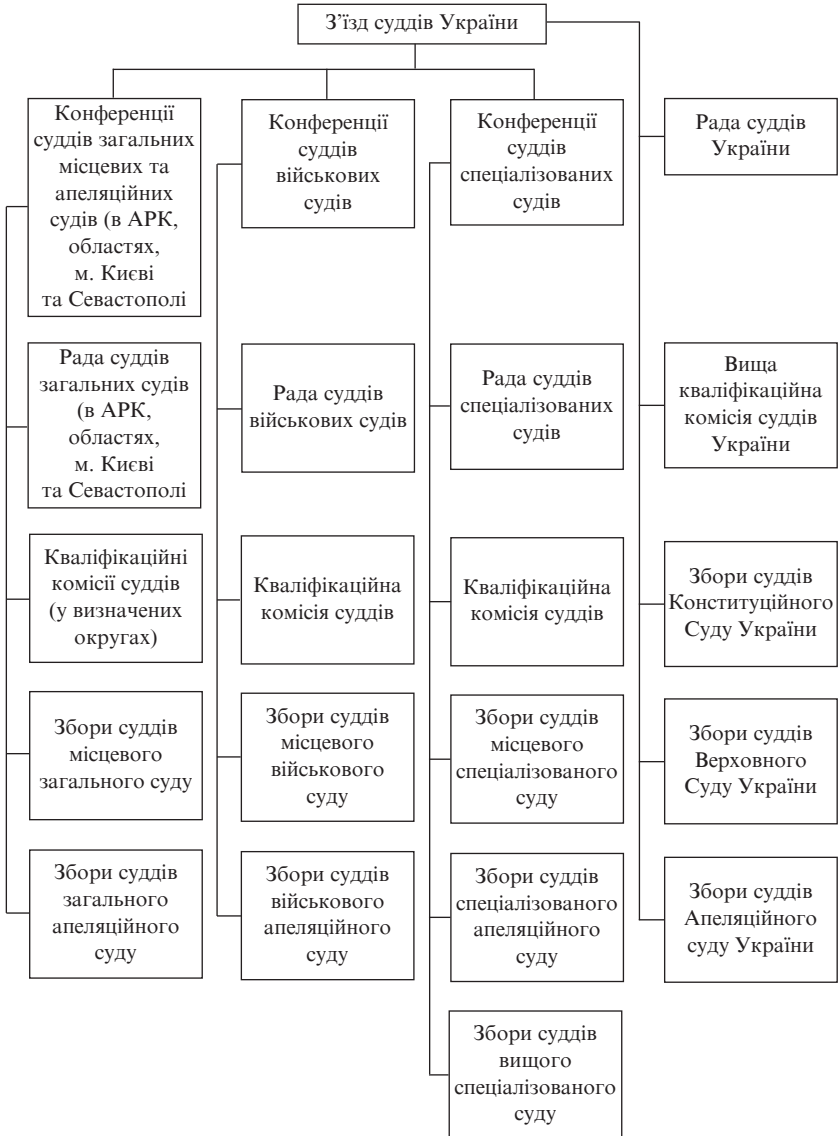
Продовження судової реформи на базі нового Закону України від 07.02.2002 року “Про судоустрій України” можливе за умови внесення до нього певних змін, які дадуть змогу оновити в повному обсязі процесуальне законодавство, започаткувати здійснення правосуддя нової системи спеціалізованих адміністративних судів, перейти до реформування правоохоронних органів України, органів прокуратури, досудового слідства та адвокатури, забезпечивши тим самим правопорядок в Україні, характерний для правової держави.

Судова система України згідно із Законом України від 07.02.2002 року “Про судоустрій України”

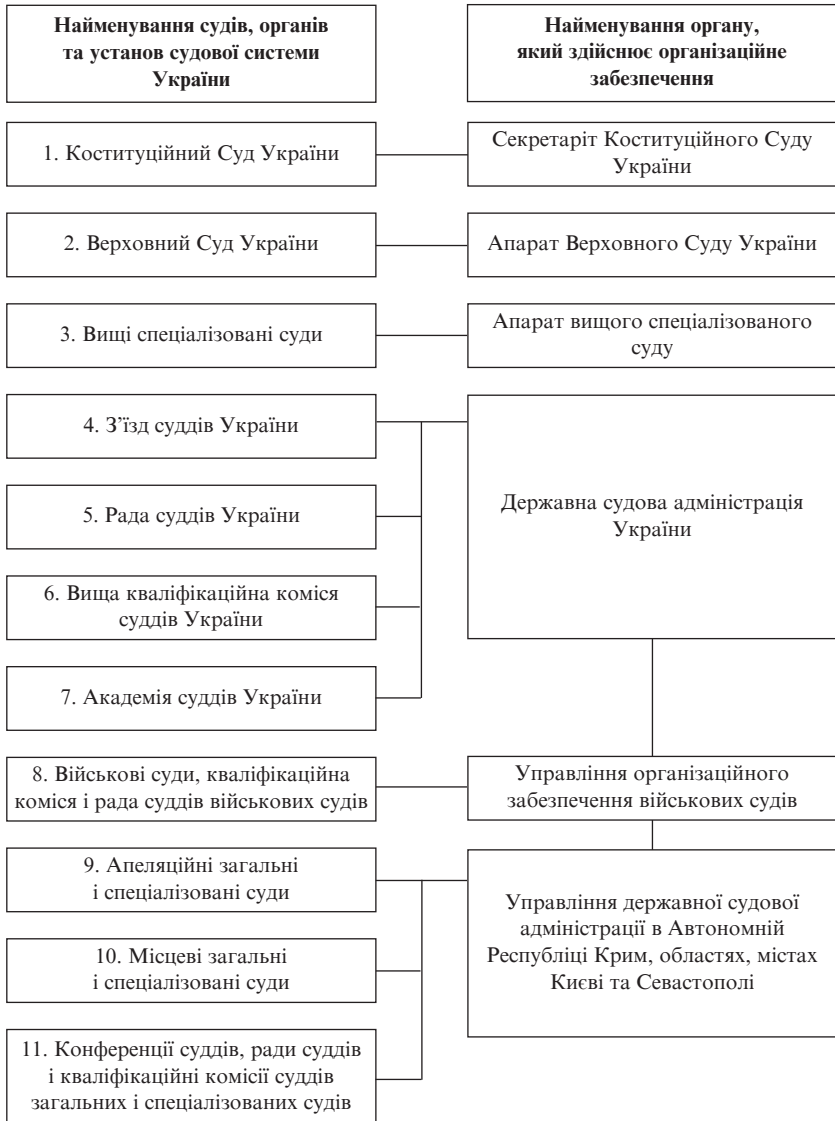
Суди загальної юрисдикції

**Організаційні форми суддівського самоврядування
в судовій системі України**

Система організаційного забезпечення судівської влади

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про судоустрій України¹

(Відомості Верховної Ради України
(ВВРУ). — 2002. — № 27–28. — ст. 180)

(Із змінами, внесеними згідно з Рішенням Конституційного Суду
№ 20–рп/2003 (v020p710–03) від 11.12.2003 р.)

Цей Закон визначає правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні, систему судів загальної юрисдикції, основні вимоги щодо формування корпусу професійних суддів, систему та порядок здійснення суддівського самоврядування, а також встановлює загальний порядок забезпечення діяльності судів та регулює інші питання судоустрою.

Розділ I

ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Глава 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Судова влада

1. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи судової влади здійснюють свої повноваження виключно на підставах, у межах та порядку, передбачених Конституцією України (254к/96-ВР) та законами.

2. Судова влада реалізується шляхом здійснення правосуддя у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

¹ Згідно з Рішенням Конституційного Суду України № 20–рп/2003 від 11 грудня 2003 р. положення щодо утворення в системі судів загальної юрисдикції Касаційного суду України (п. 3 ч. 2 ст. 18); складу Касаційного суду України, його повноважень, повноважень суддів, статусу голови, заступників голови та президії Касаційного суду України (ст. ст. 32–37), строку утворення і початку здійснення Касаційним судом України повноважень щодо розгляду справ (підпункт 5 п. 3 розділу VII “Прикінцеві та перехідні положення”, визнані такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

3. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Стаття 2. Завдання суду

Суд, здійснюючи правосуддя, на засадах верховенства права забезпечує захист гарантованих Конституцією України (254к/96-ВР) та законами прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

Стаття 3. Судова система України

1. Судову систему України складають суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України.

2. Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів. Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

3. Судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому Конституцією України (254к/96-ВР) та законами.

4. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

5. Порядок організації і діяльності Конституційного Суду України встановлюється Конституцією України (254к/96-ВР) та законом про Конституційний Суд України (254к/96-ВР).

Стаття 4. Законодавство про судоустрій України

Судоустрій в Україні визначається Конституцією України (254к/96-ВР) та цим Законом.

Глава 2

ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Стаття 5. Здійснення правосуддя виключно судами

1. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.

2. Особи, які незаконно взяли на себе виконання функцій суду, несуть передбачену законом відповідальність.

3. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Участь народних засідателів і присяжних у здійсненні правосуддя є їхнім громадянським обов'язком.

Стаття 6. *Право на судовий захист*

1. Усім суб'єктам правовідносин гарантується захист їх прав, свобод і законних інтересів незалежним і неупередженим судом, утвореним відповідно до закону.

2. Для забезпечення всебічного, повного та об'єктивного розгляду справ, законності судових рішень в Україні діють суди першої, апеляційної та касаційної інстанцій.

3. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом. Угоди про відмову у зверненні за захистом до суду є недійсними.

4. Ніхто не може бути позбавлений права на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь-якого рівня.

5. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи користуються в Україні правом на судовий захист нарівні з громадянами та юридичними особами України.

Стаття 7. *Рівність перед законом і судом*

Правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від статі, раси, кольору шкіри, мови, політичних, релігійних та інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин.

Стаття 8. *Правова допомога при вирішенні справ у судах*

1. Кожен має право користуватися правовою допомогою при вирішенні його справи в суді.

2. Для надання правової допомоги при вирішенні справ у судах в Україні діє адвокатура. У випадках, передбачених законом, правову допомогу надають також інші особи. Порядок та умови надання правової допомоги визначаються законом. У випадках, передбачених законом, правова допомога надається безоплатно.

Стаття 9. *Гласність судового процесу*

1. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації щодо результатів розгляду його судової справи.

2. Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, передбачених процесуальним законом. Учасники судового розгляду та інші особи, присутні на відкритому судовому засіданні, мають право

робити письмові нотатки. Проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомки, теле-, відео-, звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури, а також транслявання судового засідання допускаються з дозволу суду, в порядку, встановленому процесуальним законом.

3. Розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за рішенням суду у випадках, передбачених процесуальним законом.

4. При розгляді справ перебіг судового процесу фіксується технічними засобами в порядку, встановленому процесуальним законом.

Стаття 10. Мова судочинства

1. Судочинство в Україні провадиться державною мовою.

2. Застосування інших мов у судочинстві здійснюється у випадках і порядку, визначених законом.

3. Особи, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, мають право користуватися рідною мовою та послугами перекладача у судовому процесі. У випадках, передбачених процесуальним законом, це право забезпечується державою.

Стаття 11. Обов'язковість судових рішень

1. Судове рішення, яким закінчується розгляд справи у суді, ухвалюється іменем України.

2. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, об'єднаннями громадян та іншими організаціями, громадянами та юридичними особами на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиціальність) судових рішень для інших судів, органів прокуратури, слідства, дізнання визначається процесуальним законом.

3. Судові рішення інших держав є обов'язковими до виконання на території України за умов, визначених законом України відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

4. Невиконання судових рішень тягне передбачену законом відповідальність.

Стаття 12. Право на оскарження судового рішення

Учасники судового процесу та інші особи у випадках і порядку, передбачених процесуальним законом, мають право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення.

Стаття 13. Колегіальний та одноособовий розгляд справ

1. Справи у судах першої інстанції розглядаються суддею одноособово, колегією суддів або суддею і народними засідателями, а у випадках, визначених процесуальним законом, — також судом приєднаних.

2. Суддя, який розглядає справу одноособово, діє як суд.

3. Розгляд справ в апеляційному, касаційному порядку, а також в інших випадках, передбачених законом, здійснюється судом колегіально у складі не менше трьох професійних суддів відповідно до закону. Справи в порядку повторної касації розглядаються складом суддів відповідної судової палати (Військової судової колегії) Верховного Суду України згідно з вимогами процесуального закону.

Стаття 14. Самостійність судів і незалежність суддів

1. Суди здійснюють правосуддя самостійно. Судді при здійсненні правосуддя незалежні від будь-якого впливу, нікому не підзвітні і підкоряються лише закону.

2. Гарантії самостійності судів і незалежності суддів визначаються Конституцією України (254к/96-ВР), цим та іншими законами.

3. Органи та посадові особи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, громадяни та їх об'єднання, а також юридичні особи зобов'язані поважати незалежність суддів і не посягати на неї.

4. Звернення до суду громадян, організацій чи посадових осіб, які відповідно до закону не є учасниками судового процесу, з приводу розгляду конкретних справ судом не розглядаються, якщо інше не передбачено процесуальним законом.

5. Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою завдати шкоди їх авторитету чи вплинути на неупередженість суду забороняється і тягне передбачену законом відповідальність.

6. Суддям забезпечується свобода неупередженого вирішення судових справ відповідно до їх внутрішнього переконання, що ґрунтується на вимогах закону.

7. Гарантії самостійності судів і незалежності суддів забезпечуються:

особливим порядком призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення суддів;
незмінюваністю суддів та їх недоторканністю;
порядком здійснення судочинства, встановленим процесуальним законом, таємницею постановлення судового рішення;
забороною втручання у здійснення правосуддя;
відповідальністю за неповагу до суду чи судді, встановленою законом;
особливим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності суддів, встановленим законом;
належним матеріальним та соціальним забезпеченням суддів;
функціонуванням органів суддівського самоврядування;
визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки суддів, їх сімей, майна, а також іншими засобами їх правового захисту.

8. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу передбачених законом гарантій самостійності судів, незалежності та правової захищеності суддів.

Стаття 15. Недоторканність суддів

1. Недоторканність суддів гарантується Конституцією України (254к/96-ВР), законом про статус суддів та іншими законами.

2. На народних засідателів і присяжних на час виконання ними у суді обов'язків, пов'язаних із здійсненням правосуддя, поширюються гарантії недоторканності суддів.

Стаття 16. Незмінюваність суддів

1. Професійні судді судів загальної юрисдикції обіймають посади безстроково, крім суддів, які призначаються на посаду судді вперше.

2. Судді, обрані безстроково, перебувають на посаді судді до досягнення ними шістдесяти п'яти років. До закінчення цього строку вони можуть бути звільнені з посади лише з підстав, зазначених у пунктах 3–9 частини п'ятої статті 126 Конституції України (254к/96-ВР).

Стаття 17. Суддівське самоврядування

Для вирішення питань внутрішньої діяльності судів діє суддівське самоврядування відповідно до цього Закону.

Розділ II

СУДИ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Глава 3

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ СИСТЕМИ СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Стаття 18. Види судів загальної юрисдикції

1. Система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) будується за принципами територіальності і спеціалізації.

2. Систему судів загальної юрисдикції складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди, Апеляційний суд України;

(Пункт 3 частини другої статті 18 втратив чинність як такий, що визнаний неконституційним, на підставі Рішення Конституційного Суду № 20-рп/2003 (v020p710-03) від 11.12.2003 р.)

- 3) Касаційний суд України;
- 4) вищі спеціалізовані суди;
- 5) Верховний Суд України.

3. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України. Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі спеціалізовані суди.

4. Єдність системи судів загальної юрисдикції забезпечується: єдиними засадами організації та діяльності судів; єдиним статусом суддів;

обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом;

забезпеченням Верховним Судом України однакового застосування законів судами загальної юрисдикції;

обов'язковістю виконання на території України судових рішень; єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів; фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України; вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування.

Стаття 19. Спеціалізація судів загальної юрисдикції

1. Відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) в системі судів загальної юрисдикції утворюються загальні та спеціалізовані суди

окремих судових юрисдикцій. Військові суди належать до загальних судів і здійснюють правосуддя у Збройних силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до закону.

2. Спеціалізованими судами є господарські, адміністративні та інші суди, визначені як спеціалізовані суди.

3. У судах різних судових юрисдикцій може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ даної юрисдикції.

Стаття 20. Порядок утворення судів

1. Суди загальної юрисдикції утворюються і ліквідуються Президентом України відповідно до цього Закону за поданням Міністра юстиції України, погодженим з Головою Верховного Суду України або головою відповідного вищого спеціалізованого суду.

2. Місцезнаходження і статус суду визначаються з урахуванням принципів територіальності (адміністративно-територіального устрою) та спеціалізації.

3. Підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна адміністративно-територіального устрою, передислокація військ або реорганізація Збройних сил України, зміна визначеної цим Законом системи судів, а також інші підстави, передбачені законом.

4. Кількість суддів у судах визначається Президентом України за поданням Голови Державної судової адміністрації України, погодженим із Головою Верховного Суду України чи головою відповідного вищого спеціалізованого суду, з урахуванням обсягу роботи суду, та в межах видатків, затверджених у Державному бюджеті України на утримання судів.

5. Голова суду, заступник голови суду призначаються на посаду строком на п'ять років з числа суддів та звільняються з посади Президентом України за поданням Голови Верховного Суду України (а щодо спеціалізованих судів — голови відповідного вищого спеціалізованого суду) на підставі рекомендації Ради суддів України (щодо спеціалізованих судів — рекомендації відповідної ради суддів). Призначення на інші адміністративні посади в судах, а також призначення (обрання) на адміністративні посади у Верховному Суді України та звільнення з цих посад здійснюється в порядку, встановленому цим Законом. Суддя може бути звільнений з адміністративної посади (крім адміністративних посад у Верховному Суді України) в

порядку, визначеному цією статтею, також за ініціативою Вищої ради юстиції.

Призначення судді на адміністративну посаду без додержання вимог цієї статті не допускається.

6. Перебування судді на адміністративній посаді не звільняє його від здійснення повноважень судді відповідного суду, передбачених цим Законом.

7. Звільнення судді з адміністративної посади не припиняє його повноважень судді. Припинення повноважень судді припиняє здійснення ним повноважень на адміністративній посаді в суді.

Глава 4

МІСЦЕВІ СУДИ

Стаття 21. Види і склад місцевих судів

1. Місцевими загальними судами є районні, районні у містах, міські та міськрайонні суди, а також військові суди гарнізонів.

2. Місцевими господарськими судами є господарські суди Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, а місцевими адміністративними судами є окружні суди, що утворюються в округах відповідно до указу Президента України.

3. Місцевий суд складається з суддів місцевого суду, голови та заступника голови суду. У місцевому суді, в якому кількість суддів перевищує п'ятнадцять, може бути призначено більше одного заступника голови суду.

Стаття 22. Повноваження місцевого суду

1. Місцевий суд є судом першої інстанції і розглядає справи, віднесені процесуальним законом до його підсудності.

2. Місцеві загальні суди розглядають кримінальні та цивільні справи, а також справи про адміністративні правопорушення.

3. Місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають з господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені процесуальним законом до їх підсудності.

4. Місцеві адміністративні суди розглядають адміністративні справи, пов'язані з правовідносинами у сфері державного управління та місцевого самоврядування (справи адміністративної юрисдикції), крім справ адміністративної юрисдикції у сфері військового управління, розгляд яких здійснюють військові суди.

5. Підсудність окремих категорій справ місцевим судам, а також порядок їх розгляду визначаються процесуальним законом.

Стаття 23. Суддя місцевого суду

Суддя місцевого суду здійснює:

- 1) правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) процесуальні дії та організаційні заходи з метою забезпечення розгляду справи;
- 3) контроль відповідно до закону за своєчасним зверненням до виконання судових рішень, постановлених під його головуванням;
- 4) інші передбачені законом повноваження.

Стаття 24. Голова місцевого суду та його заступник (заступники)

1. Голова місцевого суду:

- 1) здійснює організаційне керівництво діяльністю суду;
- 2) визначає обсяг обов'язків заступника (заступників) голови суду;
- 3) на підставі акта про призначення на посаду судді чи обрання суддею безстроково або припинення повноважень судді видає відповідний наказ;
- 4) приймає на роботу і звільняє працівників апарату суду, присвоює їм ранги державного службовця у встановленому законом порядку, застосовує щодо них заохочення та накладає дисциплінарні стягнення;
- 5) здійснює заходи щодо забезпечення формування складу народних засідателів;
- 6) організовує ведення судової статистики;
- 7) організовує роботу щодо підвищення кваліфікації працівників апарату суду;
- 8) представляє суд у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадянами та організаціями;
- 9) здійснює інші передбачені законом повноваження.

Голова місцевого суду з питань, що належать до його повноважень, видає накази і розпорядження.

2. Голова місцевого суду має заступника (заступників).

Заступник голови місцевого суду відповідно до визначених головою суду обов'язків бере участь в організації діяльності суду. У разі

відсутності голови суду виконання його обов'язків здійснюється відповідно до встановленого ним розподілу обов'язків щодо організації діяльності суду.

3. Голова місцевого суду та його заступники призначаються на посаду і звільняються з посади в порядку, встановленому статтею 20 цього Закону.

4. Голова і заступники голови місцевого суду можуть бути призначені на адміністративні посади повторно.

Глава 5

АПЕЛЯЦІЙНІ СУДИ

Стаття 25. Види і склад апеляційних судів

1. У системі судів загальної юрисдикції в Україні діють загальні та спеціалізовані апеляційні суди.

2. Апеляційними загальними судами є: апеляційні суди областей, апеляційні суди міст Києва та Севастополя, Апеляційний суд Автономної Республіки Крим, військові апеляційні суди регіонів та апеляційний суд Військово-Морських сил України, а також Апеляційний суд України. У разі необхідності замість апеляційного суду області можуть утворюватися апеляційні загальні суди, територіальна юрисдикція яких поширюється на декілька районів області.

3. Апеляційними спеціалізованими судами є апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються в апеляційних округах відповідно до указу Президента України.

4. До складу апеляційного суду входять судді, як правило, обрані на посаду судді безстроково, голова суду та його заступники.

5. В апеляційних судах утворюються судові палати. У складі загального апеляційного суду утворюються судова палата у цивільних справах та судова палата у кримінальних справах. У складі спеціалізованого апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ за встановленою спеціалізацією в межах відповідної спеціальної судової юрисдикції.

6. Апеляційний суд України діє у складі:

- 1) судової палати у цивільних справах;
- 2) судової палати у кримінальних справах;
- 3) військової судової палати.

7. Судді апеляційного суду призначаються до складу відповідної судової палати розпорядженням голови апеляційного суду.

8. В апеляційних судах для вирішення організаційних питань діє президія апеляційного суду відповідно до вимог цього Закону.

Стаття 26. Повноваження апеляційних судів

1. Апеляційні суди:

1) розглядають справи в апеляційному порядку відповідно до процесуального закону;

2) розглядають по першій інстанції справи, визначені законом (крім апеляційних господарських судів);

3) ведуть та аналізують судову статистику, вивчають і узагальнюють судову практику;

4) надають методичну допомогу у застосуванні законодавства місцевим судам;

5) здійснюють інші повноваження, передбачені законом.

2. Апеляційний суд України розглядає справи, віднесені до його підсудності, в апеляційному порядку відповідно до вимог процесуального закону.

Стаття 27. Суддя апеляційного суду

Суддя апеляційного суду здійснює:

1) правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) процесуальні дії та організаційні заходи з метою забезпечення розгляду справи;

3) контроль відповідно до закону за своєчасним зверненням до виконання постановлених за його участі судових рішень;

4) інші передбачені законом повноваження.

Стаття 28. Голова апеляційного суду

1. Голова апеляційного суду:

1) здійснює організаційне керівництво діяльністю суду;

2) розподіляє обов'язки між заступниками голови суду;

3) на підставі акта про обрання (призначення) суддею чи припинення повноважень судді видає відповідний наказ; утворює судові палати та вносить на затвердження президії суду їх персональний склад;

4) організовує роботу президії суду, вносить на її розгляд питання і головує на засіданнях президії;

5) організовує ведення та аналіз судової статистики, вивчення й узагальнення судової практики, має право витребувати з відповідного суду справи, судові рішення в яких набрали законної сили;

6) приймає на роботу та звільняє працівників апарату суду, присвоює їм ранги державного службовця у порядку, встановленому законом, застосовує щодо них заохочення та накладає дисциплінарні стягнення;

7) організовує підвищення кваліфікації суддів і працівників апарату відповідного суду;

8) подає в установленому порядку пропозиції щодо фінансування витрат на утримання суду та організаційного забезпечення його діяльності;

9) представляє суд у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадянами та організаціями;

10) вносить пропозиції Голові Верховного Суду України чи голові відповідного вищого спеціалізованого суду щодо кандидатур для призначення на посади голів місцевих судів та їх заступників;

11) здійснює інші передбачені законом повноваження.

Голова апеляційного суду з питань, що належать до його повноважень, видає накази і розпорядження.

2. Голова апеляційного суду має першого заступника та заступників голови суду — голів судових палат.

3. Голова апеляційного суду призначається на посаду і звільняється з посади в порядку, встановленому статтею 20 цього Закону. Голова апеляційного суду може бути призначений на цю посаду повторно.

4. У разі відсутності голови апеляційного суду його обов'язки виконує перший заступник голови, а за його відсутності — старший за віком заступник голови апеляційного суду — голова судової палати.

Стаття 29. Заступники голови апеляційного суду

1. Перший заступник голови апеляційного суду відповідно до розподілу обов'язків здійснює організаційне керівництво роботою структурних підрозділів суду та виконує інші обов'язки, визначені головою суду.

2. Заступник голови апеляційного суду — голова судової палати:

- 1) організовує роботу відповідної судової палати;
- 2) формує колегії суддів для розгляду справ, головує в судових засіданнях або призначає для цього суддів;

- 3) організовує ведення судової статистики, аналіз та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати; має право витребувати з відповідного суду справи, судові рішення в яких набрали законної сили;

- 4) інформує президію суду про діяльність судової палати;

- 5) здійснює інші передбачені законом повноваження.

3. Перший заступник та заступники голови апеляційного суду призначаються на посаду з числа суддів та звільняються з посади в порядку, встановленому статтею 20 цього Закону. Вони можуть бути призначені на адміністративні посади повторно.

4. У разі необхідності голова апеляційного суду за погодженням з президією суду може з числа суддів цього суду призначити у складі судової палати заступника голови судової палати.

5. Заступник голови судової палати апеляційного суду виконує доручення голови судової палати щодо організації її діяльності та здійснює обов'язки голови судової палати у разі його відсутності. За відсутності заступника голови судової палати обов'язки голови судової палати виконує старший за віком суддя палати.

Стаття 30. Президія апеляційного суду

1. До президії апеляційного суду входять голова суду, його заступники, а також судді, кількісний склад яких визначається рішенням загальних зборів суддів цього суду. Судді обираються до складу президії загальними зборами суддів цього суду шляхом таємного голосування.

2. Президія апеляційного суду:

- 1) розглядає питання організації діяльності суду, судових палат та апарату суду;

- 2) за поданням голови апеляційного суду затверджує персональний склад судових палат, визначає кількість заступників голів судових палат;

- 3) заслуховує інформацію голів судових палат щодо діяльності судових палат;

4) розглядає матеріали узагальнення судової практики та аналізу судової статистики, приймає відповідні рекомендації;

5) розглядає питання організаційного забезпечення діяльності суду та виробляє пропозиції щодо його поліпшення;

6) розглядає питання роботи з кадрами суддів і працівників апарату суду та підвищення їх кваліфікації;

7) заслуховує інформацію голів місцевих судів щодо організації діяльності цих судів;

8) надає методичну допомогу місцевим судам з метою забезпечення правильного застосування ними законодавства;

9) забезпечує виконання рішень зборів суддів відповідного суду;

10) здійснює інші передбачені законом повноваження.

3. Засідання президії апеляційного суду проводяться не рідше одного разу на місяць. Засідання президії є повноважним, якщо на засіданні присутні не менше двох третин її складу. Постанови президії приймаються відкритим або таємним голосуванням більшістю голосів її членів, які брали участь у засіданні, і підписуються головою суду чи його заступником, який головував на засіданні.

Стаття 31. Суд присяжних

1. Для розгляду справ, визначених процесуальним законом, у загальних апеляційних судах (крім Апеляційного суду України) діють суди присяжних.

2. Порядок формування складу присяжних встановлюється цим Законом, а порядок участі їх у здійсненні правосуддя — процесуальним законом.

Глава 6

КАСАЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

(Стаття 32 втратила чинність як така, що визнана неконституційною, на підставі Рішення Конституційного Суду № 20-рп/2003 (v020p710-03) від 11.12.2003 р.).

Стаття 32. Склад Касаційного суду України

1. Касаційний суд України діє у складі суддів, обраних на посаду безстроково, голови суду та його заступників.

2. У складі Касаційного суду України діють:

1) судова палата у цивільних справах;

2) судова палата у кримінальних справах;

3) військова судова палата.

3. Склад судових палат формується за поданням голови суду в порядку, встановленому пунктом 2 частини другої статті 30 цього Закону.

4. У Касаційному суді України для вирішення організаційних питань діє президія відповідно до вимог цього Закону. (Стаття 33 втратила чинність як така, що визнана неконституційною, на підставі Рішення Конституційного Суду № 20-рп/2003 (v020p710-03) від 11.12.2003 р.)

Стаття 33. Повноваження Касаційного суду України

1. Касаційний суд України:

1) розглядає в касаційному порядку справи, віднесені до його підсудності, а також інші справи у випадках, визначених процесуальним законом;

2) веде та аналізує судову статистику, вивчає й узагальнює судову практику;

3) надає методичну допомогу у застосуванні законодавства судам нижчого рівня;

4) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

2. Розгляд справ у Касаційному суді України здійснюється колегіями у складі не менше трьох суддів.

(Стаття 34 втратила чинність як така, що визнана неконституційною, на підставі Рішення Конституційного Суду № 20-рп/2003 (v020p710-03) від 11.12.2003 р.)

Стаття 34. Суддя Касаційного суду України

Суддя Касаційного суду України здійснює:

1) правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;

2) процесуальні дії та організаційні заходи з метою забезпечення розгляду справи;

3) контроль відповідно до закону за своєчасним зверненням до виконання постановлених за його участі судових рішень;

4) інші передбачені законом повноваження.

(Стаття 35 втратила чинність як така, що визнана неконституційною, на підставі Рішення Конституційного Суду № 20-рп/2003 (v020p710-03) від 11.12.2003 р.)

Стаття 35. Голова Касаційного суду України

1. Голова Касаційного суду України здійснює повноваження, передбачені статтею 28 цього Закону.

2. Голова Касаційного суду України призначається на посаду і звільняється з посади в порядку, встановленому статтею 20 цього Закону. Голова Касаційного суду України може бути призначений на цю посаду повторно.

3. Голова Касаційного суду України має першого заступника та заступників голови суду — голів судових палат.

4. У разі відсутності голови Касаційного суду України його обов'язки виконує перший заступник голови, а за його відсутності — старший за віком заступник голови суду — голова судової палати.

(Стаття 36 втратила чинність як така, що визнана неконституційною, на підставі Рішення Конституційного Суду № 20-рп/2003 (v020p710-03) від 11.12.2003 р.)

Стаття 36. Заступники голови Касаційного суду України

1. Перший заступник голови Касаційного суду України відповідно до розподілу обов'язків здійснює організаційне керівництво роботою структурних підрозділів суду та інші повноваження, визначені головою суду.

2. Заступник голови Касаційного суду України — голова судової палати здійснює повноваження, передбачені статтею 29 цього Закону.

3. Перший заступник та заступники голови Касаційного суду України призначаються на посаду з числа суддів цього суду та звільняються з посади в порядку, встановленому статтею 20 цього Закону. Вони можуть бути призначені на адміністративні посади повторно.

4. Голова Касаційного суду України за погодженням з президією суду може з числа суддів цього суду призначити у складі судової палати заступника голови судової палати.

5. Заступник голови судової палати Касаційного суду України виконує доручення голови судової палати щодо організації її діяльності та за його відсутності здійснює обов'язки голови судової палати. За відсутності заступника голови судової палати обов'язки голови судової палати виконує старший за віком суддя палати.

(Стаття 37 втратила чинність як така, що визнана неконституційною, на підставі Рішення Конституційного Суду № 20-рп/2003 (v020p710-03) від 11.12.2003 р.)

Стаття 37. Президія Касаційного суду України

1. До президії Касаційного суду України входять голова суду, його заступники, а також судді, кількісний та персональний склад яких визначається рішенням загальних зборів суддів цього суду.

2. Президія Касаційного суду України здійснює повноваження, передбачені статтею 30 цього Закону.

3. Засідання президії Касаційного суду України проводяться не рідше одного разу на місяць. Засідання президії є повноважним, якщо на засіданні присутні не менше двох третин її складу.

Постанови президії приймаються відкритим або таємним голосуванням більшістю голосів її членів, які брали участь у засіданні, і підписуються головою суду чи його заступником, який головував на засіданні.

Глава 7

ВИЩІ СПЕЦІАЛІЗОВАНІ СУДИ

Стаття 38. Вищі судові органи спеціалізованих судів

1. Вищими судовими органами спеціалізованих судів є Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України, а також інші відповідні вищі спеціалізовані суди, що утворюються Президентом України в порядку, встановленому цим Законом.

2. Вищі спеціалізовані суди складаються з суддів, обраних на посаду безстроково, голови суду та його заступників.

3. У вищому спеціалізованому суді можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ за визначеною спеціалізацією в межах відповідної спеціальної судової юрисдикції.

4. Склад судових палат вищого спеціалізованого суду формується за поданням голови суду в порядку, передбаченому пунктом 2 частини другої статті 43 цього Закону.

5. У вищому спеціалізованому суді для вирішення організаційних питань діє президія суду у складі голови суду, його заступників, заступників голів палат, а також суддів даного суду, обраних до складу президії відповідно до цього Закону.

6. Для вирішення загальних питань діяльності відповідних спеціалізованих судів у вищому спеціалізованому суді діє Пленум вищого спеціалізованого суду.

7. Вищі спеціалізовані суди можуть мати друковані органи.

8. При вищих спеціалізованих судах можуть утворюватися науково-консультативні структури.

9. Вищі спеціалізовані суди знаходяться у місті Києві.

Стаття 39. Повноваження вищого спеціалізованого суду

1. Вищий спеціалізований суд:

1) розглядає в касаційному порядку справи відповідної судової юрисдикції, а також інші справи у випадках, визначених процесуальним законом;

2) веде та аналізує судову статистику, вивчає й узагальнює судову практику;

3) надає методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції України та законів у судовій практиці на основі її узагальнення й аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції;

4) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

2. Розгляд справ у вищому спеціалізованому суді здійснюється колегіально.

Стаття 40. Суддя вищого спеціалізованого суду

1. Суддя вищого спеціалізованого суду:

1) здійснює правосуддя в порядку, визначеному процесуальним законом;

2) провадить процесуальні дії та здійснює організаційні заходи, необхідні для забезпечення своєчасного і якісного розгляду справ;

3) здійснює відповідно до закону контроль за своєчасним зверненням до виконання постановлених за його участю судових рішень;

4) здійснює інші передбачені законом повноваження.

2. Суддя вищого спеціалізованого суду має помічника.

Помічником судді може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту.

Стаття 41. Голова вищого спеціалізованого суду

1. Голова вищого спеціалізованого суду:

1) здійснює організаційне керівництво діяльністю суду;

2) розподіляє обов'язки між заступниками голови суду;

3) на підставі акта про обрання суддею вищого спеціалізованого суду або припинення повноважень судді цього суду видає відповідний наказ; утворює судові палати та вносить на затвердження президії суду пропозиції щодо їх персонального складу;

4) організовує роботу президії суду, вносить на її розгляд питання та головує на її засіданнях; скликає Пленум вищого спеціалізованого суду, вносить на його розгляд питання та головує на його засіданнях; може головувати в судових засіданнях колегій суддів вищого спеціалізованого суду при розгляді будь-якої справи, що належить до юрисдикції даного суду;

5) керує організацією роботи судових палат, здійснює керівництво роботою апарату відповідного вищого спеціалізованого суду;

6) організовує ведення та аналіз судової статистики, вивчення й узагальнення судової практики, має право витребувати з відповідного суду справи, судові рішення в яких набрали законної сили;

7) приймає на роботу та звільняє працівників апарату суду, присвоює їм ранги державного службовця в порядку, встановленому законом, застосовує щодо них заохочення та накладає дисциплінарні стягнення;

8) погоджує подання щодо утворення і ліквідації відповідних місцевих та апеляційних спеціалізованих судів;

9) вносить подання про призначення й обрання безстроково суддів відповідних місцевих та апеляційних спеціалізованих судів, вищого спеціалізованого суду, а також про звільнення їх з посад;

10) вносить подання про призначення суддів на адміністративні посади в порядку, встановленому цим Законом;

11) затверджує штатний розпис і кошторис витрат на утримання відповідного вищого спеціалізованого суду;

12) організовує підвищення кваліфікації суддів і працівників апарату вищого спеціалізованого суду;

13) подає в установленому порядку пропозиції щодо фінансування витрат на утримання суду та організаційного забезпечення його діяльності;

14) інформує Пленум Верховного Суду України про діяльність вищого спеціалізованого суду;

15) представляє вищий спеціалізований суд та відповідну систему спеціалізованих судів у зносинах з іншими органами державної вла-

ди, органами місцевого самоврядування, громадянами і організаціями, органами влади та організаціями інших держав;

16) здійснює інші передбачені законом повноваження.

Голова вищого спеціалізованого суду з питань, що належать до його повноважень, видає накази та розпорядження.

2. Голова вищого спеціалізованого суду призначається на посаду з числа суддів даного суду і звільняється з посади за поданням Голови Верховного Суду України в порядку, встановленому статтею 20 цього Закону.

3. Голова вищого спеціалізованого суду може бути призначений на цю посаду повторно.

4. Голова вищого спеціалізованого суду має першого заступника та заступників голови суду.

5. У разі відсутності голови вищого спеціалізованого суду його обов'язки виконує перший заступник голови суду, а за його відсутності — один із заступників голови цього суду відповідно до розподілу обов'язків.

Стаття 42. Заступники голови вищого спеціалізованого суду

1. Перший заступник і заступник голови вищого спеціалізованого суду здійснюють керівництво роботою структурних підрозділів суду відповідно до встановленого розподілу обов'язків та виконують інші обов'язки, визначені головою суду; можуть головувати у судових засіданнях колегій суддів відповідного вищого спеціалізованого суду.

2. Заступник голови вищого спеціалізованого суду — голова судової палати:

1) організує роботу відповідної судової палати;

2) формує колегії суддів для розгляду судових справ, головує в судових засіданнях або призначає для цього суддів;

3) організує ведення та аналіз судової статистики, вивчення й узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції судової палати; має право витребувати з відповідного суду справи, судові рішення щодо яких набрали законної сили;

4) інформує президію вищого спеціалізованого суду про діяльність судової палати;

5) надає методичну допомогу спеціалізованим судам з метою правильного застосування законодавства;

б) здійснює інші передбачені законом повноваження.

3. Перший заступник і заступники голови вищого спеціалізованого суду призначаються на посаду з числа суддів даного суду та звільняються з посади за пропозицією голови вищого спеціалізованого суду в порядку, встановленому статтею 20 цього Закону. Вони можуть бути призначені на адміністративні посади повторно.

4. Голова вищого спеціалізованого суду за погодженням з президією суду може з числа суддів цього суду призначити у складі судової палати заступника голови судової палати.

5. Заступник голови судової палати вищого спеціалізованого суду виконує доручення голови судової палати щодо організації її діяльності та за його відсутності здійснює обов'язки голови судової палати. За відсутності заступника голови судової палати обов'язки голови судової палати виконує старший за віком суддя палати.

Стаття 43. Президія вищого спеціалізованого суду

1. До президії вищого спеціалізованого суду входять голова вищого спеціалізованого суду, його заступники, а також судді, кількісний склад яких визначається Пленумом вищого спеціалізованого суду. Судді обираються до складу президії загальними зборами суддів цього суду шляхом таємного голосування.

2. Президія вищого спеціалізованого суду:

1) розглядає питання організації діяльності суду, судових палат та апарату суду;

2) за поданням голови вищого спеціалізованого суду затверджує склад кожної з судових палат;

3) заслуховує інформацію голів судових палат про діяльність судових палат;

4) розглядає матеріали узагальнення судової практики та аналізу судової статистики, приймає відповідні рекомендації;

5) розглядає питання організаційного забезпечення діяльності суду і виробляє пропозиції щодо його поліпшення;

6) розглядає питання роботи з кадрами суддів і працівників апарату вищого спеціалізованого суду та підвищення їх кваліфікації;

7) заслуховує інформацію голів апеляційних та місцевих спеціалізованих судів щодо організації роботи цих судів;

8) опрацьовує пропозиції щодо кількості суддів у відповідних спеціалізованих місцевих та апеляційних судах;

9) надає методичну допомогу апеляційним та місцевим судам для забезпечення правильного застосування ними законодавства;

10) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

3. Засідання президії вищого спеціалізованого суду проводяться не рідше одного разу на два місяці. Засідання президії є повноважним за присутності не менше двох третин її складу.

Постанови президії приймаються відкритим або таємним голосуванням більшістю голосів членів президії, присутніх на засіданні, і підписуються головою суду чи його заступником, який головував на ньому.

Стаття 44. Пленум вищого спеціалізованого суду

1. Пленум вищого спеціалізованого суду діє у складі всіх суддів вищого спеціалізованого суду та голів апеляційних спеціалізованих судів.

2. Пленум вищого спеціалізованого суду:

1) дає роз'яснення з питань застосування спеціалізованими судами законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції;

2) затверджує склад Науково-консультативної ради при вищому спеціалізованому суді та положення про неї; затверджує склад редакційної колегії друкованого органу вищого спеціалізованого суду;

3) визначає кількісний склад суддів — членів президії вищого спеціалізованого суду;

4) заслуховує інформацію голови вищого спеціалізованого суду про діяльність відповідних спеціалізованих судів, а також повідомлення заступників голови вищого спеціалізованого суду та голів апеляційних і місцевих спеціалізованих судів про практику вирішення судових справ;

5) вносить в установленому порядку пропозиції щодо необхідності змін чинного законодавства;

6) приймає рішення про звернення до Конституційного Суду України з поданням щодо офіційного тлумачення Конституції України (254к/96-ВР);

7) розглядає та вирішує інші питання, віднесені законом до його повноважень.

3. Пленум вищого спеціалізованого суду скликається не рідше двох разів на рік. Про дату його скликання члени Пленуму повідом-

ляються за десять днів до засідання. У цей же строк надсилаються матеріали щодо питань, які вносяться на розгляд Пленуму.

4. Засідання Пленуму вищого спеціалізованого суду є повноважним, якщо в ньому беруть участь не менше двох третин складу Пленуму. При розгляді Пленумом питань щодо роз'яснень про застосування законодавства у роботі Пленуму беруть участь Генеральний прокурор України та Міністр юстиції України.

5. Постанови Пленуму вищого спеціалізованого суду приймаються відкритим голосуванням більшістю голосів членів Пленуму і підписуються головою на його засіданні.

Стаття 45. Науково-консультативна рада вищого спеціалізованого суду

1. Науково-консультативна рада створюється при вищому спеціалізованому суді для опрацювання питань, пов'язаних з роз'ясненням законодавства, а також для надання висновків щодо проектів законів та інших нормативно-правових актів, з інших питань, пов'язаних з необхідністю наукового забезпечення діяльності вищого спеціалізованого суду.

2. Порядок організації та діяльності Науково-консультативної ради визначається положенням, що затверджується Пленумом вищого спеціалізованого суду.

Стаття 46. Друкований орган вищого спеціалізованого суду

Вищий спеціалізований суд має офіційний друкований орган, в якому публікуються матеріали судової практики, рішення з організаційних питань діяльності вищого спеціалізованого суду та відповідних спеціалізованих судів, інші матеріали.

Глава 8

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ

Стаття 47. Верховний Суд України — найвищий судовий орган

1. Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції. Верховний Суд України здійснює правосуддя, забезпечує однакове застосування законодавства усіма судами загальної юрисдикції.

2. Верховний Суд України:

1) розглядає у касаційному порядку рішення загальних судів у справах, віднесених до його підсудності процесуальним законом; пе-

реглядає в порядку повторної касації усі інші справи, розглянуті судами загальної юрисдикції в касаційному порядку; у випадках, передбачених законом, розглядає інші справи, пов'язані з виключними обставинами;

2) дає судам роз'яснення з питань застосування законодавства на основі узагальнення судової практики та аналізу судової статистики; у разі необхідності визнає нечинними роз'яснення Пленуму вищого спеціалізованого суду, зазначені в пункті 1 частини другої статті 44 цього Закону;

3) дає висновок щодо наявності чи відсутності в діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; надає за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

4) звертається до Конституційного Суду України у випадках виникнення у судів загальної юрисдикції при здійсненні ними правосуддя сумнівів щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України (254к/96-ВР) та законів;

5) веде та аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, знайомиться в судах з практикою застосування законодавства;

6) у межах своїх повноважень вирішує питання, що впливають з міжнародних договорів України; представляє суди загальної юрисдикції у зносінах із судами інших держав;

7) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Стаття 48. Склад Верховного Суду України

1. Верховний Суд України очолює Голова Верховного Суду України. До складу Верховного Суду України входять судді Верховного Суду України, обрані на посаду безстроково, кількість яких встановлюється указом Президента України за поданням Голови Верховного Суду України, погодженим з Радою суддів України. До складу судових палат, що здійснюють розгляд справ з питань юрисдикції спеціалізованих судів, призначаються судді, які мають стаж суддівської діяльності у відповідному вищому суді не менше трьох років або відповідному апеляційному спеціалізованому суді не менше п'яти років.

2. У складі Верховного Суду України діють:

- 1) Судова палата у цивільних справах;
- 2) Судова палата у кримінальних справах;
- 3) Судова палата у господарських справах;
- 4) Судова палата в адміністративних справах.

У складі Верховного Суду України діє Військова судова колегія.

3. Для вирішення внутрішніх організаційних питань діяльності Верховного Суду України діє Президія Верховного Суду України у складі та порядку, визначених цим Законом.

4. У Верховному Суді України діє Пленум Верховного Суду України для вирішення питань, визначених Конституцією України (254к/96-ВР) та цим Законом. Склад і порядок діяльності Пленуму Верховного Суду України визначаються відповідно до цього Закону.

5. При Верховному Суді України утворюється Науково-консультативна рада, статус якої визначається відповідно до цього Закону.

6. Верховний Суд України має офіційний друкований орган та може бути співзасновником інших друкованих видань.

7. Верховний Суд України знаходиться у місті Києві.

Стаття 49. Суддя Верховного Суду України

1. Суддя Верховного Суду України:

- 1) здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) здійснює необхідні процесуальні та організаційні заходи з метою забезпечення своєчасного якісного розгляду справ;
- 3) бере участь у розгляді питань, що вносяться на засідання відповідної Судової палати та Пленуму Верховного Суду України;
- 4) вивчає у судах нижчого рівня стан організації здійснення судочинства і надає їм методичну допомогу;
- 5) аналізує судову практику, вносить в установленому порядку пропозиції щодо її поліпшення та удосконалення законодавства;
- 6) здійснює інші передбачені законом повноваження.

2. Суддя Верховного Суду України має помічника. Помічником судді може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту та стаж роботи в галузі права не менше трьох років.

Стаття 50. Голова Верховного Суду України

1. Голова Верховного Суду України:

- 1) організовує діяльність Верховного Суду України;
- 2) розподіляє обов'язки між заступниками Голови Верховного Суду України;
- 3) організовує роботу Президії та скликає Пленум Верховного Суду України, вносить питання на їх розгляд і головує на їх засіданнях;
- 4) може головувати в судових засіданнях колегій суддів Верховного Суду України при розгляді будь-якої справи;
- 5) погоджує відповідно до цього Закону подання щодо утворення та ліквідації судів загальної юрисдикції;
- 6) вносить подання про призначення та обрання, а також звільнення з посади суддів відповідно до цього Закону; вносить подання про призначення суддів на адміністративні посади у випадках і порядку, передбачених цим Законом; вносить подання до відповідної кваліфікаційної комісії про надання висновку щодо можливості обрання або призначення суддів на посади;
- 7) на підставі актів про обрання суддею Верховного Суду України або припинення повноважень судді видає відповідний наказ;
- 8) вносить на розгляд Пленуму Верховного Суду України пропозиції щодо кількості суддів у складі Президії Верховного Суду України та у складі судових палат Верховного Суду України; вносить пропозиції Президії Верховного Суду України щодо персонального складу судових палат;
- 9) вносить подання до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про проведення кваліфікаційної атестації суддів відповідних судів;
- 10) вносить Президенту України подання про затвердження переліку штатних посад військових суддів та відповідних цим посадам військових звань, а також про присвоєння відповідно до закону військових звань військовим суддям;
- 11) організовує фінансування та здійснює керівництво організаційним забезпеченням діяльності Верховного Суду України, затверджує штатний розпис і кошторис витрат на утримання Верховного Суду України;

12) затверджує положення про структурні підрозділи Верховного Суду України;

13) керує організацією роботи судових палат; здійснює керівництво роботою апарату Верховного Суду України, приймає на роботу та звільняє працівників апарату, присвоює їм ранги державного службовця в установленому законом порядку, застосовує щодо них заохочення та накладає дисциплінарні стягнення відповідно до законодавства;

14) інформує Пленум та Президію Верховного Суду України про діяльність Верховного Суду України;

15) представляє Верховний Суд України та систему судів загальної юрисдикції у зносинах з іншими органами державної влади України, органами місцевого самоврядування, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями;

16) здійснює інші передбачені законом повноваження.

2. Голова Верховного Суду України з питань, що належать до його повноважень, видає накази та розпорядження.

3. Голова Верховного Суду України за посадою входить до складу Вищої ради юстиції.

4. Голова Верховного Суду України має Першого заступника та заступників Голови Верховного Суду України. У разі відсутності Голови Верховного Суду України його повноваження здійснює Перший заступник Голови, а за відсутності Першого заступника — заступник Голови Верховного Суду України згідно з розподілом обов'язків.

Стаття 51. Порядок обрання Голови Верховного Суду України

1. Голова Верховного Суду України обирається Пленумом Верховного Суду України строком на п'ять років шляхом таємного голосування. Голова Верховного Суду України вважається обраним, якщо за нього подано більшість голосів від загального складу Пленуму.

2. Процедура обрання Голови Верховного Суду України та звільнення його з посади встановлюється Регламентом Пленуму Верховного Суду України, затвердженим Пленумом. Не допускається зміна регламентної процедури пізніше шести місяців до закінчення строку повноважень Голови Верховного Суду України.

3. Голова Верховного Суду України не може бути обраний на цю посаду більш ніж на два строки підряд.

Стаття 52. Заступники Голови Верховного Суду України

1. Перший заступник Голови Верховного Суду України та заступники Голови Верховного Суду України здійснюють керівництво роботою структурних підрозділів Суду відповідно до встановленого розподілу обов'язків, можуть головувати у судових засіданнях колегій суддів Верховного Суду України, організують роботу відповідних судових палат, виконують інші обов'язки, визначені розпорядженням Голови Верховного Суду України.

Перший заступник та заступники Голови Верховного Суду України з питань, що належать до їх повноважень, видають накази та розпорядження.

2. Перший заступник та заступники Голови Верховного Суду України призначаються на посаду з числа суддів Верховного Суду України строком на п'ять років і звільняються з посади Пленумом Верховного Суду України за поданням Голови Верховного Суду України, погодженим з Радою суддів України. Рішення Пленуму про призначення на посаду Першого заступника та заступника Голови Верховного Суду України приймається шляхом таємного голосування у строк не пізніше трьох місяців з дня утворення відповідної вакантної посади. Вони можуть бути призначені на адміністративні посади повторно.

3. Перший заступник та заступники Голови Верховного Суду України можуть бути достроково звільнені з посади також за ініціативою Ради суддів України в порядку, встановленому Регламентом Пленуму Верховного Суду України.

Стаття 53. Судові палати Верховного Суду України

1. Судові палати Верховного Суду України:

- 1) здійснюють судочинство у справах, віднесених до їх відання, в порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) аналізують судову статистику та вивчають судову практику;
- 3) готують проекти постанов Пленуму Верховного Суду України;
- 4) здійснюють інші повноваження, передбачені законом.

2. Судова палата Верховного Суду України утворюється за рішенням Пленуму Верховного Суду України за поданням Голови

Верховного Суду України. Судову палату Верховного Суду України очолює голова Судової палати.

3. Голова Судової палати:

- 1) організовує роботу відповідної Судової палати;
- 2) формує колегії суддів для розгляду судових справ, головує в судових засіданнях або призначає для цього суддів;
- 3) організовує ведення та аналіз судової статистики, вивчення і узагальнення судової практики у справах юрисдикції Судової палати; має право витребувати з відповідних судів справи, судові рішення в яких набрали законної сили;
- 4) інформує Президію Верховного Суду України про діяльність Судової палати;
- 5) вносить на розгляд Пленуму Верховного Суду України пропозиції щодо необхідності роз'яснення судам окремих питань застосування законодавства у судовій практиці;
- 6) забезпечує надання методичної допомоги відповідним судам нижчого рівня з метою правильного застосування законодавства;
- 7) здійснює інші передбачені законом повноваження.

4. Голова Судової палати Верховного Суду України призначається на посаду за рекомендацією Президії Верховного Суду України з числа суддів Верховного Суду України строком на п'ять років та звільняється з посади Пленумом Верховного Суду України шляхом таємного голосування.

5. Голова Судової палати має заступника, який забезпечує організацію розгляду справ у судових засіданнях, виконує інші доручення голови палати щодо організації діяльності Судової палати, а також виконує обов'язки голови Судової палати за його відсутності. Заступник голови Судової палати призначається на посаду з числа суддів Верховного Суду України та звільняється з посади в порядку, передбаченому для призначення голови Судової палати.

6. Пропозиція про звільнення судді з посади голови Судової палати чи його заступника може бути внесена Головою Верховного Суду України або не менш як половиною складу суддів відповідної палати за їх підписами.

7. Голова Судової палати та його заступник можуть бути призначені на адміністративні посади повторно.

8. Військову судову колегію очолює голова колегії, який за посадою прирівнюється до заступника голови Судової палати.

9. При Судовій палаті діє група наукових консультантів Верховного Суду України.

Стаття 54. Президія Верховного Суду України

1. Президія Верховного Суду України діє у складі Голови Верховного Суду України, його заступників, голів судових палат, секретаря Пленуму Верховного Суду України та суддів Верховного Суду України, кількісний склад яких визначається Пленумом Верховного Суду України.

2. Судді Верховного Суду України обираються до складу Президії Верховного Суду України за поданням Голови Верховного Суду України чи за пропозицією суддів Верховного Суду України Пленумом Верховного Суду України шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Обраним вважається суддя, за якого подано більшість голосів суддів, присутніх на засіданні Пленуму. У такому ж порядку судді звільняються достроково від обов'язків члена Президії.

3. Президія Верховного Суду України:

1) розглядає питання організації діяльності Верховного Суду України, судових палат та апарату Верховного Суду України;

2) затверджує персональний склад судових палат; заслуховує інформацію голів судових палат і Військової судової колегії про їх діяльність;

3) розглядає матеріали узагальнення судової практики та аналізу судової статистики, приймає відповідні рекомендації;

4) розглядає питання фінансування та організаційного забезпечення діяльності Верховного Суду України і виробляє пропозиції щодо їх поліпшення; схвалює пропозиції до проекту Державного бюджету України щодо фінансування діяльності Верховного Суду України;

5) розглядає питання роботи з кадрами суддів і працівників апарату Верховного Суду України та підвищення їх кваліфікації;

6) затверджує положення про преміювання суддів і працівників апарату Верховного Суду України, про надання матеріальної допомоги; встановлює надбавки до посадових окладів суддів, які займають адміністративні посади;

7) заслушує інформацію голів апеляційних загальних судів, Касаційного суду України та вищих спеціалізованих судів щодо організації роботи цих судів;

8) виробляє пропозиції щодо кількості суддів у відповідних судах на основі нормативів навантаження суддів у судах усіх рівнів;

9) вирішує питання щодо заснування друкованих видань Верховного Суду України та заслушує звіти про роботу редакційних колегій цих органів; затверджує за поданням Голови Верховного Суду України положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України та її персональний склад;

10) вносить на розгляд Пленуму Верховного Суду України питання відповідно до його Регламенту;

11) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

4. Засідання Президії Верховного Суду України проводяться не менш як один раз на два місяці. Засідання Президії є повноважним за умови присутності на ньому не менш як двох третин її складу. Постанови Президії приймаються відкритим чи таємним голосуванням більшістю голосів членів Президії, присутніх на засіданні, і підписуються Головою Верховного Суду України або його заступником, який головував на засіданні. У засіданнях Президії, на яких розглядаються питання діяльності спеціалізованих судів, беруть участь голови вищих спеціалізованих судів.

5. Для підготовки проектів постанов Пленуму Верховного Суду України, вивчення окремих питань, пов'язаних із вдосконаленням здійснення правосуддя, Президія Верховного Суду України може створювати робочі групи з числа суддів та фахівців у відповідних галузях права.

Стаття 55. Пленум Верховного Суду України

1. Пленум Верховного Суду України є колегіальним органом, повноваження якого визначаються Конституцією України та цим Законом. До складу Пленуму Верховного Суду України входять усі судді Верховного Суду України, голови вищих спеціалізованих судів, їх перші заступники, голова Касаційного суду України та голова Апеляційного суду України.

2. Пленум Верховного Суду України:

1) відповідно до Конституції України обирає на посаду та звільняє з посади шляхом таємного голосування Голову Верховного Су-

ду України, а також здійснює призначення та звільнення суддів з інших адміністративних посад у Верховному Суді України в порядку, встановленому цим Законом;

2) утворює судові палати Верховного Суду України, визначає їх кількісний склад, призначає голів судових палат та їх заступників;

3) визначає кількісний склад суддів Президії Верховного Суду України та обирає їх в порядку, передбаченому цим Законом;

4) призначає на посаду з числа суддів Верховного Суду України за поданням Голови Верховного Суду України та звільняє з посади секретаря Пленуму Верховного Суду України;

5) заслуховує інформації Голови Верховного Суду України, голів судових палат Верховного Суду України, голів вищих спеціалізованих судів, Касаційного суду України та апеляційних судів щодо організації роботи судових палат та діяльності відповідних судів;

6) дає роз'яснення судам загальної юрисдикції з питань застосування законодавства, у разі необхідності визнає нечинними відповідні роз'яснення вищих спеціалізованих судів;

7) приймає рішення про звернення до Конституційного Суду України з питань конституційності законів та інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів;

8) відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) схвалює висновки щодо наявності чи відсутності в діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину, а також ухвалює подання до Верховної Ради України про неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

9) затверджує Регламент Пленуму Верховного Суду України;

10) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

3. Засідання Пленуму Верховного Суду України є повноважним за умови присутності на ньому не менш як двох третин складу Пленуму. У роботі Пленуму Верховного Суду України беруть участь Голова Вищої ради юстиції, Генеральний прокурор України та Міністр юстиції України.

4. Пленум Верховного Суду України скликається за необхідності, але не менш як один раз на три місяці. Про час скликання Пленуму та питання, що виносяться на його розгляд, учасники за-

сідання Пленуму повідомляються не пізніше як за десять днів до засідання.

5. Проекти постанов Пленуму Верховного Суду України щодо надання роз'яснення з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ повинні бути надіслані Генеральному прокурору України та Міністру юстиції України не пізніше як за десять днів до засідання.

6. Засідання Пленуму веде Голова Верховного Суду України, а у разі його відсутності — Перший заступник або інший заступник Голови Верховного Суду України відповідно до Регламенту.

7. Порядок роботи Пленуму Верховного Суду України встановлюється цим Законом та прийнятим відповідно до нього Регламентом Пленуму Верховного Суду України.

8. Пленум Верховного Суду України приймає з розглянутих питань постанови. Постанови Пленуму Верховного Суду України підписуються головуючим на засіданні Пленуму та секретарем Пленуму і публікуються в офіційному друкованому органі Верховного Суду України.

9. Секретар Пленуму Верховного Суду України організовує роботу секретаріату Пленуму, підготовку засідань Пленуму, забезпечує ведення протоколу та контролює виконання постанов, прийнятих Пленумом Верховного Суду України.

Стаття 56. Апарат Верховного Суду України

1. Організаційно-методичне та інформаційне забезпечення діяльності Верховного Суду України здійснює апарат Верховного Суду України. Загальну чисельність і структуру апарату затверджує Президія Верховного Суду України за поданням Голови Верховного Суду України, а положення про апарат — Голова Верховного Суду України за погодженням з Президією Верховного Суду України.

2. Для забезпечення Верховного Суду України нормативно-правовими актами, науковою та іншою спеціальною літературою, матеріалами судової практики діє бібліотека Верховного Суду України, положення про яку затверджується Головою Верховного Суду України.

3. Матеріали, пов'язані з діяльністю Верховного Суду України, зберігаються в архіві Верховного Суду України.

Стаття 57. Науково-консультативна рада та офіційне друковане видання Верховного Суду України

1. При Верховному Суді України діє Науково-консультативна рада, яка утворюється з числа висококваліфікованих фахівців у галузі права для попереднього розгляду проектів постанов Пленуму Верховного Суду України щодо роз'яснення законодавства, надання висновків щодо проектів законодавчих актів та з інших питань діяльності Верховного Суду України, підготовка яких потребує наукового забезпечення.

2. Порядок організації та діяльності Науково-консультативної ради Верховного Суду України визначається положенням, що затверджується Президією Верховного Суду України.

3. Верховний Суд України має офіційний друкований орган, у якому публікуються матеріали судової практики Верховного Суду України та інших судів загальної юрисдикції, матеріали з питань організації діяльності судів загальної юрисдикції та інші матеріали.

Розділ III

**ПРОФЕСІЙНІ СУДДІ, НАРОДНІ ЗАСІДАТЕЛІ
ТА ПРИСЯЖНІ**

Глава 9

**УЧАСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ
У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ**

Стаття 58. Здійснення правосуддя професійними суддями, народними засідателями та присяжними

1. Правосуддя в Україні здійснюють професійні судді та, у визначених законом випадках, народні засідателі і присяжні.

2. Розгляд справ в апеляційному та касаційному порядку здійснюють виключно професійні судді.

Стаття 59. Професійні судді

1. Професійними суддями є громадяни, які відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) призначені чи обрані суддями і займають штатну суддівську посаду в одному з судів, передбачених цим Законом.

2. На посаду судді може бути рекомендований кваліфікаційною комісією суддів громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи в галузі права

не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років і володіє державною мовою.

3. Суддями спеціалізованих судів, крім осіб, зазначених у частині другій цієї статті, можуть бути також особи, які мають фахову підготовку з питань юрисдикції цих судів. У цьому разі на посаду судді спеціалізованого суду може бути рекомендований відповідною кваліфікаційною комісією суддів громадянин України, не молодший тридцяти років, який проживає в Україні не менш як десять років, володіє державною мовою, має вищу освіту у галузі знань, що охоплюються межами юрисдикції відповідного спеціалізованого суду, та стаж роботи за спеціальністю не менше п'яти років. Ці судді відправляють правосуддя лише у складі колегій суддів.

4. Не можуть бути рекомендовані на посаду професійного судді громадяни:

- 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
- 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді;
- 3) щодо яких провадиться дізнання, досудове слідство чи судовий розгляд кримінальної справи або які мають незняту чи не погашену судимість.

5. Порядок добору кандидатів у судді, їх призначення чи обрання суддею, а також додаткові вимоги до окремих категорій суддів щодо стажу, віку та їх професійного рівня визначаються цим Законом.

6. Вимоги до професійного судді, порядок захисту професійних інтересів суддів, умови і порядок забезпечення їх соціального захисту визначаються цим Законом та законом про статус суддів.

Стаття 60. Добір кандидатів у професійні судді

1. Добір кандидатів у професійні судді здійснюється з числа осіб, які відповідають вимогам, встановленим частинами другою і третьою статті 59 цього Закону, за результатами проходження кваліфікаційної атестації відповідно до вимог цього Закону. Кандидат на посаду судді військового суду, крім того, повинен перебувати на військовій службі і мати військове звання офіцерського складу.

2. При доборі кандидатів забезпечується рівність їх прав незалежно від походження, соціального та майнового стану, расової та національної приналежності, статі, політичних поглядів, релігійних переконань та інших обставин.

3. Кожен, хто відповідає встановленим вимогам до кандидата в судді, має право звернутися до відповідної кваліфікаційної комісії суддів із заявою про рекомендацію його для призначення чи обрання професійним суддею.

4. Суддя, строк повноважень якого закінчився, за його заявою має бути рекомендований для обрання суддею безстроково, якщо відсутні визначені законом обставини, що перешкоджають цьому.

Стаття 61. Порядок призначення (обрання) судді на посаду

1. Перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років здійснюється Президентом України на підставі рекомендації відповідної кваліфікаційної комісії суддів за поданням Вищої ради юстиції. Усі інші судді обираються безстроково Верховною Радою України на підставі рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України за поданням Голови Верховного Суду України (голови відповідного вищого спеціалізованого суду).

2. Порядок внесення подання про призначення судді на посаду встановлюється законом про Вищу раду юстиції.

3. Особа, призначена на посаду судді чи обрана суддею безстроково згідно з вимогами цього Закону, набуває статусу професійного судді відповідного рівня і спеціалізації судів: судді місцевого чи апеляційного загального або військового суду, судді Апеляційного суду України, судді Касаційного суду України, судді місцевого, апеляційного або вищого спеціалізованого суду або судді Верховного Суду України.

4. Посада судді та інші умови його праці згідно із законодавством про працю визначаються в наказі голови відповідного суду. Суддя може бути переведений до іншого суду в порядку, встановленому цим Законом.

5. Судді, призначеному на посаду, видається посвідчення встановленого зразка відповідно до цього Закону.

6. Підстави та порядок звільнення судді з посади, умови його відповідальності та інші питання статусу суддів визначаються відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) законом про статус суддів.

Стаття 62. Порядок переведення судді до іншого суду

1. Суддя може бути переведений до іншого суду за його письмовою заявою.

2. Переведення судді за його заявою з одного суду до іншого суду того самого рівня і спеціалізації здійснюється Президентом України за поданням Голови Верховного Суду України або голови відповідного вищого спеціалізованого суду згідно з вимогами закону.

3. Усі інші переведення судді з одного суду до іншого суду здійснюються у порядку призначення чи обрання судді, встановленому цим Законом.

Стаття 63. Особливості статусу військових суддів

1. Судді військових судів перебувають на військовій службі і входять до штатної чисельності Збройних сил України.

2. Військові звання суддям військових судів присвоюються Президентом України за поданням Голови Верховного Суду України, якщо інше не встановлено законом. Строки та порядок присвоєння військових звань, порядок звільнення з військової служби суддів визначаються законом.

3. Військовий суддя, крім здійснення правосуддя, не може залучатися до виконання інших обов'язків військової служби.

Стаття 64. Здійснення судочинства професійними суддями

Професійний суддя розглядає справи по першій інстанції одноособово або в складі колегії суддів відповідно до вимог процесуального закону.

Глава 10

УЧАСТЬ НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ ТА ПРИСЯЖНИХ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ

Стаття 65. Народні засідателі

1. Народними засідателями є громадяни України, які у випадках, визначених процесуальним законом, вирішують у складі суду справи разом з професійними суддями, забезпечуючи, згідно з Конституцією України (254к/96-ВР), безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя.

2. Народні засідателі під час здійснення правосуддя користуються усіма правами судді.

3. Список народних засідателів затверджується відповідною місцевою радою за поданням голови місцевого суду. До списку включаються у кількості, зазначеній у поданні голови суду, громадяни, що постійно проживають на території, на яку поширюється юрисдикція

даного суду, та відповідають вимогам статті 66 цього Закону і дали згоду бути народними засідателями.

4. Список народних засідателів місцевого військового суду за поданням голови цього суду затверджується начальником відповідного гарнізону. До списку включаються у кількості, зазначеній у поданні голови суду, військовослужбовці гарнізону, які відповідають вимогам, зазначеним у статті 66 цього Закону.

5. Списки народних засідателів затверджуються на строк чотири роки і переглядаються у разі необхідності, але не рідше ніж через два роки. Список народних засідателів публікується в друкованих засобах масової інформації відповідної місцевої ради.

Стаття 66. Вимоги до народних засідателів

1. Народним засідателем може бути громадянин України, який досяг 25-річного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду.

2. Не підлягають включенню до списків народних засідателів громадяни:

- 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
- 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків народного засідателя;
- 3) щодо яких провадиться дізнання, досудове слідство чи судовий розгляд кримінальної справи або які мають незняту чи не погашену судимість;

4) депутати усіх рівнів, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, державні службовці апарату судів, працівники органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, адвокати, нотаріуси.

3. Особа, включена до списку народних засідателів, зобов'язана повідомити суд про обставини, що виключають можливість її участі у здійсненні правосуддя.

Стаття 67. Підстави та порядок звільнення від виконання обов'язків народного засідателя

1. Підлягають звільненню від виконання обов'язків народного засідателя за розпорядженням голови суду на їх прохання:

- 1) громадяни, старші 65 років;
- 2) жінки, які перебувають у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, по догляду за дитиною, а також які мають дітей дошкільно-

го чи молодшого шкільного віку або утримують дітей-інвалідів, інших хворих або похилого віку членів сім'ї;

3) керівники та заступники керівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

4) особи, які не володіють державною мовою;

5) особи, які через свої релігійні переконання вважають для себе неможливою участь у здійсненні правосуддя;

6) інші особи, якщо голова суду визнає поважними причини, на які вони посилаються.

2. Особи, зазначені в частині першій цієї статті, повинні подати заяву про звільнення від виконання обов'язків народного засідателя у конкретній справі до залучення їх для виконання цих обов'язків.

Стаття 68. Присяжні

1. Присяжними визнаються громадяни України, які у випадках, передбачених процесуальним законом, залучаються до здійснення правосуддя, забезпечуючи, згідно з Конституцією України (254к/96-ВР), безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя.

2. Суд присяжних утворюється для розгляду по першій інстанції судових справ, визначених процесуальним законом.

3. Список присяжних за поданням голови апеляційного суду формується на підставі списків виборців комісією, склад якої затверджується відповідно Головою Верховної Ради Автономної Республіки Крим, головою обласної ради, Київським та Севастопольським міськими головами. До складу комісії повинні входити уповноважені представники суду, органів юстиції та відповідної ради. До списків присяжних включаються громадяни, які постійно проживають на території відповідної області тощо і відповідають вимогам статті 69 цього Закону. Список присяжних затверджується рішенням відповідної ради.

4. Списки присяжних апеляційних військових судів за поданням голів цих судів формуються з числа військовослужбовців, рекомендованих зборами військових частин та військових установ військових гарнізонів, розташованих на території, на яку поширюється юрисдикція апеляційного військового суду. Від кожного гарнізону до списку присяжних включаються від п'ятнадцяти до двадцяти військовослужбовців, які відповідають вимогам статті 69 цього Закону. Список присяжних апеляційного військового суду затверджу-

ється рішенням відповідної ради, на території якої розташований гарнізон.

5. Списки присяжних затверджуються не пізніше одного місяця з дня одержання подання голови суду і в той же строк надсилаються до суду, а також публікуються в друківаних засобах масової інформації відповідної місцевої ради.

6. Списки присяжних затверджуються строком на чотири роки і переглядаються кожних два роки.

Стаття 69. Вимоги до присяжних

1. Присяжним може бути громадянин, який досяг 30-річного віку.

2. Не можуть бути присяжними особи, зазначені в частині другій статті 66 цього Закону.

3. Одна й та сама особа не може бути одночасно включена до списку народних засідателів і списку присяжних.

4. Особа, включена до списку присяжних, зобов'язана повідомити голову апеляційного суду про обставини, що виключають можливість її участі у здійсненні правосуддя.

Стаття 70. Підстави і порядок звільнення від виконання обов'язків присяжного

1. Підлягають звільненню від виконання обов'язків присяжного за розпорядженням голови суду на їх прохання особи, зазначені в частині першій статті 67 цього Закону.

2. Особи, зазначені в частині першій цієї статті, повинні подати заяву про звільнення від виконання обов'язків присяжного у конкретній справі до залучення їх для виконання цих обов'язків.

Стаття 71. Залучення народних засідателів і присяжних до виконання обов'язків у суді

1. Народні засідателі залучаються до здійснення правосуддя в порядку черговості на строк не більше одного місяця на рік, крім випадків, коли продовження цього строку зумовлено необхідністю закінчити розгляд справи, розпочатої за їх участі. Народні засідателі у здійсненні правосуддя спеціалізованими судами участі не беруть.

2. Письмове запрошення для участі у здійсненні правосуддя має бути надіслано судом народному засідателю або присяжному не пізніше ніж за два тижні до початку судового засідання. У запрошенні зазначаються права та обов'язки відповідно народного засідателя та присяжного, перелік вимог щодо народних засідателів та присяж-

них, а також підстави для звільнення їх від виконання вказаних обов'язків.

3. Суд, який запрошує народного засідателя чи присяжного, повинен письмово повідомити про це керівництво підприємства, установи, організації за місцем його роботи не пізніше як у двотижневий строк до початку судового засідання.

4. Керівник підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності, зобов'язаний звільнити народного засідателя або присяжного від роботи на час виконання ним обов'язків у суді. Відмова у звільненні від роботи вважається неповагою до суду і тягне передбачену законом відповідальність винних посадових осіб.

5. Народний засідатель або присяжний зобов'язані вчасно з'явитися на запрошення суду для участі в судовому засіданні. Неявка без поважних причин у судове засідання вважається неповагою до суду.

6. Порядок відбору присяжних для розгляду справи, порядок принесення ними присяги та її зміст визначаються процесуальним законом.

Стаття 72. Права народних засідателів і присяжних та гарантії їх захисту

1. При вирішенні всіх питань, пов'язаних з розглядом справи і постановленням судового рішення, народні засідателі мають такі самі права, як і професійний суддя.

2. Гарантії незалежності і недоторканності професійних суддів, передбачені законом, поширюються на народних засідателів і присяжних на час виконання ними обов'язків по здійсненню правосуддя.

3. Народним засідателям і присяжним за час виконання ними обов'язків у суді виплачується винагорода, виходячи з розміру їх середньомісячного заробітку чи пенсії, але не меншого, ніж посадовий оклад судді відповідного суду. Їм відшкодовуються витрати на проїзд і наймання житла, а також виплачуються добові. Зазначені виплати здійснюються судом за рахунок коштів, передбачених у Державному бюджеті України.

4. Звільнення народного засідателя чи присяжного з роботи або переведення на іншу роботу без його згоди під час виконання ним обов'язків у суді, а також з мотивів виконання обов'язків народного засідателя або присяжного визнається грубим порушенням законодавства про працю і тягне передбачену законом відповідальність винних осіб.

Розділ IV
КВАЛІФІКАЦІЙНІ КОМІСІЇ СУДДІВ
Глава 11

СИСТЕМА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ КОМІСІЙ СУДДІВ

Стаття 73. Статус кваліфікаційних комісій суддів

1. Кваліфікаційні комісії суддів є постійно діючими органами в системі судоустрою України, повноваження яких визначаються Конституцією України (254к/96-ВР) та цим Законом.

2. Завданнями кваліфікаційних комісій є забезпечення формування корпусу професійних суддів, здатних кваліфіковано, сумлінно і неупереджено здійснювати правосуддя, шляхом відбору і рекомендування осіб для зайняття посади професійного судді та визначення рівня фахової підготовленості професійних суддів, а також розгляд питань про дисциплінарну відповідальність суддів та щодо надання висновків про звільнення судді з посади.

3. Члени кваліфікаційних комісій суддів здійснюють свої повноваження на громадських засадах і на час роботи в комісіях звільняються від виконання службових обов'язків за основним місцем роботи із збереженням середнього заробітку.

Стаття 74. Види кваліфікаційних комісій суддів

1. У системі судоустрою України діють:
кваліфікаційні комісії суддів загальних судів; кваліфікаційна комісія суддів військових судів; кваліфікаційні комісії суддів відповідних спеціалізованих судів;

Вища кваліфікаційна комісія суддів України.

2. Кваліфікаційні комісії суддів загальних судів здійснюють свою діяльність у центрах апеляційних округів, зазначених у частині третій статті 25 цього Закону. Усі інші кваліфікаційні комісії здійснюють свою діяльність у місті Києві.

3. Строк повноважень кваліфікаційних комісій суддів становить три роки з дня їх утворення.

Стаття 75. Склад кваліфікаційних комісій суддів

1. Кваліфікаційні комісії суддів діють у складі 11 членів, які мають вищу юридичну освіту. До складу кваліфікаційної комісії входять:

шість суддів, обраних до складу кваліфікаційної комісії відповідно до вимог цього Закону;

дві особи від Міністерства юстиції України;

дві особи, уповноважені відповідною обласною (Київською міською) радою за місцезнаходженням кваліфікаційної комісії суддів;

одна особа від Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

2. Вища кваліфікаційна комісія суддів України діє у складі 13 членів, які мають вищу юридичну освіту. До її складу входять:

сім суддів, обраних до Комісії згідно з вимогами цього Закону;

дві особи, призначені Верховною Радою України;

дві особи, призначені Президентом України;

одна особа від Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;

одна особа від Міністерства юстиції України.

Стаття 76. Порядок формування кваліфікаційних комісій суддів

1. Члени кваліфікаційних комісій з числа суддів обираються таємним або відкритим голосуванням конференціями суддів відповідних судів, а члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України — з'їздом суддів України відкритим або таємним голосуванням. У разі вибуття судді — члена кваліфікаційної комісії суддів до закінчення її повноважень замість нього на строк повноважень комісії, що залишився, Радою суддів України призначається інша особа з числа суддів.

До складу кваліфікаційних комісій суддів та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не можуть бути обрані Голова Верховного Суду України, голови вищих спеціалізованих судів, голови Касаційного суду України та апеляційних судів, а також їх заступники, члени Вищої ради юстиції.

2. Верховна Рада України приймає постанову про призначення двох членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з числа осіб, які не є народними депутатами України.

3. Президент України призначає своїм указом двох членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

4. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини призначає членів кваліфікаційних комісій суддів своїм розпорядженням.

5. Міністр юстиції України призначає членів кваліфікаційних комісій суддів своїм наказом.

6. Відповідна рада, зазначена у частині першій статті 75 цього Закону, приймає рішення про призначення членів кваліфікаційної комісії в порядку, встановленому її регламентом.

7. Кваліфікаційна комісія суддів вважається повноважною за умови призначення (обрання) не менше дев'яти членів комісії, а Вища кваліфікаційна комісія суддів України — за умови призначення (обрання) не менше одинадцяти членів Комісії.

8. Повноваження нового складу кваліфікаційної комісії суддів починаються з дня закінчення повноважень попереднього складу комісії, а повноваження новоутвореної комісії — з дня призначення її повноважного складу відповідно до цієї статті.

Глава 12

ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ КОМІСІЙ СУДДІВ

Стаття 77. Повноваження кваліфікаційної комісії суддів

1. Кваліфікаційна комісія суддів:

1) перевіряє відповідність кандидатів у судді вимогам, встановленим законом, проводить їх кваліфікаційне атестування і дає висновки про підготовленість до судової роботи кожного кандидата, який пропонується на посаду судді; дає висновки про звільнення з посади судді;

2) проводить кваліфікаційну атестацію суддів відповідних судів і присвоює суддям кваліфікаційні класи (не вище другого);

3) розглядає звернення та подання про дисциплінарну відповідальність суддів місцевих судів, проводить пов'язані з цим службові перевірки, за наявності підстав порушує дисциплінарне провадження і вирішує питання про дисциплінарну відповідальність судді;

4) припиняє перебування у відставці суддів місцевих судів;

5) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

2. Кваліфікаційна комісія суддів має право для здійснення своїх повноважень витребувати та одержувати необхідну інформацію від голів судів, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, а також громадян та їх об'єднань. Посадові особи,

які безпідставно відмовляють у наданні інформації чи ухиляються від її надання, несуть передбачену законом відповідальність.

Стаття 78. Організація роботи кваліфікаційної комісії суддів

1. Кваліфікаційна комісія суддів обирає зі свого складу відкритим або таємним голосуванням голову комісії, його заступника та секретаря комісії. Обраним головою комісії вважається кандидат, який одержав більшість голосів від загального складу комісії. Заступник голови комісії та секретар обираються більшістю від присутніх на засіданні членів комісії.

2. Голова кваліфікаційної комісії суддів організовує роботу комісії, розподіляє обов'язки між членами комісії, скликає засідання комісії та головує на них, несе відповідальність за організацію діловодства комісії.

3. Обов'язки голови кваліфікаційної комісії у разі його відсутності виконує заступник голови комісії, а за відсутності заступника — секретар комісії.

Стаття 79. Засідання кваліфікаційної комісії суддів

1. Кваліфікаційна комісія суддів проводить свої засідання в міру необхідності, але не пізніше як у двомісячний термін після надходження до комісії відповідної заяви чи подання.

2. Підготовку засідань кваліфікаційної комісії суддів забезпечує голова комісії або, за дорученням голови, секретар комісії. Голова кваліфікаційної комісії визначає час і місце проведення засідання комісії, перелік питань, що виносяться на засідання, і не пізніше як за десять днів до засідання повідомляє про це особу, щодо якої має розглядатися питання, суб'єктів подання, а також друковані засоби масової інформації відповідної місцевої ради.

3. Засідання кваліфікаційної комісії суддів є повноважним, якщо в ньому бере участь не менш як дві третини її складу.

4. Засідання кваліфікаційної комісії суддів проводяться відкрито і гласно, крім випадків, коли комісія приймає інше рішення.

5. Засідання кваліфікаційної комісії суддів веде її голова, а у разі його відсутності — заступник або секретар комісії. На засідання комісії можуть бути запрошені особи, присутність яких комісія визнає необхідною.

6. Розгляд питань, що підлягають вирішенню на засіданні кваліфікаційної комісії суддів, здійснюється в порядку, встановленому регламентом роботи кваліфікаційної комісії суддів, прийнятим комісією відповідно до Типового регламенту роботи кваліфікаційної комісії суддів, затвердженого Головою Верховного Суду України за погодженням з Радою суддів України та Міністерством юстиції України.

Стаття 80. Права члена кваліфікаційної комісії суддів

Член кваліфікаційної комісії суддів має право:

- 1) знайомитися з матеріалами, поданими на розгляд комісії, брати участь у їх дослідженні та перевірці;
- 2) заявляти клопотання, наводити свої мотиви та міркування, а також подавати додаткові документи з питань, що розглядаються;
- 3) вносити пропозиції щодо проекту рішення комісії з будь-яких питань та голосувати за або проти того чи іншого рішення;
- 4) підписувати рішення комісії;
- 5) висловлювати письмово окрему думку щодо рішення кваліфікаційної комісії суддів, яка має бути додана до рішення.

Стаття 81. Відвід члена кваліфікаційної комісії суддів

1. Член кваліфікаційної комісії суддів не може брати участь у розгляді питання та прийнятті рішення і підлягає відводу (самовідводу), якщо будуть установлені обставини, які викликають сумнів у його неупередженості. За наявності таких обставин член комісії повинен заявити самовідвід. З таких же підстав відвід члену комісії можуть заявити особи, щодо яких або за поданням яких розглядається питання.

2. Відвід повинен бути вмотивованим і поданим до початку розгляду питання у формі письмової заяви на ім'я комісії. Головуючий на засіданні зобов'язаний ознайомити з заявою про відвід члена комісії, якому заявлено відвід.

3. Рішення про відвід (самовідвід) члена комісії приймається більшістю голосів членів комісії, які беруть участь у засіданні, за відсутності члена комісії, щодо якого вирішується питання про відвід (самовідвід).

Стаття 82. Прийняття рішення кваліфікаційної комісії суддів

1. Рішення кваліфікаційної комісії суддів приймається більшістю голосів членів комісії, які беруть участь у засіданні. Голосування

проводиться за відсутності особи, щодо якої вирішується питання, і запрошених осіб.

2. При розгляді питання щодо судді, який є членом кваліфікаційної комісії суддів, останній не може брати участь у його обговоренні та голосуванні.

3. Рішення (висновок) кваліфікаційної комісії суддів викладається в письмовій формі. У рішенні (висновку) зазначаються дата і місце прийняття рішення, склад комісії, питання, що розглядалися, мотиви прийнятого рішення. Рішення (висновок) підписується головою і членами комісії, які брали участь у засіданні.

4. За наявності окремої думки, вона викладається членом комісії у письмовій формі і приєднується до справи, про що головуючий повідомляє на засіданні, але зміст думки оголошенню в засіданні не підлягає.

5. Копія рішення (висновку) кваліфікаційної комісії суддів протягом семи днів надсилається особі, за поданням якої вирішувалося питання, та особі, щодо якої вирішувалося питання.

Стаття 83. Оскарження рішення кваліфікаційної комісії суддів

Особа, стосовно якої прийнято рішення кваліфікаційної комісії суддів, або особа, за поданням якої вирішувалося питання, у разі незгоди з цим рішенням мають право оскаржити його в порядку і строки, передбачені цим Законом.

Стаття 84. Повноваження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

1. Вища кваліфікаційна комісія суддів України:

1) дає висновок про можливість обрання суддів Верховного Суду України, суддів вищих спеціалізованих судів, Касаційного суду України та суддів Апеляційного суду України, а також висновок про звільнення зазначених суддів з посади;

2) перевіряє додержання кандидатами на посади суддів, зазначених у пункті 1 цієї статті, а також судьями цих судів вимог Конституції України (254к/96-ВР) та законів щодо їх статусу;

3) відповідно до цього Закону проводить атестацію суддів Верховного Суду України, суддів вищих спеціалізованих судів, Касаційного суду України та Апеляційного суду України і присвоює їм відповідні кваліфікаційні класи;

4) розглядає звернення про дисциплінарну відповідальність суддів Касаційного суду України та суддів апеляційних судів; проводить пов'язані з цим службові перевірки, за наявності підстав порушує дисциплінарні провадження та вирішує справи про дисциплінарну відповідальність суддів зазначених судів;

5) розглядає скарги на рішення (висновки) кваліфікаційних комісій суддів;

6) дає дозвіл на складання та приймає повторний (додатковий) іспит у суддів, яким відмовлено в рекомендації до обрання суддею безстроково;

7) припиняє перебування у відставці судді (крім суддів місцевих судів);

8) здійснює інші повноваження, передбачені законом.

2. Вища кваліфікаційна комісія суддів України за результатами розгляду скарги має право залишити рішення (висновок) кваліфікаційної комісії суддів без змін, змінити рішення (висновок) або скасувати рішення і припинити провадження у дисциплінарній справі.

3. Порядок роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України визначається її Регламентом, прийнятим відповідно до Типового регламенту роботи кваліфікаційної комісії суддів більшістю голосів членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Стаття 85. *Оскарження рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України*

1. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України може бути оскаржено до суду лише у випадках, передбачених цим Законом.

2. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, передбачене пунктом 4 частини першої статті 84 цього Закону, може бути оскаржено суддею до Вищої ради юстиції в порядку, передбаченому цим Законом та законом про Вищу раду юстиції.

Стаття 86. *Забезпечення діяльності кваліфікаційних комісій суддів*

1. Організаційне забезпечення діяльності кваліфікаційних комісій суддів і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та їх фінансування здійснює державна судова адміністрація.

2. Для організаційного забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та кваліфікаційних комісій спеціалізо-

ваних судів може створюватися секретаріат відповідної комісії. Організаційне забезпечення діяльності інших кваліфікаційних комісій суддів здійснюють відповідні територіальні управління державної судової адміністрації.

Глава 13

КВАЛІФІКАЦІЙНА АТЕСТАЦІЯ

Стаття 87. Завдання та підстави кваліфікаційної атестації

1. Кваліфікаційна атестація проводиться кваліфікаційними комісіями і полягає в оцінці професійного рівня судді (кандидата на посаду судді) та прийнятті комісією рішення щодо присвоєння судді відповідного кваліфікаційного класу, рекомендації для зайняття посади судді, в тому числі у суді вищого рівня.

2. Підставами для призначення кваліфікаційної атестації судді є:

1) вимоги закону щодо присвоєння кваліфікаційного класу судді, призначеного на посаду вперше;

2) закінчення встановленого законом строку перебування судді у відповідному кваліфікаційному класі;

3) зайняття суддею посади в суді вищого рівня;

4) подання про дострокове присвоєння судді кваліфікаційного класу, про присвоєння більш високого кваліфікаційного класу, заява судді про обрання суддею безстроково або про переведення до суду вищого рівня;

5) рішення про застосування до судді дисциплінарного стягнення;

6) заява судді про поновлення кваліфікаційного класу.

Стаття 88. Кваліфікаційні класи суддів

1. Залежно від рівня професійних знань, посади, стажу та досвіду роботи встановлюється шість кваліфікаційних класів судді: вищий, перший, другий, третій, четвертий і п'ятий класи.

2. Кваліфікаційні класи присвоюються:

суддям Верховного Суду України — вищий і перший кваліфікаційні класи;

суддям вищих спеціалізованих судів — вищий, перший і другий кваліфікаційні класи;

суддям Касаційного суду України — перший і другий кваліфікаційні класи;

суддям апеляційних судів — перший, другий і третій кваліфікаційні класи;

суддям місцевих судів — другий, третій, четвертий і п'ятий кваліфікаційні класи.

Стаття 89. Строки перебування судді у кваліфікаційному класі

1. Особи, вперше призначені на посаду судді, проходять кваліфікаційну атестацію не пізніше шести місяців з дня призначення.

2. Мінімальний строк перебування судді у кваліфікаційному класі, який дає право на присвоєння наступного кваліфікаційного класу, становить: у п'ятому і четвертому класах — три роки, у третьому і другому класах — п'ять років. Строк перебування судді у першому кваліфікаційному класі не обмежується.

3. За суддею, який вийшов у відставку чи на пенсію, зберігається присвоєний йому кваліфікаційний клас.

4. З урахуванням рівня кваліфікації судді допускається дострокове присвоєння чергового кваліфікаційного класу.

5. З урахуванням досвіду роботи та професійного рівня судді допускається підвищення кваліфікаційного класу без додержання встановленої послідовності, але не більш як на два кваліфікаційні класи.

6. Пониження кваліфікаційного класу судді допускається лише в порядку дисциплінарного стягнення і не більш як на один клас.

7. Суддя позбавляється кваліфікаційного класу в разі його звільнення з посади з підстав, зазначених у пунктах 5, 6 частини п'ятої статті 126 Конституції України (254к/96-ВР), в порядку, встановленому законом про статус суддів.

Стаття 90. Порядок і форми проведення кваліфікаційної атестації

1. Чергова кваліфікаційна атестація судді проводиться не пізніше одного місяця з дня закінчення строку його перебування у присвоєному йому кваліфікаційному класі. Дострокова кваліфікаційна атестація судді може бути проведена не раніше як через два роки з дня останньої його атестації.

2. Позачергова кваліфікаційна атестація суддів призначається безпосередньо при готовності кваліфікаційної комісії суддів розглянути відповідне звернення, але не пізніше двох місяців з дня його надходження.

3. На суддю, що підлягає кваліфікаційній атестації, голова відповідного суду складає характеристику, в якій відображаються ділові та моральні якості судді, дається оцінка його професійної діяльності. До характеристики може бути додано рішення зборів суддів суду, в якому працює суддя.

4. Характеристику на голову суду для кваліфікаційної атестації складає голова відповідного суду вищого рівня. До характеристики має бути додано рішення зборів суддів даного суду.

5. Суддя має бути ознайомлений з характеристикою і одержати її копію не пізніше як за п'ятнадцять днів до проведення кваліфікаційної атестації.

6. Кваліфікаційна атестація проводиться у присутності судді, який атестується. У розгляді питання про атестацію судді можуть брати участь голова суду, який склав характеристику судді, а також представники відповідного органу суддівського самоврядування за дорученням.

7. У разі неприбуття судді з поважних причин на засідання кваліфікаційної комісії він може бути атестований заочно, якщо комісія визнає це можливим і за умови, що питання атестації не пов'язане з дисциплінарним провадженням.

8. Кваліфікаційна атестація проводиться у формі кваліфікаційного іспиту, кваліфікаційної співбесіди або повторного (додаткового) іспиту.

Стаття 91. Кваліфікаційний іспит

1. Кваліфікаційний іспит є атестуванням особи, яка виявила бажання бути рекомендованою для призначення на посаду судді вперше.

2. Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні знань та рівня професійної підготовки кандидата в судді, ступеня його готовності здійснювати правосуддя з питань юрисдикції відповідного суду.

3. Після виконання кандидатом письмового завдання, співбесіди з ним і поставлених йому запитань в усній формі кваліфікаційна комісія залежно від результатів кваліфікаційного іспиту дає висновок про складення іспиту і підготовленість кандидата до судової роботи та рекомендацію для призначення його на посаду судді або вмотивований висновок про відмову в такій рекомендації. Хід складання

кваліфікаційного іспиту повинен протоколюватися, а всі матеріали іспиту підлягають зберіганню в архіві як офіційні документи. Результати складеного кваліфікаційного іспиту дійсні протягом трьох років.

4. Кваліфікаційний іспит складають також особи, з часу звільнення яких з посади судді минуло більше п'яти років.

5. Особи, які склали кваліфікаційний іспит, але не рекомендовані кандидатами у професійні судді за браком вакантних посад, враховуються кваліфікаційною комісією як кандидати на наступні вакантні посади протягом трьох років, якщо за цей час вони не відклинуть свою заяву.

6. Особа, яка не складала кваліфікаційного іспиту, може бути допущена до його складання повторно не раніше як через рік. Документи, передбачені процедурою добору кандидатів для призначення на посаду судді, перед складанням кваліфікаційного іспиту повторно готуються з урахуванням інформації щодо особи кандидата за період, що минув з часу першого кваліфікаційного іспиту.

7. Особа, яка не складала кваліфікаційного іспиту повторно, може бути допущена до складання наступного кваліфікаційного іспиту не раніше як через два роки.

Стаття 92. *Кваліфікаційна співбесіда*

1. Кваліфікаційна співбесіда полягає у перевірці знань професійного судді, встановленні рівня кваліфікаційної підготовленості судді, його здатності підвищувати свій фаховий рівень і здійснювати правосуддя, в тому числі у судах більш високого рівня.

2. Кваліфікаційна співбесіда з суддею, який претендує на присвоєння кваліфікаційного класу вперше, стосується фахової орієнтації цього судді в судовій роботі та засвоєння ним початкових навичок судді.

3. Кваліфікаційна співбесіда проводиться в усній формі щодо положень основних галузей права з одночасним дослідженням матеріалів, що стосуються фактичного здійснення суддею правосуддя і виконання ним посадових обов'язків.

4. Кваліфікаційна співбесіда з суддею, який претендує на дострокове присвоєння кваліфікаційного класу, стосується питань підвищення суддею свого кваліфікаційного рівня, методів та форм удосконалення судочинства, засвоєння суддівських навичок.

5. Кваліфікаційна співбесіда з суддею, який претендує на присвоєння більш високого кваліфікаційного класу, стосується значних успіхів, досягнутих суддею у виконанні своїх обов'язків, характеру та складності справ, які розглядає суддя, аналізу судової практики в межах його спеціалізації та пропозицій щодо її удосконалення.

6. Кваліфікаційна співбесіда з суддею, який претендує на зайняття посади у суді вищого рівня, стосується знань у галузі законодавства, судової практики і правової аналітики, рівень яких є достатнім для забезпечення належного виконання суддею повноважень у суді вищого рівня.

7. Кваліфікаційна співбесіда з суддею, який претендує на обрання безстроково, стосується оцінки його діяльності на посаді судді впродовж п'ятирічного строку, рівня вдосконалення професійної підготовки та інших обставин, пов'язаних з наступною судовою діяльністю.

Стаття 93. Повторний (додатковий) іспит

1. Повторний (додатковий) іспит — це складання кваліфікаційного іспиту особою, яка за рішенням кваліфікаційної комісії суддів не рекомендується до обрання суддею безстроково.

2. Повторний (додатковий) іспит може бути призначений Вищою кваліфікаційною комісією суддів України за скаргою судді, який не згоден з рішенням кваліфікаційної комісії суддів про відмову в рекомендації до обрання його суддею безстроково.

3. Повторний (додатковий) іспит складається суддею перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України в місячний строк з дня прийняття рішення про дозвіл на складання повторного іспиту.

4. Якщо суддя не склав повторний (додатковий) іспит, Вища кваліфікаційна комісія суддів України направляє до Вищої ради юстиції рекомендацію про його звільнення з посади судді.

Стаття 94. Рішення кваліфікаційної комісії суддів з питань кваліфікаційної атестації

1. Кваліфікаційна комісія суддів, залежно від рівня професійних знань, стажу, посади, досвіду роботи судді, який атестується, приймає рішення про:

- 1) присвоєння судді відповідного кваліфікаційного класу;
- 2) залишення судді у раніше присвоєному кваліфікаційному класі;

3) рекомендацію кандидата на посаду судді у відповідному суді або відмову в рекомендації для зайняття посади судді;

4) відкладення атестації (у разі недостатнього рівня професійних знань судді) на строк не більше шести місяців;

5) інші рішення відповідно до статті 87 цього Закону.

2. Вирішуючи питання про рекомендацію кандидата для призначення (обрання) на посаду судді, кваліфікаційна комісія суддів повинна враховувати як рівень його професійних знань, так і особисті та моральні якості кандидата.

3. Кваліфікаційна комісія суддів може дати висновок про невідповідність рівня професійних знань судді займаній посаді і звільнення його з посади, якщо після закінчення строку, наданого судді для набуття необхідних знань, кваліфікаційна комісія знову визнає їх недостатніми.

4. За наявності підстав кваліфікаційна комісія може прийняти рішення про присвоєння судді більш високого кваліфікаційного класу, ніж запропоновано у поданні, або ухвалити рекомендацію про інше заохочення судді.

5. При проведенні кваліфікаційної атестації судді та вирішенні питання про присвоєння йому кваліфікаційного класу враховується стаж його попередньої роботи на посадах судді, державного арбітра, прокурора, помічника прокурора, слідчого, адвоката, а також стаж іншої роботи за фахом на посадах, що підлягають заміщенню особами з вищою юридичною освітою.

Стаття 95. Оскарження рішень кваліфікаційних комісій суддів з питань кваліфікаційної атестації

1. Суддя або кандидат на посаду судді, не згодний з рішенням кваліфікаційної комісії суддів щодо його атестації, може оскаржити це рішення до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у п'ятнадцятиденний строк з дня одержання копії рішення.

2. Скарга подається через кваліфікаційну комісію суддів, яка постановила рішення. Кваліфікаційна комісія суддів, яка постановила рішення, одержавши скаргу, не пізніше як у триденний строк надсилає її разом з матеріалами справи до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

3. Вища кваліфікаційна комісія суддів України розглядає скаргу на рішення щодо кваліфікаційної атестації протягом місяця з дня по-

дання скарги і матеріалів атестації. Розгляд скарги може проводитися з викликом на засідання комісії особи, яка подала скаргу.

4. Вища кваліфікаційна комісія суддів України має право:

- 1) залишити скаргу без задоволення;
- 2) змінити рішення і присвоїти судді відповідний кваліфікаційний клас;
- 3) залишити суддю в раніше присвоєному кваліфікаційному класі;
- 4) призначити повторний (додатковий) іспит.

5. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України протягом десяти днів надсилається особі, яка подала скаргу, та голові суду, в якому працює суддя.

6. Рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з питань кваліфікаційної атестації може бути оскаржено до суду лише у разі порушення встановленого законом порядку розгляду питання.

Глава 14

ПОВНОВАЖЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ КОМІСІЙ ЩОДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ

Стаття 96. Загальні умови дисциплінарної відповідальності суддів

Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з підстав, передбачених законом про статус суддів.

Стаття 97. Дисциплінарне провадження щодо судді

1. Дисциплінарне провадження — це процедура розгляду визначеним законом органом офіційного звернення, в якому містяться відомості про порушення суддею вимог щодо його статусу, посадових обов'язків чи присяги судді.

2. Право ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність судді належить: народним депутатам України; Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини; Голові Верховного Суду України (голові вищого спеціалізованого суду — щодо судді відповідного спеціалізованого суду, за винятком ініціювання звільнення судді); Міністру юстиції України; голові відповідної ради суддів; членам Ради суддів України.

3. Не допускається зловживання правом, зазначеним у частині другій цієї статті, зокрема ініціювання питання відповідальності суд-

ді без достатніх підстав і використання вказаного права як способу тиску на суддю у зв'язку із здійсненням ним правосуддя.

4. Дисциплінарне провадження щодо судді не може бути порушено за заявою чи повідомленням, що не містять відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку судді або порушення суддею присяги, а також за анонімними заявами та повідомленнями.

Стаття 98. *Органи, що здійснюють дисциплінарне провадження*

Дисциплінарне провадження здійснюють:

- 1) кваліфікаційні комісії суддів — щодо суддів місцевих судів;
- 2) Вища кваліфікаційна комісія суддів України — щодо суддів апеляційних судів та Касаційного суду України;
- 3) Вища рада юстиції — щодо суддів вищих спеціалізованих судів та суддів Верховного Суду України.

Стаття 99. *Порядок дисциплінарного провадження щодо судді*

1. Дисциплінарне провадження передбачає здійснення перевірки даних про наявність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, відкриття дисциплінарної справи та розгляд дисциплінарної справи і прийняття рішення органом, що здійснює дисциплінарне провадження.

2. Вища рада юстиції здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів Верховного Суду України та суддів вищих спеціалізованих судів у порядку, встановленому законом про Вищу раду юстиції.

Стаття 100. *Рішення у дисциплінарній справі судді*

1. Рішення у дисциплінарній справі судді приймається більшістю голосів членів кваліфікаційної комісії суддів, присутніх на засіданні.

2. Рішення у дисциплінарній справі повинно містити назву комісії, прізвище, ім'я, по батькові і посаду судді, який притягається до дисциплінарної відповідальності, обставини дій, що тягнуть дисциплінарну відповідальність, пояснення судді і відомості, що характеризують його особу, мотиви прийнятого рішення з посиланням на докази, вказівку на міри дисциплінарної відповідальності, застосовані до судді, або підстави закриття справи, а також порядок і строк оскарження рішення.

3. При накладенні на суддю дисциплінарного стягнення враховуються характер проступку, його наслідки, особа судді, ступінь його вини, обставини, що впливають на обрання міри дисциплінарної відповідальності.

4. Якщо комісією прийнято рішення про відсутність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, комісія закриває дисциплінарне провадження та повідомляє про це заінтересованих осіб.

5. Дисциплінарне стягнення до судді застосовується не пізніше шести місяців після виявлення дисциплінарного проступку, не враховуючи часу тимчасової непрацездатності або перебування судді у відпустці.

6. Оскарження суддею рішення кваліфікаційної комісії суддів та рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про притягнення його до дисциплінарної відповідальності здійснюється відповідно до вимог цього Закону.

Стаття 101. *Оскарження рішень у дисциплінарній справі судді*

1. Суддя місцевого суду може оскаржити рішення кваліфікаційної комісії суддів про притягнення його до дисциплінарної відповідальності до Вищої ради юстиції не пізніше одного місяця з наступного дня після вручення йому копії рішення. Скарга подається через кваліфікаційну комісію, яка постановила рішення.

2. Кваліфікаційна комісія суддів не пізніше як у триденний строк після одержання скарги надсилає її разом з матеріалами дисциплінарної справи до Вищої ради юстиції.

3. Суддя, притягнутий до дисциплінарної відповідальності за рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, може оскаржити це рішення до Вищої ради юстиції в порядку, зазначеному в частині першій цієї статті. Вища кваліфікаційна комісія суддів України не пізніше як у триденний строк після одержання скарги судді надсилає її разом з матеріалами дисциплінарної справи до Вищої ради юстиції.

4. Розгляд скарг Вищою радою юстиції здійснюється відповідно до закону про Вищу раду юстиції.

Розділ V

СУДДІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 15

ЗАСАДИ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 102. Суддівське самоврядування в Україні

1. Для вирішення питань внутрішньої діяльності судів в Україні діє суддівське самоврядування, тобто самостійне колективне вирішення зазначених питань професійними суддями.

2. До питань внутрішньої діяльності судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані із здійсненням правосуддя. Рішення із зазначених питань органами суддівського самоврядування приймаються відповідно до закону.

3. Порядок здійснення суддівського самоврядування визначається відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) цим Законом, законом про статус суддів, іншими законами, а також регламентами і положеннями, що приймаються органами суддівського самоврядування згідно з цим Законом.

Стаття 103. Завдання органів суддівського самоврядування

1. Суддівське самоврядування є однією з найважливіших гарантій забезпечення незалежності судів і суддів. Завданням органів суддівського самоврядування є вирішення питань внутрішньої діяльності судів, у тому числі щодо:

1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади; зміцнення незалежності судів, захист від втручання в їх діяльність;

2) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів і контроль за додержанням установлених нормативів вказаного забезпечення;

3) погодження призначення суддів на посади в судах загальної юрисдикції, призначення суддів Конституційного Суду України та суддів до складу Вищої ради юстиції і обрання до кваліфікаційних комісій суддів;

4) заохочення суддів та працівників апарату судів;

5) здійснення контролю за організацією діяльності судів та інших структур у системі судової влади.

2. Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в судову діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів.

Стаття 104. Організаційні форми суддівського самоврядування

1. Організаційними формами суддівського самоврядування є збори суддів, конференції суддів, з'їзд суддів України, ради суддів та їх виконавчі органи.

2. Суддівське самоврядування в Україні здійснюється через:

1) збори суддів місцевого суду, апеляційного суду, Апеляційного суду України, Касаційного суду України, вищого спеціалізованого суду, Верховного Суду України;

2) конференції суддів загальних (крім військових) місцевих та апеляційних судів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя;

3) конференцію суддів військових судів;

4) конференції суддів спеціалізованих судів;

5) з'їзд суддів України.

Глава 16

ЗБОРИ СУДДІВ ТА КОНФЕРЕНЦІЇ СУДДІВ

Стаття 105. Збори суддів

1. Збори суддів — це зібрання суддів відповідного суду, на якому вони обговорюють питання внутрішньої діяльності цього суду та приймають колективне рішення з обговорюваних питань.

2. Збори суддів місцевого суду скликаються головою відповідного суду як за власною ініціативою, так і на вимогу не менш як третини від загальної кількості суддів даного суду. Збори суддів апеляційних судів та Касаційного суду України скликаються президією відповідного суду за власною ініціативою, або за пропозицією голови суду, або на вимогу не менш як однієї третини від загальної кількості суддів даного суду.

3. Збори суддів місцевого суду скликаються у міру необхідності, але не рідше одного разу на шість місяців. Збори суддів апеляційних

судів та Касаційного суду України скликаються не рідше одного разу у три місяці.

4. Збори суддів місцевого суду є повноважними, якщо на них присутні не менш як дві третини від загальної кількості суддів даного суду. Збори суддів апеляційних судів та Касаційного суду України є повноважними, якщо на них присутні більше половини від загальної кількості суддів даного суду. На збори суддів можуть запрошуватися працівники апарату суду, інші особи. У голосуванні беруть участь лише судді даного суду.

5. Збори суддів обговорюють питання, що стосуються внутрішньої діяльності суду чи роботи конкретних суддів або працівників апарату суду, та приймають з цих питань рішення, що є обов'язковими для суддів даного суду. Збори суддів заслуховують звіти суддів, які займають адміністративні посади в даному суді, та керівників структурних підрозділів апарату суду. Збори суддів місцевих та апеляційних судів обирають делегатів на відповідні конференції суддів, а збори суддів Апеляційного суду України та Касаційного суду України — делегатів на з'їзд суддів України.

6. Збори суддів можуть звертатися з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності суду до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і дати відповідь по суті пропозицій.

7. Збори суддів можуть обговорювати питання щодо практики застосування законодавства, виробляти відповідні пропозиції щодо удосконалення цієї практики та законодавства і вносити свої пропозиції на розгляд конференцій суддів та з'їзду суддів України.

Стаття 106. Збори суддів Верховного Суду України та збори суддів вищого спеціалізованого суду, їх повноваження

1. Збори суддів Верховного Суду України, збори суддів вищого спеціалізованого суду скликаються президією відповідного суду за власною ініціативою, на пропозицію голови суду або на вимогу не менш як однієї третини від загальної кількості суддів даного суду.

2. Збори суддів Верховного Суду України, збори суддів вищого спеціалізованого суду скликаються у міру необхідності, але не рідше одного разу у три місяці.

3. Збори суддів Верховного Суду України та збори суддів вищого спеціалізованого суду є повноважними, якщо на них присутні біль-

ше половини від загальної кількості суддів даного суду. На збори суддів можуть запрошуватися працівники апарату суду, інші особи. У голосуванні беруть участь лише судді даного суду.

4. Збори суддів обговорюють питання, що стосуються внутрішньої діяльності суду або роботи конкретних суддів чи працівників апарату суду, та приймають з цих питань рішення, які є обов'язковими для суддів даного суду. Збори суддів заслуховують звіти суддів, які займають адміністративні посади в даному суді, та керівників структурних підрозділів апарату суду.

5. Збори суддів вищого спеціалізованого суду обговорюють питання, що виникли у судовій практиці, та вносять пропозиції на розгляд конференції суддів відповідних спеціалізованих судів, а також обирають делегатів на ці конференції.

6. Збори суддів Верховного Суду України обговорюють питання застосування законодавства, що виникли в судовій практиці, та пропозиції суддів Верховного Суду України щодо необхідності роз'яснень з окремих питань судової практики, а також обирають делегатів від Верховного Суду України на з'їзд суддів України.

7. Збори суддів Верховного Суду України та суддів вищого спеціалізованого суду можуть звертатися з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності суду до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і дати відповідь по суті пропозицій.

Стаття 107. Виконання рішень зборів суддів

1. Виконання рішень зборів суддів місцевого суду за дорученням зборів покладається на голову відповідного суду.

2. Виконання рішень зборів суддів у судах, в яких відповідно до цього Закону діють президії суду, покладається на ці президії.

Стаття 108. Конференції суддів

1. Конференція суддів — це зібрання представників суддів (делегатів) відповідних судів, на якому вони обговорюють питання діяльності цих судів та приймають колективне рішення з обговорюваних питань.

2. Конференція суддів відповідних судів:

1) обговорює і вирішує питання, що стосуються фінансування та організаційного забезпечення діяльності відповідних судів;

2) заслушує звіти виконавчих органів конференції, інформації відповідних управлінь державної судової адміністрації;

3) визначає кількісний склад ради суддів та обирає її членів;

4) обирає членів відповідної кваліфікаційної комісії суддів;

5) розробляє пропозиції на розгляд з'їзду суддів України;

6) звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності відповідних судів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

7) обирає делегатів на з'їзд суддів України;

8) обговорює інші питання, віднесені до повноважень органів суддівського самоврядування.

3. Конференція суддів приймає рішення, що є обов'язковими для її виконавчих органів і суддів відповідних судів.

4. Конференція суддів обирає відкритим або таємним голосуванням з числа делегатів конференції раду суддів, яка є виконавчим органом конференції суддів.

Стаття 109. Порядок скликання конференцій суддів

1. Конференція суддів скликається не рідше ніж один раз на рік за рішенням відповідної ради суддів. Конференція суддів може бути скликана також на вимогу не менш як однієї третини делегатів останньої конференції суддів. У разі невиконання радою суддів вказаної вимоги ініціатори скликання конференції (не менш як одна третина делегатів останньої конференції) утворюють організаційне бюро по скликанню конференції суддів, яке має повноваження ради суддів щодо скликання конференції.

2. Про час початку роботи конференції і питання, що виносяться на її обговорення, судді відповідних судів повідомляються не пізніше як за п'ятнадцять днів до початку конференції.

Стаття 110. Порядок проведення конференцій суддів

1. Конференція суддів вважається повноважною, якщо в її роботі беруть участь не менш як дві третини від загальної кількості делегатів відповідних судів. На конференції можуть бути присутні також судді, що не є делегатами конференції.

2. Делегати на конференцію обираються зборами суддів таємним або відкритим голосуванням на альтернативній основі при вільному висуненні кандидатур. Делегатами конференції військових судів є лише військові судді.

3. Конференцію суддів відкриває голова відповідної ради суддів, а у разі якщо конференцію скликано не за рішенням ради суддів — уповноважений представник організаційного бюро по скликанню конференції суддів.

4. Конференція суддів обирає відкритим голосуванням з числа делегатів конференції президію конференції у кількості, визначеній рішенням конференції, а також інші робочі органи конференції. Президія керує роботою конференції суддів.

5. Конференція суддів затверджує порядок денний конференції та визначає регламент її роботи.

6. У роботі конференції суддів можуть брати участь представники органів державної влади, органів місцевого самоврядування, навчальних та наукових закладів, правоохоронних органів, громадських організацій.

7. Рішення конференції суддів приймається більшістю голосів делегатів конференції відкритим або таємним голосуванням.

8. Інші питання порядку проведення конференції суддів регулюються регламентом відповідної конференції суддів.

Стаття 111. Ради суддів

1. У період між конференціями суддів функції суддівського самоврядування виконує відповідна рада суддів.

2. Рада суддів обирає зі свого складу голову ради, заступника голови і секретаря ради суддів. Голови апеляційних і вищих спеціалізованих судів та їх заступники, а також голова військової палати Апеляційного суду України та голова військової палати Касаційного суду України не можуть бути обрані головою відповідної ради суддів.

3. Рада суддів у період між конференціями суддів організовує виконання та контроль рішень конференції, а також вирішує питання про скликання конференції суддів. Повноваження і порядок роботи ради суддів визначаються цим Законом та положенням про неї, що затверджується конференцією суддів.

4. Рада суддів:

1) здійснює контроль за організацією діяльності відповідних судів та діяльністю відповідних структур державної судової адміністрації, заслуховує інформацію голів цих судів про їх діяльність;

2) розглядає питання правового захисту суддів, соціального захисту і побутового забезпечення суддів та їх сімей і приймає відповідні рішення;

3) вирішує відповідно до закону питання, пов'язані з призначенням суддів на адміністративні посади в судах;

4) заслуховує звіти членів відповідної кваліфікаційної комісії суддів про їх роботу у складі комісії;

5) звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності відповідних судів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

6) не менш як один раз на рік заслуховує інформацію державної судової адміністрації про забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції;

7) приймає інші рішення з питань, віднесених до її повноважень.

5. Рішення ради суддів є обов'язковими для суддів, які займають адміністративні посади у відповідних судах. Рішення ради суддів може бути скасовано лише конференцією суддів та зупинено рішенням Ради суддів України.

Глава 17

ВИЩІ ОРГАНИ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 112. З'їзд суддів України

1. Найвищим органом суддівського самоврядування є з'їзд суддів України.

2. З'їзд суддів України:

1) заслуховує звіт Ради суддів України про виконання завдань органів суддівського самоврядування щодо забезпечення незалежності судів і суддів, стан фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів;

2) заслуховує інформацію Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та голови Державної судової адміністрації України про їх діяльність, може висловити недовіру голові Державної судової адміністрації України;

3) призначає та звільняє суддів Конституційного Суду України відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) і закону;

4) призначає членів Вищої ради юстиції та приймає рішення про припинення їх повноважень відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) і закону;

- 5) обирає членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
 - 6) звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності судів до органів і посадових осіб державної влади;
 - 7) визначає кількісний склад Ради суддів України та обирає Раду суддів України;
 - 8) розглядає інші питання суддівського самоврядування.
3. З'їзд суддів України приймає рішення, що є обов'язковими для всіх органів суддівського самоврядування та всіх професійних суддів.

Стаття 113. Порядок скликання з'їзду суддів України

1. Черговий з'їзд суддів України скликається Радою суддів України один раз у три роки. Позачерговий з'їзд суддів України може бути скликаний також на вимогу не менш як однієї третини конференцій суддів загальних судів, або на вимогу конференції суддів спеціалізованих судів, або на вимогу зборів суддів Верховного Суду України.

2. Рада суддів України приймає рішення про скликання чергового або позачергового з'їзду, схвалює попередній перелік питань, що виносяться на обговорення з'їзду, та визначає дату, місце проведення з'їзду і норму представництва суддів.

3. Для участі в роботі з'їзду суддів України можуть бути запрошені Президент України, народні депутати України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, члени Вищої ради юстиції, представники Уряду, інших центральних органів державної влади, представники навчальних і наукових закладів та установ, громадських організацій, інші особи.

4. У разі якщо Рада суддів України не скликає з'їзд суддів на вимогу конференцій чи зборів суддів відповідно до частини першої цієї статті, ініціатори скликання позачергового з'їзду утворюють організаційний комітет по скликанню з'їзду суддів України, що має повноваження Ради суддів України щодо скликання з'їзду. У цьому випадку організаційний комітет невідкладно публікує інформацію про його утворення в офіційних друкованих засобах масової інформації та призначає дату проведення позачергового з'їзду суддів не раніше як через два місяці з дня утворення організаційного комітету.

5. Судді усіх судів повідомляються про дату проведення з'їзду суддів України та питання, що вносяться на його розгляд, не пізніше як за 30 днів до початку роботи з'їзду.

Стаття 114. *Обрання делегатів на з'їзд суддів України*

1. Делегати на з'їзд суддів України обираються конференціями суддів, а делегати від Апеляційного суду України та Касаційного суду України — зборами суду, за нормою представництва, визначеною Радою суддів України. Збори суддів Конституційного Суду України обирають на з'їзд трьох делегатів з числа суддів цього суду.

2. Делегати на з'їзд суддів України обираються шляхом відкритого або таємного голосування на альтернативній основі, при вільному висуненні кандидатур для обрання.

Стаття 115. *Порядок проведення з'їзду суддів України*

1. З'їзд суддів України є повноважним, якщо в ньому бере участь не менш як дві третини від загальної кількості обраних делегатів.

2. З'їзд суддів України відкриває голова Ради суддів України, а у разі його відсутності — заступник голови чи секретар Ради суддів України.

3. З'їзд обирає шляхом відкритого голосування президію з'їзду у кількісному складі, який визначається рішенням з'їзду. Президія керує роботою з'їзду суддів України.

4. З'їзд обговорює і затверджує порядок денний та регламент своєї роботи, обирає мандатну комісію, секретаріат та інші робочі органи з'їзду.

5. Хід роботи з'їзду суддів України протоколюється.

6. Рішення з'їзду суддів України приймаються більшістю голосів делегатів, присутніх на з'їзді, відкритим або таємним голосуванням. Питання, зазначені у пунктах 3–5 частини другої статті 112 цього Закону, вирішуються з'їздом шляхом таємного голосування.

7. Інші питання порядку проведення з'їзду суддів України регулюються регламентом з'їзду суддів України, прийнятим з'їздом.

Стаття 116. *Рада суддів України*

1. У період між з'їздами суддів України вищим органом суддівського самоврядування є Рада суддів України.

2. Рада суддів України обирається з'їздом суддів України у кількісному складі, визначеному рішенням з'їзду. До складу Ради суддів

України повинні бути обрані не менш як по одному представнику від суддів Апеляційного суду України, Касаційного суду України, конференції суддів військових судів, конференцій суддів відповідних спеціалізованих судів, суддів Верховного Суду України, а також суддів Конституційного Суду України. Представники суддів загальних місцевих та апеляційних судів повинні складати не менш як половину від загальної кількості членів Ради суддів України. Пропозиції щодо кандидатур до складу Ради суддів України можуть вносити делегації від конференцій чи зборів суддів, а також окремі делегати з'їзду.

3. Члени Ради суддів України на засіданні Ради обирають із свого складу голову Ради суддів України, його заступника та секретаря, а також президію Ради суддів України. Кількісний та персональний склад президії визначається Радою суддів України відповідно до положення про Раду суддів України.

4. Рада суддів України в період між з'їздами організує виконання та контроль рішень з'їзду, а також вирішує питання про скликання з'їзду. Повноваження та порядок роботи Ради суддів України визначаються цим Законом та положенням про Раду суддів України, яке затверджується з'їздом суддів України.

5. Рада суддів України:

1) розробляє та організує виконання заходів щодо забезпечення незалежності судів і суддів, поліпшення стану організаційного забезпечення діяльності судів;

2) розглядає питання правового захисту суддів, соціального захисту суддів та їх сімей і приймає відповідні рішення з цих питань;

3) здійснює контроль за організацією діяльності судів та діяльністю державної судової адміністрації, заслуховує інформацію голів судів і посадових осіб державної судової адміністрації про їх діяльність;

4) вирішує питання щодо призначення суддів на адміністративні посади в судах у випадках і порядку, передбачених цим Законом;

5) заслуховує звіти про роботу членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у складі Комісії;

6) звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності судів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

7) має право зупиняти рішення рад суддів, що не відповідають Конституції України (254к/96-ВР) та закону чи суперечать рішенням з'їзду суддів України;

8) приймає інші рішення з питань, віднесених до її повноважень.

6. Рішення Ради суддів України є обов'язковими для всіх органів суддівського самоврядування. Рішення Ради суддів України може бути скасовано з'їздом суддів України.

Стаття 117. *Забезпечення діяльності органів суддівського самоврядування*

Забезпечення роботи з'їзду суддів України, діяльності Ради суддів України, конференцій суддів та рад суддів здійснюється державною судовою адміністрацією за рахунок коштів Державного бюджету України згідно з вимогами розділу VI цього Закону.

Розділ VI

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ ТА ІНШІ ПИТАННЯ СУДОУСТРОЮ

Глава 18

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ

Стаття 118. *Особливості забезпечення функціонування судової влади*

1. Відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів забезпечує держава.

2. Забезпечення функціонування судової влади передбачає:

1) окреме визначення у Державному бюджеті України видатків на фінансування судів не нижче рівня, що забезпечує можливість повного і незалежного здійснення правосуддя відповідно до закону;

2) законодавче гарантування повного і своєчасного фінансування судів;

3) гарантування достатнього рівня соціального забезпечення суддів.

Стаття 119. Система забезпечення функціонування судової влади

1. В Україні діє єдина система забезпечення функціонування судової влади — судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України.

2. Організаційне забезпечення діяльності судів покладається на державну судову адміністрацію, що утворюється і функціонує відповідно до вимог цього Закону. Організаційне забезпечення діяльності судів відповідно до цього Закону становлять заходи фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного та організаційно-технічного характеру, спрямовані на створення умов для повного і незалежного здійснення правосуддя.

3. Судові органи, інші органи державної влади беруть участь в організаційному забезпеченні діяльності судів у випадках і порядку, передбачених цим та іншими законами.

Порядок організаційного забезпечення діяльності Конституційного Суду України встановлюється цим Законом, законом про Конституційний Суд України та іншими законами.

Стаття 120. Засади фінансування судів

1. Фінансування всіх судів в Україні здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

2. Функції головного розпорядника коштів Державного бюджету України щодо фінансового забезпечення діяльності судів здійснюють:

1) Верховний Суд України, Конституційний Суд України, вищі спеціалізовані суди — щодо фінансового забезпечення діяльності цих судових установ;

2) Державна судова адміністрація України — щодо фінансового забезпечення діяльності всіх інших судів загальної юрисдикції, а також діяльності кваліфікаційних комісій суддів усіх рівнів, органів суддівського самоврядування та державної судової адміністрації.

3. Видатки на утримання судів у Державному бюджеті України визначаються окремими рядками по загальних судах і спеціалізованих судах, а також окремими рядками по місцевих судах, апеляційних судах (у тому числі Апеляційному суду України), військових судах (місцевих та апеляційних разом) та окремо по Касаційному суду

Україні і кожному вищому спеціалізованому суду. Ці видатки не можуть бути скорочені в поточному фінансовому році.

4. Державна судова адміністрація України розробляє і затверджує за погодженням з Радою суддів України єдині нормативи фінансового забезпечення судів загальної юрисдикції. Нормативи доводяться до кожного суду і повинні переглядатися не рідше одного разу на три роки. Кошторис витрат на утримання кожного суду затверджується на підставі зазначених нормативів.

5. Відповідальність за фінансове забезпечення діяльності кожного суду згідно із затвердженими нормативами покладається на державну судову адміністрацію. Контроль за додержанням вимог цього Закону щодо фінансування судів здійснює Рада суддів України, а також органи державної влади, визначені законом.

Стаття 121. Порядок фінансування судів

1. Суди загальної юрисдикції фінансуються на підставі кошторисів і помісячних розписів видатків, затверджених відповідно до вимог цього Закону, в межах річної суми видатків, передбачених Державним бюджетом України на поточний фінансовий рік, у порядку, встановленому Бюджетним кодексом України (2542-14).

2. Видатки на утримання судів не пізніше 10 числа кожного місяця перераховуються органами Державного казначейства України на рахунки Верховного Суду України, інших судових установ — головних розпорядників бюджетних коштів та на рахунки територіальних управлінь державної судової адміністрації — для фінансування органів та установ, передбачених пунктом 2 частини другої статті 120 цього Закону.

3. У разі якщо Державний бюджет України на поточний фінансовий рік не прийнято, суди фінансуються в порядку, встановленому Бюджетним кодексом України (2542-14).

Стаття 122. Матеріально-технічне забезпечення судів

1. Матеріально-технічне забезпечення місцевих судів покладається на державну судову адміністрацію і здійснюється на підставі замовлень відповідного суду в межах кошторису на утримання даного суду. Щодо забезпечення військових судів державна судова адміністрація взаємодіє з відповідними установами Міністерства оборони України. Особовий склад військових судів користується всіма вида-

ми військового спорядження нарівні з особовим складом військових частин і установ Міністерства оборони України.

2. Суди та інші установи, що мають статус юридичної особи, забезпечують поточні потреби своєї діяльності самостійно або на підставі окремих замовлень через державну судову адміністрацію. Витрати на потреби капітального ремонту, реконструкції та нового будівництва приміщень судів, а також інші капітальні витрати здійснюються через державну судову адміністрацію.

Стаття 123. *Заробітна плата, побутове забезпечення та соціальний захист суддів і працівників судів*

1. Розмір заробітної плати (грошового забезпечення) судді повинен забезпечувати його фінансову незалежність, визначається відповідно до закону про статус суддів та інших нормативно-правових актів щодо умов оплати праці суддів і не може бути зменшений.

2. Розмір заробітної плати працівників апарату судів та працівників державної судової адміністрації, їх побутове забезпечення і рівень соціального захисту визначаються законом про державну службу, іншими нормативними актами і не можуть бути меншими, ніж у відповідних категорій державних службовців апаратів законодавчої та виконавчої влади.

3. Державна судово адміністрація несе видатки на поховання та увічнення пам'яті суддів, у тому числі суддів у відставці.

Стаття 124. *Представницькі витрати судів*

У кошторисах Верховного Суду України, Конституційного Суду України та вищих спеціалізованих судів передбачаються кошти на представницькі витрати.

Глава 19

ДЕРЖАВНА СУДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

Стаття 125. *Статус державної судової адміністрації*

1. Державна судово адміністрація становить систему органів, що складається з Державної судової адміністрації України та територіальних управлінь державної судової адміністрації.

2. Державна судово адміністрація України є центральним органом виконавчої влади, що здійснює організаційне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, а також інших органів та уста-

нов судової системи відповідно до цього Закону. Організаційне забезпечення діяльності Верховного Суду України, Конституційного Суду України та вищих спеціалізованих судів здійснюється апаратами цих судів.

3. Територіальні управління державної судової адміністрації утворюються в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. Територіальні управління державної судової адміністрації підпорядковуються Державній судовій адміністрації України. У структурі Державної судової адміністрації України утворюється структурний підрозділ щодо управління організаційним забезпеченням військових судів.

4. Посадові особи державної судової адміністрації є державними службовцями.

5. Державна судова адміністрація України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, самостійний баланс та рахунки в установах банку.

Стаття 126. Повноваження державної судової адміністрації

1. Державна судова адміністрація:

1) забезпечує належні умови діяльності судів загальної юрисдикції, кваліфікаційних комісій суддів, органів суддівського самоврядування, Академії суддів України;

2) вивчає практику організації діяльності судів, розробляє і вносить у встановленому порядку пропозиції щодо її вдосконалення;

3) вивчає кадрові питання апарату судів, прогнозує необхідну потребу у спеціалістах, здійснює через Міністерство юстиції України та інші органи замовлення на підготовку відповідних спеціалістів;

4) веде статистичний і персональний облік даних про кадри судів, готує матеріали щодо призначення, обрання та звільнення суддів;

5) забезпечує необхідні умови для підвищення кваліфікації суддів і працівників апарату судів, створює систему підвищення кваліфікації;

6) організовує проходження навчальної практики в судових установах і розробляє відповідні програми;

7) організовує роботу по веденню судової статистики, діловодства та архіву; контролює стан діловодства в судах загальної юрисдикції;

8) готує матеріали для формування пропозицій щодо бюджету судів та здійснює заходи щодо їх фінансування відповідно до цього Закону;

9) виконує функції головного розпорядника бюджетних коштів у випадках, передбачених цим Законом;

10) здійснює матеріальне і соціальне забезпечення суддів, у тому числі суддів у відставці, а також працівників апарату судів;

11) забезпечує медичне обслуговування і санаторно-курортне лікування суддів та працівників апарату судів, вживає заходів щодо забезпечення їх благоустроєм житлом;

12) забезпечує у взаємодії з органами суддівського самоврядування, судами та іншими правоохоронними органами незалежність, недоторканність і безпеку суддів;

13) організовує і фінансує будівництво й ремонт будинків та приміщень судів, а також забезпечує їх технічне оснащення;

14) організовує впровадження в судах комп'ютеризації для судочинства, діловодства та інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності; забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу;

15) здійснює зв'язки з відповідними органами та установами, в тому числі інших держав, з метою вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів;

16) організовує діяльність служби судових розпорядників;

17) разом з Радою суддів України визначає нормативи навантаження суддів у судах усіх рівнів та виробляє пропозиції щодо кількості суддів у відповідних судах;

18) здійснює інші повноваження, визначені законом.

2. Державна судова адміністрація здійснює свої повноваження відповідно до Конституції України (254к/96-ВР), цього та інших законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших нормативно-правових актів, положення про державну судову адміністрацію, рішень з'їзду суддів України та Ради суддів України.

Стаття 127. Голова Державної судової адміністрації України

1. Державну судову адміністрацію очолює Голова Державної судової адміністрації України.

2. Голова Державної судової адміністрації України призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України в порядку, встановленому для призначення керівників центральних органів виконавчої влади, за поданням прем'єр-міністра України, погодженим з Радою суддів України. Голова Державної судової адміністрації

ції України може бути звільнений з посади також за рекомендацією з'їзду суддів України.

3. Голова Державної судової адміністрації України не має права суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, крім викладацької, наукової та творчої діяльності у позаробочий час, входити до складу керівного органу чи наглядової ради господарської організації, що має на меті одержання прибутку.

4. Голова Державної судової адміністрації України:

1) керує діяльністю державної судової адміністрації, несе персональну відповідальність за виконання покладених на неї завдань;

2) організовує роботу Державної судової адміністрації України;

3) призначає на посади та звільняє з посад працівників державної судової адміністрації відповідно до закону та положення про державну судову адміністрацію;

4) затверджує положення про структурні підрозділи Державної судової адміністрації України та визначає службові обов'язки працівників Державної судової адміністрації України;

5) встановлює посадові оклади працівникам державної судової адміністрації, присвоює їм ранги державного службовця відповідно до закону, застосовує заохочення та накладає дисциплінарні стягнення відповідно до законодавства;

6) інформує про діяльність державної судової адміністрації Раду суддів України;

7) бере участь у підготовці пропозицій до проекту Державного бюджету України щодо фінансування судової влади;

8) здійснює інші передбачені законом повноваження.

5. Голова Державної судової адміністрації України з питань, що належать до його повноважень, видає накази та розпорядження.

6. Голова Державної судової адміністрації України має заступників, які призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням прем'єр-міністра України, погодженим з Радою суддів України. Обов'язки заступників визначаються Головою Державної судової адміністрації України.

Стаття 128. Територіальні управління державної судової адміністрації

1. Територіальні управління державної судової адміністрації є територіальними органами Державної судової адміністрації України.

2. Територіальне управління державної судової адміністрації очолює начальник, який призначається на посаду і звільняється з посади Головою Державної судової адміністрації України за погодженням з Радою суддів України.

3. Структуру і штатний розклад територіального управління державної судової адміністрації затверджує Голова Державної судової адміністрації України за поданням начальника територіального управління державної судової адміністрації.

4. Територіальне управління державної судової адміністрації є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, самостійний баланс і рахунки в установах банку.

5. Територіальні управління державної судової адміністрації здійснюють свою діяльність на основі положення про державну судову адміністрацію, яке затверджується указом Президента України за поданням прем'єр-міністра України, погодженим із Радою суддів України.

Глава 20

ІНШІ ПИТАННЯ СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ

Стаття 129. Академія суддів України

1. З метою вирішення питань забезпечення судів кваліфікованими кадрами суддів та працівників апарату при Державній судовій адміністрації України функціонує Академія суддів України. Академія суддів України є державним вищим навчальним закладом, що здійснює підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації суддів і працівників апарату судів.

2. Завданнями Академії суддів України є:

- 1) підготовка кадрів на посади суддів із числа осіб, які мають вищу юридичну освіту та відповідають вимогам, встановленим законом до кандидатів на посаду судді;
- 2) підвищення кваліфікації суддів та працівників апарату судів;
- 3) проведення наукових досліджень з питань вдосконалення організації та діяльності судів;
- 4) вивчення світового досвіду організації діяльності судів;
- 5) науково-методичне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції та Конституційного Суду України.

3. Академія суддів України здійснює свою діяльність відповідно до статуту, який затверджується Головою Державної судової адміністрації України та Головою Верховного Суду України за погодженням з Радою суддів України.

4. Академія суддів України є юридичною особою, має свою печатку та рахунки в установах банку.

Стаття 130. Апарат суду

1. Організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат, який очолює керівник апарату (завідуючий секретаріатом). Завідуючий секретаріатом підпорядковується голові суду і координує свою діяльність з відповідним територіальним управлінням державної судової адміністрації.

2. Правовий статус службовців, які працюють в апараті суду, визначається законом про державну службу. За умовами оплати праці, матеріально-побутового, медичного, санаторно-курортного та транспортного забезпечення працівники апарату суду прирівнюються до відповідних категорій службовців апарату вищого, центральних або місцевих органів виконавчої влади.

3. Структура і штатна чисельність апаратів місцевого суду, апеляційних судів та Касаційного суду України затверджуються в установленому порядку за поданням голови суду, в межах видатків на утримання відповідного суду.

4. Структура і штатний розклад апарату Верховного Суду України та апарату вищого спеціалізованого суду затверджуються президентом відповідного суду за поданням голови цього суду в межах видатків на утримання даного суду.

5. В апараті Верховного Суду України та апараті вищого спеціалізованого суду можуть створюватися управління, відділи, інші структурні підрозділи, що здійснюють свої функції на підставі положення про відповідний підрозділ, затвердженого Головою Верховного Суду України або головою вищого спеціалізованого суду.

6. До штату апарату судів входять також помічники суддів, наукові консультанти та судові розпорядники.

7. Суди є юридичними особами, мають печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, самостійний баланс і рахунки в установах банку.

Стаття 131. Бібліотеки судів

1. Для забезпечення судів нормативно-правовими актами, науковою спеціальною літературою, матеріалами судової практики в кожному суді створюється бібліотека суду. Фонди бібліотеки становлять друковані видання та комп'ютерні бази даних.

2. Положення про бібліотеку суду затверджується Головою Верховного Суду України.

Стаття 132. Служба судових розпорядників

1. У кожному суді діє служба судових розпорядників. Судові розпорядники забезпечують додержання особами, що знаходяться в суді, встановлених правил, виконання ними розпоряджень головуючого в судовому засіданні.

2. Судові розпорядники призначаються на посаду і звільняються з посади головою відповідного суду.

3. Судові розпорядники забезпечуються форменим одягом, зразки якого затверджуються Головою Державної судової адміністрації України за погодженням з Радою суддів України.

4. Судові розпорядники керуються у своїй діяльності цим Законом, вимогами процесуального закону, відповідними правилами та інструкціями, розпорядженнями голови суду та судді.

5. Порядок створення та діяльності служби судових розпорядників визначається положенням, яке затверджується Головою Державної судової адміністрації України за погодженням з Радою суддів України.

Стаття 133. Забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах

1. Підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, виконання функцій щодо державного захисту суддів, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу здійснює судова міліція.

2. Повноваження судової міліції та порядок її діяльності визначаються законом.

3. Охорона приміщень військових судів здійснюється військовими частинами гарнізону, на території якого знаходиться відповідний військовий суд.

Стаття 134. Символи судової влади

1. Символами судової влади є державні символи України — Державний Герб України та Державний Прапор України, порядок використання яких у приміщеннях судів встановлюється законом відповідно до вимог статті 20 Конституції України (254к/96-ВР).

2. Суддя відправляє правосуддя в мантиї, на якій закріплюється суддівський нагрудний знак установленого зразка. Зразки мантиї та нагрудного знака затверджує Рада суддів України.

Стаття 135. Посвідчення судді, народного засідателя, присяжного

1. Професійні судді, а також народні засідателі і присяжні мають посвідчення встановленого зразка.

2. Зразки посвідчення судді, посвідчення народного засідателя та посвідчення присяжного затверджуються Головою Верховного Суду України за погодженням з Радою суддів України.

3. Посвідчення суддів, обраних безстроково, підписує Голова Верховної Ради України. Посвідчення голів судів та їх заступників, призначених на посаду Президентом України, підписує Президент України. Посвідчення суддів загальних судів, призначених на посаду вперше, підписує Голова Верховного Суду України, а суддів спеціалізованого суду, призначених на посаду вперше, — голова відповідного спеціалізованого суду.

4. Посвідчення народних засідателів і посвідчення присяжних підписує голова суду, в якому здійснюють правосуддя народний засідатель або присяжний.

Розділ VII

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності і вводиться в дію з 1 червня 2002 року, крім положень, зазначених у пункті 2 цього розділу.

2. Положення цього Закону, що стосуються організації та здійснення повноважень спеціалізованих адміністративних судів, а також суддівського самоврядування щодо вказаних судів, вводяться в дію після утворення системи адміністративних судів відповідно до цього Закону.

3. Після набрання чинності цим Законом:

1) районні, районні у містах, міські та міськрайонні суди, а також військові суди гарнізонів продовжують діяти як місцеві загальні суди і здійснюють судочинство у кримінальних і цивільних справах, а також у справах, що виникають з адміністративно-правових відносин, віднесених процесуальним законом до їх підсудності, у встановленому законом порядку, до введення в дію відповідних процесуальних законів, якими встановлюється новий порядок судочинства, відповідно до цього Закону;

2) Апеляційний суд Автономної Республіки Крим, апеляційні суди областей, міст Києва та Севастополя, апеляційні військові суди регіонів та апеляційний суд Військово-Морських сил України продовжують діяти як апеляційні загальні суди та здійснювати судочинство у кримінальних і цивільних справах, а також у справах, що виникають з адміністративно-правових відносин, віднесених процесуальним законом до їх підсудності, у встановленому законом порядку, до введення в дію відповідних процесуальних законів, якими встановлюється новий порядок судочинства відповідно до цього Закону;

3) президії апеляційних судів формуються відповідно до вимог цього Закону у тримісячний строк і здійснюють передбачені ним повноваження президії апеляційного суду;

4) Апеляційний суд України утворюється відповідно до вимог цього Закону у шестимісячний строк і здійснює повноваження щодо розгляду в апеляційному порядку справ, віднесених до його підсудності процесуальним законом, з моменту, визначеного відповідним процесуальним законом;

(Підпункт 5 пункту 3 розділу VII втратив чинність як такий, що визнаний неконституційним, на підставі Рішення Конституційного Суду № 20-рп/2003 (v020p710-03) від 11.12.2003);

5) Касаційний суд України утворюється відповідно до вимог цього Закону у шестимісячний строк і здійснює повноваження щодо розгляду справ, віднесених до його підсудності процесуальним законом, з моменту, визначеного відповідним процесуальним законом;

6) Господарські суди Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, апеляційні господарські суди, Вищий господарський суд України продовжують діяти відповідно як місцеві спеціалізовані суди, апеляційні спеціалізовані суди, вищий спеціалізований суд і здійснюють судочинство у господарських справах,

віднесених до їх підсудності Господарським процесуальним кодексом України, у встановленому законом порядку;

7) президія та Пленум Вищого господарського суду України формуються у тримісячний строк відповідно до вимог цього Закону і здійснюють передбачені ним повноваження президії та Пленуму вищого спеціалізованого суду;

8) судді всіх судів загальної юрисдикції здійснюють повноваження судді відповідного суду, передбачені цим Законом, до закінчення строку, на який вони обрані чи призначені.

Щодо суддів, переведених на посади до судів нижчого рівня, які утворюються відповідно до цього Закону, зберігаються існуючі на момент переведення умови матеріального, соціально-побутового та медичного забезпечення судді — до внесення відповідних змін до закону про статус суддів.

Голови всіх судів та їх заступники (крім Голови Верховного Суду України та його заступників), обрані чи призначені на посаду голови суду або заступника голови суду до набрання чинності цим Законом, здійснюють повноваження, визначені цим Законом, до закінчення строку, на який вони обрані чи призначені, але не довше п'яти років;

9) Верховний Суд України здійснює передбачені цим Законом повноваження Верховного Суду України. До утворення Касаційного суду України Верховний Суд України здійснює касаційний розгляд справ, віднесених до повноважень Касаційного суду України, в порядку, визначеному процесуальним законом.

Судові палати Верховного Суду України утворюються та називаються відповідно до вимог цього Закону;

10) Президія Верховного Суду України формується відповідно до вимог цього Закону у тримісячний строк і здійснює передбачені ним повноваження Президії Верховного Суду України;

11) Пленум Верховного Суду України здійснює передбачені цим Законом повноваження Пленуму Верховного Суду України у складі та в порядку, визначених цим Законом;

12) Голова Верховного Суду України, обраний на посаду до набрання чинності цим Законом, здійснює передбачені ним повноваження Голови Верховного Суду України до обрання Голови Верховного Суду України в порядку, встановленому цим Законом, але не довше двох років;

13) Перший заступник та заступники Голови Верховного Суду України, обрані (призначені) на зазначені посади до набрання чинності цим Законом, здійснюють повноваження відповідно Першого заступника та заступників Голови Верховного Суду України, передбачені цим Законом, до призначення на ці посади в порядку, встановленому цим Законом, але не довше трьох років;

14) Голови судових палат Верховного Суду України, призначені на посади до набрання чинності цим Законом, здійснюють повноваження голови судової палати Верховного Суду України, передбачені цим Законом, до закінчення строку, на який вони призначені, але не довше трьох років. Заступники голів судових палат, призначені на посаду до набрання чинності цим Законом, здійснюють повноваження заступника голови судової палати Верховного Суду України, передбачені цим Законом, до закінчення строку, на який вони призначені, але не довше п'яти років;

15) судові палати Верховного Суду України з питань юрисдикції спеціалізованих судів утворюються у складі не більше дванадцяти суддів кожна.

Формування Судової палати в господарських справах Верховного Суду України здійснюється в межах його штатної чисельності протягом трьох місяців. Судова палата в адміністративних справах Верховного Суду України формується в межах його штатної чисельності після утворення Вищого адміністративного суду України відповідно до вимог цього Закону.

Протягом п'яти років до складу судових палат Верховного Суду України у справах спеціалізованих юрисдикцій можуть бути призначені судді, стаж роботи яких у відповідних апеляційних судах становить менше п'яти років;

16) до утворення системи адміністративних судів відповідно до цього Закону розгляд справ, віднесених до підсудності адміністративних місцевих судів, здійснюють місцеві загальні суди, а справ, що належать до підсудності адміністративних апеляційних судів та Вищого адміністративного суду України, — відповідні загальні апеляційні суди та Касаційний суд України в порядку, встановленому процесуальним законом, шляхом запровадження спеціалізації суддів з розгляду справ адміністративної юрисдикції, в тому числі утворення судових колегій у справах зазначеної юрисдикції, до введення в дію

процесуального закону, що регулює порядок розгляду справ даної юрисдикції відповідно до цього Закону.

Формування системи адміністративних судів здійснюється протягом трьох років;

17) формування списків народних засідателів відповідно до цього Закону здійснюється не пізніше шести місяців, а формування списків присяжних — у строк, визначений процесуальним законом, що передбачає участь присяжних у здійсненні правосуддя;

18) кваліфікаційні комісії суддів і Вища кваліфікаційна комісія суддів України здійснюють передбачені цим Законом повноваження до сформування цих комісій відповідно до вимог цього Закону, але не довше шести місяців (Вища кваліфікаційна комісія суддів України — не довше одного року);

19) ради суддів та Рада суддів України формуються і здійснюють повноваження відповідно до вимог цього Закону;

20) державна судова адміністрація утворюється згідно з цим Законом до 1 січня 2003 року. До утворення державної судової адміністрації зберігається існуючий порядок організаційного забезпечення та фінансування діяльності судів.

До 1 січня 2003 року фінансування і матеріально-технічне забезпечення місцевих та апеляційних судів здійснюються в обсязі, передбаченому Законом України “Про Державний бюджет України на 2002 рік” (2905-14).

4. Кабінету Міністрів України:

- до 1 вересня 2002 року забезпечити Апеляційний суд України, Касаційний суд України, Державну судову адміністрацію України та територіальні управління державної судової адміністрації службовими приміщеннями, транспортом, іншими необхідними для їх функціонування матеріально-технічними ресурсами;
- щорічно передбачати у проекті закону про Державний бюджет України окремим рядком виділення коштів на здійснення судово-правової реформи до завершення формування системи судів відповідно до цього Закону та запровадження в повному обсязі нового порядку судочинства згідно з вимогами Конституції України (254к/96-ВР);
- у тримісячний строк після набрання чинності цим Законом привести у відповідність з ним свої нормативно-правові акти та за-

безпечити перегляд відомчих нормативних актів; затвердити положення про порядок оплати праці народних засідателів і присяжних; внести на розгляд Верховної Ради України протягом трьох місяців після набрання чинності цим Законом проекти законів про внесення змін до відповідних законів з метою їх узгодження з цим Законом.

5. Комітету Верховної Ради України з питань правової політики у тримісячний строк після набрання чинності цим Законом підготувати і подати на розгляд Верховної Ради України проект закону про внесення змін до Закону України “Про статус суддів”, що впливають із цього Закону.

6. Визнати такими, що втратили чинність з дня набрання чинності цим Законом:

Закон України “Про судоустрій” (2022-10) (Відомості Верховної Ради УРСР, 1981 р., додаток до № 24, ст. 357; Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 35, ст. 508; 1994 р., № 26, ст. 204; 1999 р., № 4, ст. 35; 2000 р., № 50, ст. 436; 2001 р., № 9, ст. 38, № 40, ст. 191);

Закон України “Про господарські суди” (1142-12) (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 36, ст. 469; Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 32, ст. 455, № 48, ст. 661; 1993 р., № 33, ст. 348; 1997 р., № 18, ст. 124; 2001 р., № 40, ст. 194), крім пункту 8 розділу II “Прикінцеві та перехідні положення”;

Закон України “Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів судів України” (3911-12) (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 22, ст. 140; 2001 р., № 40, ст. 192);

Закон України “Про органи суддівського самоврядування” (3909-12) (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 22, ст. 138; 2001 р., № 33, ст. 181).

Президент України
м. Київ, 7 лютого 2002 року

Л. КУЧМА

№ 3018-III

Публікації документа:

- Голос України, № 51 від 19.03.2002.
- Офіційний вісник України, № 10, стор. 1, стаття 441 від 22.03.2002.
- Урядовий кур’єр, № 58 від 27.03.2002.
- Відомості Верховної Ради України, № 27, стаття 180 від 12.07.2002.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про статус суддів

(Відомості Верховної Ради України
(ВВРУ). — 1993. — № 8. — Ст. 56)

(Вводиться в дію Постановою ВР № 2863-XII (2863-12) від 15.12.92, ВВРУ, 1993, № 8, ст.57)

(Із змінами, внесеними згідно із Законами № 3913-XII (3913-12) від 02.02.94, ВВР, 1994, № 22, ст.142 № 4015-XII (4015-12) від 24.02.94, ВВР, 1994, № 26, ст.203)

(Додатково див. Постанову ВР № 4016-XII (4016-12) від 24.02.94, ВВР, 1994, № 26, ст.214)

(Із змінами, внесеними згідно із Законами № 358/95-ВР від 05.10.95, ВВР, 1995, № 34, ст. 268 № 1145-XIV (1145-14) від 08.10.99, ВВР, 1999, № 50, ст.434 № 1381-XIV (1381-14) від 13.01.2000, ВВР, 2000, № 10, ст.79 № 1459-III (1459-14) від 17.02.2000, ВВР, 2000, № 13, ст.102 № 1857-III (1857-14) від 06.07.2000, ВВР, 2000, № 38, ст.322 № 2534-III (2534-14) від 21.06.2001, ВВР, 2001, № 33, ст.180)

(Додатково див. Рішення Конституційного Суду № 5-рп/2002 (v005p710-02) від 20.03.2002)

Цей Закон визначає статус суддів з метою забезпечення належних умов для здійснення правосуддя, дотримання Конституції (888-09) і законів України, охорони прав і свобод громадян.

Глава I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Суддя — носій судової влади

1. Професійні судді (далі — судді) та залучені у визначених законом випадках для здійснення правосуддя представники народу є носіями судової влади в Україні, які здійснюють правосуддя незалежно від законодавчої та виконавчої влади. (**Частина перша** статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

2. Судді є посадовими особами судової влади, які відповідно до Конституції України наділені повноваженнями здійснювати правосуддя і виконувати свої обов'язки на професійній основі в Конституційному Суді України та судах загальної юрисдикції.

(Частина друга статті 1 в редакції Закону № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Стаття 2. Повноваження суддів

Судді мають необхідні для здійснення правосуддя повноваження, передбачені законами України.

Стаття 3. Незалежність суддів

1. Судді у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежними, підкоряються тільки законові і нікому не підзвітні.

2. Гарантії незалежності суддів встановлюються цим Законом, а також Конституцією України.

3. Держава гарантує фінансове та матеріально-технічне забезпечення суддів і судів.

Стаття 4. Законодавство про статус суддів

1. Статус суддів Верховного Суду України та інших судів загальної юрисдикції визначається цим Законом.

(Частина перша статті 4 в редакції Закону № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

2. Статус суддів Конституційного Суду України визначається Законом України “Про Конституційний Суд” (2400-12).

3. Особливості статусу суддів господарських судів визначаються Законом України “Про господарські суди” (1142-12).

(Частина третя статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

4. Особливості статусу суддів військових судів визначаються спеціальним законом.

5. Трудові відносини суддів (крім суддів військових судів), не врегульовані цим Законом, визначаються законодавством України про працю.

Стаття 5. Вимоги, що ставляться до судді

Суддя не може належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої. (Стаття 5 в редакції Закону № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Стаття 6. *Обов'язки суддів*

Судді зобов'язані:

— при здійсненні правосуддя дотримувати Конституції та законів України, забезпечувати повний, всебічний та об'єктивний розгляд судових справ з дотриманням встановлених законом строків;

— додержувати вимог, передбачених статтею 5 цього Закону, службової дисципліни та розпорядку роботи суду;

— не розголошувати відомості, що становлять державну, військову, службову, комерційну та банківську таємницю, таємницю нарадчої кімнати, відомості про особисте життя громадян та інші відомості, про які вони дізналися під час розгляду справи в судовому засіданні, для забезпечення нерозголошення яких було прийнято рішення про закрите судове засідання;

— не допускати вчинків та будь-яких дій, що порочать звання судді і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності.

Глава II

ОБРАННЯ СУДДІВ

Стаття 7. *Право на зайняття судової посади*

1. На посаду судді може бути рекомендований кваліфікаційною комісією суддів громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи в галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою.

(Частина перша статті 7 в редакції Закону № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

2. Суддею апеляційного суду, якщо інше не передбачене законом, може бути громадянин України, який досяг на день обрання 30 років, має вищу юридичну освіту, стаж роботи у галузі права не менш як п'ять років, в тому числі не менш як три роки на посаді судді.

(Частина друга статті 7 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

3. Суддею вищого спеціалізованого суду може бути громадянин України, не молодший тридцяти років, має вищу юридичну освіту, стаж роботи у галузі права не менш як сім років, в тому числі не менш як п'ять років на посаді судді.

(Статтю 7 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

4. Суддею Верховного Суду України може бути громадянин України, який досяг на день обрання 35 років, має вищу юридичну освіту, стаж роботи у галузі права не менш як десять років, в тому числі не менш як п'ять років на посаді судді.

(Частина четверта статті 7 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

5. Необхідною умовою для зайняття посади судді будь-якого суду, вказаного у частині 1 цієї статті, є складання кваліфікаційного екзамену. Ця умова не поширюється на осіб, які мають відповідний стаж роботи на посаді судді, давність якого не перевищує 11 років.

6. Особливі вимоги, необхідні для зайняття посади судді Конституційного Суду України, господарських та військових судів, визначаються Конституцією України (888-09), Законами України “Про Конституційний Суд України” (422/96-ВР), “Про господарські суди” (1142-12) та іншими законами України.

(Частина шоста статті 7 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

7. Не може бути суддею особа, яка має судимість, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

Стаття 8. Добір кандидатів у судді

1. Добір кандидатів у судді здійснюється за результатами складання кваліфікаційного екзамену.

2. При доборі кандидатів забезпечується рівність їх прав незалежно від походження, соціального та майнового стану, расової та національної приналежності, статі, політичних поглядів, релігійних переконань та інших обставин.

3. Кожен громадянин України, який відповідає вимогам, передбаченим статтею 7 цього Закону, має право скласти кваліфікаційний екзамен та звернутися до відповідної кваліфікаційної комісії суддів із заявою про рекомендацію його на посаду судді.

4. Кваліфікаційні екзамени на посаду судді приймаються відповідними кваліфікаційними комісіями суддів. Якщо особа, яка претендує на посаду судді, не склала кваліфікаційного екзамену, повторне його складання допускається не раніше як через рік. Результати складеного кваліфікаційного екзамену дійсні протягом трьох років. Особи, не згодні з рішенням кваліфікаційної комісії,

можуть оскаржити це рішення до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

(Частина четверта статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом № 3913-12 від 02.02.94 р., № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

5. Кваліфікаційна комісія суддів проводить кваліфікаційний екзамен і, з урахуванням його результатів, дає висновок про рекомендацію на посаду судді.

6. Кваліфікаційна комісія рекомендує на посади суддів кандидатів, які виявили найкращі знання у кількості, необхідній для заміщення вакантних посад.

7. Особи, які склали екзамен, але не рекомендовані на посаду судді за браком вакантних посад, мають бути враховані кваліфікаційною комісією як кандидати на нові вакантні посади суддів протягом трьох років, якщо за цей період вони не відклинуть свою заяву.

8. Після закінчення строку повноважень суддя, крім суддів Конституційного Суду України, за його заявою повинен бути рекомендований на цю ж посаду на черговий строк за відсутності обставин, передбачених статтями 37 та 41 цього Закону, які є підставами для звільнення судді з посади.

(Частина восьма статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Стаття 9. Обрання (призначення) суддів

1. Судді Конституційного Суду України призначаються Президентом України, Верховною Радою України та з'їздом суддів України відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) та Закону України "Про Конституційний Суд України" (422/96-ВР).

2. Судді судів загальної юрисдикції обираються Верховною Радою України безстроково. Судді, які вперше пройшли конкурсний відбір, призначаються на посаду судді строком на п'ять років Президентом України.

(Стаття 9 в редакції Закону № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Стаття 10. Присяга судді

Вперше призначений суддя в урочистій обстановці приймає присягу такого змісту:

(Абзац перший частини першої статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.) "Урочисто присягаю чесно і сумлінно виконувати обов'язки судді, здійснювати

правосуддя, підкоряючись тільки закону, бути об'єктивним і справедливим". Присяга судді складається перед Президентом України.

(Частина друга статті 10 в редакції Закону № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Глава III

ГАРАНТІЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ

Стаття 11. *Забезпечення незалежності суддів*

Незалежність суддів забезпечується:

— встановленим законом порядком їх обрання (призначення), зупинення їх повноважень та звільнення з посади (Абзац другий частини першої статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.);

— особливим порядком присвоєння військових звань суддям військових судів;

— передбаченою законом процедурою здійснення правосуддя;

— таємницею прийняття судового рішення і заборонаю її розголошення;

— заборонаю під загрозою відповідальності втручання у здійснення правосуддя;

— відповідальністю за неповагу до суду чи судді;

— правом судді на відставку; — недоторканістю суддів;

— створенням необхідних організаційно-технічних та інформаційних умов для діяльності судів, матеріальним і соціальним забезпеченням суддів відповідно до їх статусу;

— особливим порядком фінансування судів;

— системою органів судового самоврядування.

2. Всі державні органи, установи та організації, органи місцевого самоврядування, громадяни та їх об'єднання зобов'язані поважати незалежність судових органів і не посягати на неї.

(Частина друга статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

3. Гарантії незалежності судді, включаючи заходи його правового захисту, матеріального і соціального забезпечення, передбачені цим Законом, поширюються на всіх суддів України і не можуть бути скасовані чи знижені іншими нормативними актами України і Автономної Республіки Крим.

(Частина третя статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Стаття 12. Недопустимість втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя

1. Будь-яке не передбачене законом втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і тягне за собою відповідальність згідно із законом.

(Частина перша статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

2. Суддя не зобов'язаний давати будь-які пояснення щодо суті розглянутих справ або справ, які знаходяться в його провадженні, а також давати їх будь-кому для ознайомлення, не інакше як у випадках і порядку, передбачених законом.

Стаття 13. Недоторканність суддів

1. Судді — недоторканні. Недоторканність судді поширюється на його житло, службове приміщення, транспорт і засоби зв'язку, кореспонденцію, належне йому майно і документи.

2. Суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення обвинувального вироку судом.

(Частина друга статті 13 в редакції Закону № 1145-XIV (1145-14) від 08.10.99 р.)

3. Суддя не може бути затриманий за підозрою у вчиненні злочину, а також підданий приводу чи примусово доставлений у будь-який державний орган в порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення. Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні злочину чи адміністративного правопорушення, стягнення за яке накладається у судовому порядку, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи.

4. Проникнення в житло чи службове приміщення судді, в його особистий чи службовий транспорт, проведення там огляду, обшуку чи виїмки, прослуховування його телефонних розмов, особистий обшук судді, а так само огляд, виїмка його кореспонденції, речей і документів можуть провадитись тільки за вмотивованим рішенням суду, а також за згодою судді в разі прийняття головою відповідного суду рішення про вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки.

(Пункт 4 статті 13 із змінами, внесеними згідно із Законами № 1381-XIV (1381-14) від 13.01.2000 р., № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

5. Кримінальна справа щодо судді Конституційного Суду України та будь-якого суду загальної юрисдикції розглядається у першій інстанції апеляційним судом.

(Частина п'ята статті 13 в редакції Закону № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

6. Підсудність справи визначається Головою Верховного Суду України або його заступником. При цьому справа не може розглядатись тим судом, у якому обвинувачений працював суддею.

Стаття 14. Відповідальність за неповагу до суду або судді

Прояв неповаги до суду або судді з боку осіб, які беруть участь у справі або присутні у судовому засіданні, а так само вчинення поза судовим засіданням будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду чи судді у зв'язку з їх службовою діяльністю, тягнуть за собою відповідальність згідно із законом.

Стаття 15. Припинення повноважень судді

1. Суддя звільняється з посади органом, що його обрав або призначив, у разі:

- 1) закінчення строку, на який його обрано чи призначено;
- 2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років;
- 3) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 4) порушення суддею вимог щодо несумісності;
- 5) порушення суддею присяги;
- 6) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;
- 7) припинення його громадянства;
- 8) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим;
- 9) подання суддею заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням.

Повноваження судді припиняються у разі його смерті.

(Частина перша статті 15 в редакції Закону № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

2. Про наявність підстав для припинення повноважень судді та про висунення кандидатур для обрання суддею голова суду, в якому

працює суддя, або голова вищестоящего суду повідомляє орган, який призначив або обрав суддю, в строк не більше одного місяця з дня виникнення підстав, передбачених Законом. До повідомлення додаються документи, які свідчать про наявність підстав для припинення повноважень судді.

(Частина друга статті 15 із змінами, внесеними згідно із Законами № 3913-12 від 02.02.94 р., № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

3. Суддя не пізніше як за місяць до досягнення 65-річного віку повинен подати особисту заяву про припинення своїх повноважень на ім'я голови суду чи голови вищестоящего суду, органу, який призначив або обрав суддю. В разі неподання у встановлений термін особистої заяви повноваження судді припиняються через місяць з дня досягнення відповідного віку без права на відставку.

(Статтю 15 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 3913-12 від 02.02.94 р.; із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Глава IV

КВАЛІФІКАЦІЙНІ КОМІСІЇ СУДДІВ

Стаття 16. Законодавство про кваліфікаційні комісії суддів

Формування суддівського корпусу здійснюється через кваліфікаційні комісії суддів. Система кваліфікаційних комісій суддів, їх склад, порядок формування і повноваження, а також інші питання їх діяльності визначаються відповідним законом.

(Статті 16–24 замінено однією статтею 16 в редакції Закону № 3913-12 від 02.02.94 р.)

Глава V

СУДДІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

(Назва глави V в редакції Закону № 3913-12 від 02.02.94 р.)

Стаття 25. Органи суддівського самоврядування

Для вираження інтересів суддів як носіїв судової влади ними утворюються органи суддівського самоврядування. Суддівське самоврядування здійснюється через конференції суддів місцевих та апеляційних судів, збори суддів Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України і з'їзд суддів України.

(Статті 25–30 замінено однією статтею 25 в редакції Закону № 3913-12 від 02.02.94 р.; із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Глава VI

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІВ

Стаття 31. Підстави дисциплінарної відповідальності суддів

1. Суддя притягується до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку, а саме за порушення:

- законодавства при розгляді судових справ;
- вимог, передбачених статтею 5 цього Закону;
- обов'язків, вказаних у статті 6 цього Закону.

2. Скасування або зміна судового рішення не тягне за собою дисциплінарної відповідальності судді, який брав участь у винесенні цього рішення, якщо при цьому не було допущено навмисного порушення закону чи несумлінності, що потягло за собою істотні наслідки.

Стаття 32. Види дисциплінарних стягнень

1. До суддів застосовуються такі дисциплінарні стягнення:
догана;
пониження кваліфікаційного класу.

(Абзац четвертий частини першої статті 32 виключено на підставі Закону № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

2. За кожне з порушень, вказаних у статті 31 цього Закону, накладається лише одне дисциплінарне стягнення.

3. За наслідками дисциплінарного провадження відповідна кваліфікаційна комісія суддів може прийняти рішення про направлення рекомендації до Вищої ради юстиції для вирішення питання про внесення подання про звільнення судді з посади.

(Статтю 32 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Стаття 33. Порушення дисциплінарного провадження

За наявності підстав дисциплінарне провадження щодо судді порушується постановою голови відповідної кваліфікаційної комісії суддів, головами вищих спеціалізованих чи апеляційних судів.

(Стаття 33 в редакції Закону № 3913-12 від 02.02.94 р.; із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Стаття 34. Підстави для порушення дисциплінарного провадження

1. Підставами для порушення дисциплінарного провадження щодо судді можуть бути:

подання Міністерства юстиції України та його органів на місцях за наслідками перевірки заяв і повідомлень громадян;

подання голови відповідного суду, посадових осіб державних органів, установ, організацій, органів місцевого самоврядування;

(Абзац третьої частини першої статті 34 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

повідомлення в засобах масової інформації.

2. Не можуть бути підставами для порушення дисциплінарного провадження заяви та повідомлення, що не містять відомостей про наявність підстав, передбачених статтею 31 цього Закону, а також анонімні заяви та повідомлення.

Стаття 35. Розгляд дисциплінарної справи

1. Голова кваліфікаційної комісії або за його дорученням чи за рішенням комісії члени комісії протягом місяця з дня надходження відомостей про дисциплінарний проступок судді проводять їх перевірку. Перевірка відомостей про дисциплінарний проступок голови кваліфікаційної комісії проводиться трьома членами комісії.

(Частина перша статті 35 в редакції Закону № 3913-12 від 02.02.94 р.)

2. Після закінчення перевірки матеріали справи передаються до комісії, яка розглядає їх у десятиденний строк і приймає рішення.

3. Якщо комісією прийнято рішення про відсутність підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, голова відповідної комісії або комісія припиняють дисциплінарне провадження та повідомляють про це заінтересованих осіб. Рішення про припинення дисциплінарного провадження, прийняте головою комісії, може бути переглянуто комісією на вимогу одного з членів комісії.

4. Під час розгляду справи комісія повинна заслухати пояснення судді, притягнутого до дисциплінарної відповідальності. Неявка цього судді на засідання комісії без поважних причин не перешкоджає розгляду справи. Хід та результати засідання комісії фіксуються в протоколі, який підписується головою на засіданні та особою, що вела цей протокол.

(Частина п'яту статті 35 виключено на підставі Закону № 3913-12 від 02.02.94 р.)

5. Рішення кваліфікаційної комісії суддів про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних та місцевих судів

може бути оскаржено до Вищої ради юстиції протягом десяти днів з дня вручення копії рішення комісії.

(Частина п'ята статті 35 в редакції Законів № 3913-12 від 02.02.94 р., № 2534-III (2534-14) від 21.06. 01 р.)

Стаття 36. Строки для застосування і зняття дисциплінарного стягнення

1. Дисциплінарне стягнення до судді застосовується не пізніше шести місяців після виявлення проступку, не рахуючи часу тимчасової непрацездатності судді або перебування його у відпустці.

2. Якщо протягом року з дня накладення дисциплінарного стягнення суддю не буде піддано новому дисциплінарному стягненню, він вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення. Поновлення кваліфікаційного класу проводиться в загальному порядку.

3. Дисциплінарне стягнення, накладене на суддю, може бути достроково знято відповідною комісією за поданням голови суду, а дисциплінарне стягнення, накладене на голову суду, — за поданням голови вищого суду.

(Статтю 37 виключено на підставі Закону № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Стаття 38. Зупинення повноважень судді

1. Повноваження судді можуть бути зупинені у зв'язку з:

- пред'явленням судді обвинувачення у вчиненні злочину;
- розглядом дисциплінарної справи з підстав, визначених у статті 5 цього Закону;
- порушенням щодо нього процедури імпічменту Верховною Радою України.

2. Верховна Рада України зупиняє повноваження судді і дає згоду на його затримання чи арешт у випадках, передбачених Конституцією України (254к/96-ВР) та цим Законом.

(Абзац перший частини другої статті 38 в редакції Закону № 1857-III (1857-14) від 06.07.2000 р.)

Голова кваліфікаційної комісії суддів одночасно з порушенням дисциплінарної справи з підстав, передбачених пунктом 4 статті 37 цього Закону, надсилає судді, щодо якого порушується справа, попередження про можливість звільнення його з посади. Протягом семи днів з дня порушення дисциплінарного провадження з підстав, зазначених у частині 1 цієї статті, кваліфікаційна комісія суддів на сво-

ему засіданні розглядає і вирішує питання про зупинення повноважень судді. Рішення про зупинення повноважень надсилається також голові відповідного суду, який в день отримання цього рішення повідомляє суддю про зупинення його повноважень.

3. З моменту повідомлення про зупинення повноважень суддя усувається від здійснення своїх службових обов'язків із збереженням заробітної плати.

4. Зупинення повноважень судді втрачає силу в разі винесення виправдувального вироку суду, закриття кримінальної справи щодо цього судді з реабілітуючих підстав, припинення дисциплінарного провадження, винесення кваліфікаційною комісією суддів рішення про недоцільність звільнення судді з посади.

Глава VII

АТЕСТАЦІЯ СУДДІВ

Стаття 39. Строки і порядок атестації суддів

1. Чергова кваліфікаційна атестація судді проводиться не пізніше одного місяця з дня закінчення строку його перебування у присвоєному йому кваліфікаційному класі. Дострокову кваліфікаційну атестацію судді може бути проведено не раніше як через два роки з часу останньої його атестації.

2. Особи, вперше обрані на посаду судді, проходять кваліфікаційну атестацію протягом першого року роботи, але не пізніше шести місяців після обрання, якщо вони мають стаж роботи, зазначений у частині 1 статті 7 цього Закону, і протягом другого року, якщо такого стажу немає.

3. За результатами проведеної атестації атестаційно-дисциплінарна комісія суддів приймає рішення про:

- присвоєння судді кваліфікаційного класу;
- присвоєння судді більш високого кваліфікаційного класу;
- залишення судді у раніше присвоєному кваліфікаційному класі.

4. Атестація проводиться у присутності судді, який атестується.

5. Суддя, не згодний з рішенням кваліфікаційної комісії суддів місцевих та апеляційних судів щодо його атестації, може оскаржити це рішення до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в десятиденний строк з дня вручення йому копії рішення.

(Частина п'ята статті 39 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

(Стаття 39 із змінами, внесеними згідно із Законом № 3913-12 від 02.02.94 р.)

Стаття 40. Кваліфікаційні класи суддів

1. Залежно від посади, стажу, досвіду роботи і рівня професійних знань для суддів встановлюється шість кваліфікаційних класів: вищий, перший, другий, третій, четвертий та п'ятий.

2. Суддям, які мають кваліфікаційні класи, встановлюються доплати до посадових окладів у розмірах, передбачених законодавством України.

3. Порядок присвоєння кваліфікаційних класів кваліфікаційними комісіями суддів визначається відповідним законом.

(Стаття 40 із змінами, внесеними згідно із Законом № 3913-12 від 02.02.94 р.)

Стаття 41. Невідповідність судді займаній посаді

1. Суддя може бути звільнений з посади за невідповідність рівня професійних знань. В разі виявлення невідповідного для здійснення правосуддя рівня професійних знань судді кваліфікаційна комісія суддів своїм рішенням відкладає атестацію і надає судді строк для підвищення професійної кваліфікації та набуття відповідних знань, але не більше шести місяців.

(Частина перша статті 41 із змінами, внесеними згідно із Законом № 3913-12 від 02.02.94 р.)

2. Якщо після закінчення встановленого строку кваліфікаційна комісія знову зробить висновок про невідповідність рівня професійних знань судді займаній посаді, вона приймає рішення, яким повідомляє про це голову відповідного суду та орган, що призначив чи обрав суддю, для вирішення питання про звільнення судді з посади. (Частина друга статті 41 в редакції Закону № 3913-12 від 02.02.94 р., із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

3. Суддя має право оскаржити це рішення у Вищу кваліфікаційну комісію суддів України.

(Частина третя статті 41 із змінами, внесеними згідно із Законом № 3913-12 від 02.02.94 р.)

Глава VIII
МАТЕРІАЛЬНЕ І СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДІВ

Стаття 42. Державний захист суддів та їх сімей

1. Судді, члени їх сімей та їх майно перебувають під особливим захистом держави. Органи внутрішніх справ зобов'язані вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї, збереження їх майна, якщо від судді надійде відповідна заява.

2. Вчинені у зв'язку зі службовою діяльністю судді посягання на його життя і здоров'я, знищення чи пошкодження його майна, погроза вбивством, насильством чи пошкодженням майна судді, образа чи наклеп на нього, а також посягання на життя і здоров'я близьких родичів судді (батьків, дружини, чоловіка, дітей), погроза їм вбивством, пошкодженням майна тягнуть за собою відповідальність згідно із законодавством. Суддя має право на забезпечення засобами захисту, які йому надаються органами внутрішніх справ.

Стаття 43. Право судді на відставку

1. Кожен суддя за умови, що він працював на посаді судді не менше 20 років, має право на відставку, тобто на звільнення його від виконання обов'язків за власним бажанням або у зв'язку із закінченням строку повноважень. Суддя також має право на відставку за станом здоров'я, що перешкоджає продовженню виконання обов'язків.

2. За суддею, який перебуває у відставці, зберігається звання судді і такі ж гарантії недоторканності та соціального захисту, як і до виходу у відставку.

(Частина друга статті 43 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

3. Судді, який пішов у відставку, виплачується вихідна допомога без сплати податку у розмірі місячного заробітку за останньою посадою за кожен повний рік роботи на посаді судді, але не менше шестимісячного заробітку.

(Частина третя статті 43 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

4. Судді, який пішов у відставку, за наявності відповідного віку і стажу роботи виплачується пенсія на умовах, передбачених статтею 37 Закону України "Про державну службу" (3723-12). Судді у відставці, який має стаж роботи на посаді судді не менше 20 років, ви-

плачується на його вибір пенсія або звільнене від сплати податку щомісячне довічне грошове утримання в розмірі 80 відсотків заробітної плати працюючого на відповідній посаді судді. За кожний повний рік роботи понад 20 років на посаді судді розмір щомісячного довічного грошового утримання збільшується на два відсотки заробітку, але не більше ніж до 90 відсотків заробітку судді без обмеження граничного розміру щомісячного довічного грошового утримання. Судді у відставці, який має стаж роботи на посаді судді менше 20 років і досяг 55-річного віку (для жінок — 50 років), розмір щомісячного грошового утримання обчислюється пропорційно кількості повних років роботи на посаді судді. При досягненні таким суддею пенсійного віку за ним зберігається право на одержання щомісячного довічного грошового утримання в зазначеному розмірі або, на його вибір, призначається пенсія на умовах, передбачених статтею 37 Закону України “Про державну службу”. (Абзац перший частини четвертої статті 43 із змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

До стажу роботи, що дає право на відставку судді та отримання щомісячного довічного грошового утримання, крім роботи на посадах суддів судів України, державних арбітрів, арбітрів відомчих арбітражів України, зараховується також час роботи на посадах суддів і арбітрів у судах та державному і відомчому арбітражі колишнього СРСР і республік, що раніше входили до складу СРСР, час роботи на посадах, безпосередньо пов'язаних з керівництвом та контролем за діяльністю судів у Верховному Суді України, в обласних судах, Київському і Севастопольському міських судах, Міністерстві юстиції України та підвідомчих йому органах на місцях, за діяльністю арбітражів у Державному арбітражі України, Вищому арбітражному суді України, а також на посадах прокурорів і слідчих за умови наявності у всіх зазначених осіб стажу роботи на посаді судді не менше 10 років.

(Частину четверту статті 43 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

До стажу роботи, що дає судді Конституційного Суду України право на відставку, виплату вихідної допомоги та отримання щомісячного довічного грошового утримання зараховується також стаж іншої практичної, наукової, педагогічної роботи за фахом та стаж державної служби без додержання умови наявності десятирічного стажу роботи на посаді судді.

(Частина четверту статті 43 доповнено абзацом третім згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

Судді, звільненому з посади у зв'язку із засудженням за умисний злочин, вчинений з використанням свого посадового становища, або вчиненням корупційного діяння, пенсія призначається на загальних підставах. (Пункт 4 статті 43 доповнено абзацом згідно із Законом № 358/95-ВР від 05.10.95 р.)

За суддями, що перебувають у відставці, зберігається право на медичне обслуговування в тих медичних закладах, в яких вони перебували на обліку, право на безплатний проїзд у громадському транспорті (крім таксі).

5. Відставка судді припиняється рішенням кваліфікаційної комісії суддів за місцем проживання судді чи його попередньої роботи внаслідок:

- повторного обрання на посаду судді;
- вчинення проступку, несумісного із званням судді;
- винесення обвинувального вироку, що набрав законної сили, а також у разі закриття кримінальної справи з nereабілітуючих підстав за згодою судді;
- втрати громадянства України.

6. В останніх трьох випадках, зазначених у частині 5, разом з припиненням відставки суддя втрачає гарантії недоторканності, передбачені частиною 2 цієї статті.

7. Суддя, відставку якого припинено, має право протягом місяця оскаржити це рішення до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, рішення якої є остаточним.

8. Суддям, відставку яких припинено, виплачується пенсія на загальних підставах.

Стаття 44. Матеріальне і побутове забезпечення суддів

1. Заробітна плата суддів складається з посадового окладу, премій, доплат за кваліфікаційні класи, надбавок за вислугу років та інших надбавок.

(Частина перша статті 44 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

2. Розміри посадових окладів суддів установлюються у відсотковому відношенні до посадового окладу Голови Верховного Суду України і не можуть бути меншими від 50 відсотків його окладу. Поса-

довий оклад судді не може бути меншим від 80 відсотків посадового окладу голови суду, в якому працює суддя.

(Частина друга статті 44 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

3. Грошове утримання судді військового суду складається з посадового окладу, окладу за військове звання, доплат за кваліфікаційний клас судді та за вислугу років військовослужбовця.

(Частина третя статті 44 в редакції Закону № 4015-12 від 24.02.94 р.)

4. Суддям виплачується щомісячна надбавка за вислугу років у розмірах:

при стажі роботи понад 3 роки — 10 відсотків, понад 5 років — 15, понад 10 років — 20, понад 15 років — 25, понад 20 років — 30, понад 25 років — 40 відсотків від загальної суми щомісячного заробітку з урахуванням доплати за кваліфікаційні класи.

(Частина четверта статті 44 в редакції Закону № 4015-12 від 24.02.94 р.)

5. Суддям надається щорічна відпустка тривалістю 30 робочих днів з наданням додаткового посадового окладу. Суддям, які мають стаж роботи понад 10 років, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю 15 календарних днів.

(Частина п'ята статті 44 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

6. Для суддів судів загальної юрисдикції до стажу роботи, що дає право на одержання надбавки до посадового окладу за вислугу років та додаткової відпустки, крім часу роботи на посадах суддів, зараховується час роботи на посадах слідчих, прокурорських працівників, а також інших працівників, яким законом передбачені такі ж пільги.

(Частина шоста статті 44 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

7. Не пізніше як через шість місяців після обрання суддя Конституційного Суду, Верховного Суду або вищого спеціалізованого суду, який потребує поліпшення житлових умов, забезпечується благоустроєним житлом у вигляді окремої квартири або будинку Кабінетом Міністрів України, а суддя іншого суду — відповідними місцевими органами державної виконавчої влади за місцезнаход-

женням суду. Судді військових судів забезпечуються таким же житлом і в ті ж строки за рахунок Міністерства оборони України.

(Абзац перший частини сьомої статті 44 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

У разі незабезпечення судді благоустроєним житлом у зазначені строки суд за рахунок державного бюджету може придбати квартиру або будинок за ринковими цінами і передати їх у користування судді. Порядок фінансування судів для цієї мети, а також порядок розрахунків з державним бюджетом органу державної виконавчої влади, який своєчасно не надав судді житло, визначається Кабінетом Міністрів України.

(Частина сьому статті 44 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

(Частина сьома статті 44 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

8. Суддя має право на додаткову жилу площу відповідно до вимог статті 49 Житлового кодексу України (5464-10). Суддя також має право на позачергове влаштування дітей у дошкільні заклади і позачергове встановлення квартирних телефонів, безплатне користування на території України всіма видами транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також встановлення квартирної охоронної сигналізації і користування нею за рахунок державного бюджету.

(Частина восьма статті 44 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

9. Судді мають право на придбання на пільгових умовах жилих приміщень комунального фонду та приміщень, наданих їм у користування в порядку, передбаченому частиною сьомою цієї статті, із знижкою на 50 відсотків їх вартості та на одержання кредитів на індивідуальне і кооперативне житлове будівництво з погашенням наданої позики за рахунок відповідних бюджетів за умови тривалості роботи на посаді судді не менше десяти років.

(Абзац перший частини дев'ятої статті 44 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

Суддям надається 50-відсоткова знижка плати за займане ними та членами їх сімей житло, комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична та теплова енергія, установка і користування індиві-

дуальним домашнім телефоном). Такі ж пільги зберігаються за ними і після виходу у відставку.

(Частина дев'яту статті 44 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

10. Під час службового відрядження судді користуються правом бронювання місць у готелях і на всіх видах транспорту, а також позачергового придбання проїзних документів.

11. Суддям, а також суддям, які перебувають у відставці, органом, що їх обирає, видаються посвідчення, зразки яких устанавлюються Кабінетом Міністрів України. Посвідчення судді дає право безперешкодного входу у приміщення державних органів влади і управління, органів місцевого і регіонального самоврядування, підприємств, установ і організацій.

(Частина одинадцята статті 44 зі змінами, внесеними згідно із Законами № 4015-12 від 24.02.94 р., № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

12. При здійсненні правосуддя суддя повинен бути в мантиї, опис і зразки якої затверджуються Кабінетом Міністрів України.

(Частина дванадцята статті 44 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 1459-III (1459-14) від 17.02.2000 р. — зміни до частини дванадцятої статті 44, внесені згідно із Законом № 1459-III (1459-14) від 17.02.2000 р. в частині виключення першого речення втратили чинність як такі, що є неконституційними на підставі Рішення Конституційного Суду № 5-рп/2002 (v005p710-02) від 20.03.02 р.)

(Частина дванадцята статті 44 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2534-III (2534-14) від 21.06.01 р.)

13. Суддя і члени його сім'ї мають право на безплатне медичне обслуговування в державних закладах охорони здоров'я. Члени сім'ї судді обслуговуються в тих медичних закладах, де обслуговується суддя. Суддям за рахунок державного бюджету, а членам їх сімей за власний рахунок щорічно надається путівка на санаторно-курортне лікування. Ці права зберігаються за ними і після виходу судді у відставку або на пенсію.

(Частина тринадцята статті 44 в редакції Закону № 4015-12 від 24.02.94 р.)

Стаття 45. Соціальний захист суддів

1. Життя і здоров'я суддів підлягають обов'язковому державному страхуванню за рахунок державного бюджету на суму десятирічного грошового утримання за останньою посадою.

2. У разі загибелі (смерті) судді, що сталася у зв'язку з виконанням відповідно до закону службових обов'язків, сім'ї загиблого виплачується одноразова страхова сума за рахунок страхових платежів по обов'язковому державному особистому страхуванню суддів у розмірі десятирічного грошового утримання за останньою посадою. За сім'єю загиблого зберігається право на отримання і придбання жилого приміщення на умовах і підставах, які мали місце до загибелі судді, незалежно від стажу його роботи.

(Частина друга статті 45 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

3. У разі заподіяння судді у зв'язку з виконанням відповідно до закону службових обов'язків каліцтва чи іншого стійкого ушкодження здоров'я, що виключає можливість продовження професійної діяльності, йому виплачується одноразова страхова сума за рахунок страхових платежів по обов'язковому державному особистому страхуванню суддів у розмірі п'ятирічного заробітку. Крім того, йому щомісячно виплачується компенсація в розмірі різниці між утраченим заробітком і призначеною пенсією без урахування одноразової страхової суми. За ним також зберігається право на отримання і придбання жилого приміщення відповідно до положень статті 44 цього Закону, незалежно від тривалості роботи на посаді судді. Коли заподіяне каліцтво чи інше ушкодження здоров'я не призвело до стійкої втрати працездатності, виплачується одноразова страхова сума за рахунок страхових платежів по обов'язковому державному особистому страхуванню суддів у розмірі річного заробітку.

(Частина третя статті 45 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

4. У разі загибелі (смерті) судді, в тому числі судді у відставці, внаслідок тілесного ушкодження чи іншого ушкодження здоров'я, пов'язаного з виконанням відповідно до закону службових обов'язків, непрацездатним членам сім'ї, що перебували на його утриманні, щомісячно виплачується компенсація в розмірі різниці між частиною заробітку загиблого, що припадала на їх частку, і призначеною пенсією у зв'язку з втратою годувальника без урахування одноразової допомоги.

5. Збитки, заподіяні знищенням або пошкодженням майна судді чи членам його сім'ї і близьким родичам у зв'язку з виконанням відповідно до закону суддею службових обов'язків, відшкодовуються

державою в повному розмірі. Виплата відповідних сум провадиться за рахунок державного бюджету.

6. Пенсія чи довічне грошове утримання судді виплачується йому повністю незалежно від заробітку, одержуваного після виходу у відставку або на пенсію.

(Частина шоста статті 45 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 4015-12 від 24.02.94 р.)

Президент України

Л. КРАВЧУК

м. Київ, 15 грудня 1992 року

№ 2862-ХІІ

Публікації документа:

- Голос України від 10.02.1993.
- Відомості Верховної Ради України, № 8, стаття 56 від 23.02.1993.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Конституція* (Основний Закон) України. — К., 1996.
2. *Коментар* до Конституції України. — К., 1996.
3. *Закони* України, спрямовані на реалізацію судово-правової реформи. — К.: ІнЮре, 2001.
4. *Закон* України “Про судоустрій України”. — К., 2002.
5. *Коментар* до Закону “Про судоустрій України”. — К.: Юрінком Інтер, 2003.
6. *Постанова* Верховної Ради України від 28.04.1992 р. “Про концепцію судово-правової реформи в Україні” // *Відомості* Верховної Ради України. — 1992. — № 30. — С. 426.
7. *Господарські суди* в Україні: правові засади організації та здійснення правосуддя. — К., 2002.
8. *Кримінально-процесуальний* кодекс України. — К.: Юрінком Інтер, 2001.
9. *Цивільний* процесуальний кодекс України. — К.: Юрінком Інтер, 2001.
10. *Бойко В. Ф.* “Мала” судова реформа в Україні: необхідність, сутність, проблеми та перспективи. — К.: МАУП, 2002.
11. *Бойко В. Ф., Євдокімов В. О., Юлдашев О. Х.* Право людини на правосуддя (судове право України): Навч. посіб. — МАУП, 2003.
12. *Маляренко В. Т.* Конституційні засади кримінального судочинства. — К.: Юрінком Інтер, 1999.
13. *Маляренко В. Т.* Про окремі питання касаційного перегляду кримінальних справ за новими правилами // *Вісник* Верховного Суду України, 2001. — С. 40–49.
14. *Підсумки V з’їзду* суддів України // *Вісник* Верховного Суду України. — 2002. — № 5. — С. 7–27.

15. *Селіванов А. О.* Організація судової влади в Україні. — К.: Юрінком Інтер, 2002.
16. *Судебные системы европейских стран.* — М.: Международные отношения, 2002.
17. *Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи.* — К.; Харків: Юрінком Інтер, 2002.
18. *Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: Навч. посіб.* — К.: Юрінком Інтер, 2002.
19. *Судові та правоохоронні органи України: Зб. законодавчих і нормативних актів.* — К.: МВС України, Київський інститут внутрішніх справ при НАВСУ, 2003.
20. *Судові та правоохоронні органи України: Навч. посіб.* — К.: МАУП, 2004.
21. *Стефанюк В. С.* Судова система України та судова реформа. — К.: Юрінком Інтер, 2001.
22. *Сучасний конституціоналізм та конституційна юстиція: Мат. міжнар. наук.-практ. конф..* — Одеса: Юр. л-ра, 2001.
23. *Футей Б.* Становлення правової держави: Україна 1991–2001 рр. — К.: Юрінком Інтер, 2001.
24. *Шевчук П. І., Кривенко В. В.* Апеляційне провадження за новим цивільним процесуальним законодавством // Вісник Верховного Суду України, 2001. — С. 30–39.
25. *Шевчук П. І.* Проведення судової реформи — важлива передумова створення нового Цивільного процесуального кодексу України // Вісник Верховного Суду України, 2001.
26. *Ющик О. І.* Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні. — К., 1997.

ЗМІСТ

<i>Розділ 1.</i> Об'єктивна необхідність судової реформи в Україні	3
<i>Розділ 2.</i> Законодавче забезпечення судовим захистом конституційних прав громадян	8
<i>Розділ 3.</i> Утвердження в судочинстві конституційних засад як необхідна умова підвищення ефективності правосуддя	13
<i>Розділ 4.</i> Створення єдиної судової системи — реалізація вимог Конституції України	21
1. Місцеві суди	23
2. Апеляційні суди	24
3. Вищі спеціалізовані суди	26
4. Верховний Суд України	27
5. Порядок утворення судів. Призначення суддів на адміністративні посади	30
<i>Розділ 5.</i> Суб'єкти судочинства: професійні судді, народні засідателі і присяжні	32
1. Професійні судді	32
2. Народні засідателі і присяжні	35
<i>Розділ 6.</i> Правовий статус кваліфікаційних комісій суддів	38
<i>Розділ 7.</i> Правові основи суддівського самоврядування	45
<i>Розділ 8.</i> Правове регулювання організаційного забезпечення діяльності судів	50

<i>Розділ 9. Основні напрями подальшої судово-правової реформи</i>	55
<i>Таблиця до розділу 4</i>	61
<i>Таблиця до розділу 6 і 7</i>	62
<i>Таблиця до розділу 8</i>	63
<i>Додаток 1</i>	64
<i>Додаток 2</i>	148
<i>Список використаної та рекомендованої літератури</i>	170

This educational manual considers necessity, problems and directions of reforming of judicial system in Ukraine, importance of establishment of constitutional principles of legal procedure.

The manual highlights the order of formation and court competence in Ukraine, legal status of career justices, public assessors and jurors, the role of bodies of judicial system of Ukraine.

For students, post-graduate students, teachers, as well as for practical experts who are interested in results, problems and perspectives of realization of judicial reform in Ukraine.

Навчальне видання
Бойко Віталій Федорович
СУДОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ:
СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Навчальний посібник

Educational edition
Boiko, Vitaliy F.
JUDICIAL REFORM IN UKRAINE:
STATE AND PERSPECTIVES

Educational manual

Відповідальний редактор *В. Д. Бондар*
Редактор *Н. Т. Попсуєнко*
Коректор *О. І. Маєвська*
Комп'ютерне верстання *І. І. Савицький*
Оформлення обкладинки *Д. В. Кругленко*

Підп. до друку 14.06.04. Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 10,23. Обл.-вид. арк. 9,04. Тираж 5000 пр. (1 завод) Зам. № 38

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 8 від 23.02.2000*

Поліграфічний центр УТОГ
03038 Київ-38, вул. Нововокзальна, 8

Свідоцтво КІ № 35 від 02.08.02